

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

LENKA KŘIŠŤANOVÁ

Citlivost vůči odmítnutí a její vliv na partnerský vztah

Sensitivity to rejection and its influence on the romantic relationship

Praha 2015

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Šulová, CSc.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Lence Šulové, CSc. za ochotu a vstřícnost při vedení mé diplomové práce. Dále mé díky patří doc. Radvanu Bahbouhovi, Mgr., MUDR., neboť bez jeho dobrých rad by má data stále nebyla statisticky zpracována.

Děkuji všem studentům, kteří mi pomáhali se sběrem dat k výzkumné části práce a všem respondentům, kteří vyplňování dotazníků věnovali svůj čas a úsilí.

Děkuji také mým rodičům, kteří mě podporovali po dobu celého studia a radovali se z každého mého studijního i životního úspěchu. Děkuji mým dvěma nejlepším přítelkyním Ivě a Elišce za jejich přátelství. A závěrem děkuji mému partnerovi Matějovi, bez jehož emoční podpory a přijetí mne samé by tato práce ani zdaleka nebyla napsána.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny, literaturu a další odborné zdroje a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3. 4. 2015

Lenka Kříšťanová

Abstrakt:

Citlivosti vůči odmítnutí je tendence úzkostně nebo zlostně očekávat, snadno vnímat a následně přehnaně reagovat na odmítnutí v interpersonálních vztazích (Downey & Feldman, 1996). Tato diplomová práce zkoumala potenciální souvislosti mezi citlivostí vůči odmítnutí a partnerskými vztahy u dospělé populace. Předpokládala jsem, že citlivost vůči odmítnutí bude negativně ovlivňovat vnímanou kvalitu partnerského vztahu, zahrnující tyto vztahové faktory: životnost, intimita, vášně, péče, spokojenost, konflikty, udržování vztahu a závazek. Výzkumu se účastnilo 296 respondentů (tj. 148 párů), kteří individuálně vyplnili Škálu citlivosti vůči odmítnutí a Formulář hodnocení vztahu (oba nástroje užity v českém překladu).

Na základě individuální analýzy všech respondentů (tj. celého vzorku) byla zjištěna nejvýznamnější negativní souvislost s faktorem životnosti a faktorem péče. Dále také nízká negativní korelace citlivosti vůči odmítnutí s faktorem spokojenosti a faktorem závazku. Na úrovni zkoumaných párů nebyl potvrzen ani jeden statisticky významný výsledek. Přestože hypotézy ohledně vlivu citlivosti vůči odmítnutí na partnerský vztah byly potvrzeny pouze u jednotlivců a ne u jednotlivých párů, studie svědčí o další hodnotě zkoumání souvislosti mezi těmito proměnnými.

Klíčová slova:

Citlivost vůči odmítnutí, partnerské vztahy, sebenaplnující se proroctví, obranný motivační systém

Abstract:

Sensitivity to rejection is a tendency to anxiously or angrily expect, readily perceive, and then overreact to rejection in interpersonal relationships (Downey & Feldman, 1996). This thesis examined the potential associations between rejection sensitivity and romantic relationships in an adult population. I hypothesized that rejection sensitivity will negatively influence perceived quality of romantic relationship, including these relational factors: viability, intimacy, passion, care, satisfaction, conflict, maintenance and commitment. In the research participated 296 respondents (i.e. 148 couples), which individually completed Sensitivity to rejection scale and Relationship rating form (both measures used in Czech translation).

On the basis of individual analysis of all respondents (i.e. the whole sample) were found most significant negative correlations with the viability factor and care factor. Furthermore, also the low negative correlation between sensitivity to rejection and satisfaction and commitment factors. At the level of couples were not confirmed either one statistically significant result. Although hypothesis about the influence of sensitivity to rejection on the romantic relationship were confirmed only at the individuals, and not at the individual couples, this study suggest the value of examining the relation between these variables.

Keywords:

Rejection sensitivity, romantic relationships, self-fulfilling prophecy, defensive motivational system

OBSAH

ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1. Teoretický základ.....	12
1.1 Motivace přiblížení se/vyhýbání se	12
1.2 Atribuční teorie.....	14
1.3 Teorie citové vazby.....	15
1.3.1 Vztah mezi citlivostí vůči odmítnutí a citovou vazbou	18
2. Základní lidské potřeby.....	20
2.1 Potřeba sounáležitosti.....	20
2.2 Potřeba přijetí.....	21
2.3 Potřeba afiliace.....	22
3. Konstrukt citlivosti vůči odmítnutí	23
3.1 Definice základních pojmů	23
3.1.1 Sociální odmítnutí	23
3.1.2 Citlivost	23
3.1.3 Strach z odmítnutí.....	24
3.1.4 Citlivost vůči odmítnutí	24
3.1.5 Interpersonální citlivost	25
3.1.6 Interpersonální citlivost vůči odmítnutí.....	26
3.2 Modely citlivosti vůči odmítnutí	27
3.3 Měření citlivosti vůči odmítnutí.....	29
3.3.1 Měření interpersonální citlivosti (Interpersonal Sensitivity Measure; IPSM)	30
3.3.2 Síť multi-motivu (Multi-Motive Grid; MMG)	31
3.3.3 Dotazník citlivosti vůči odmítnutí (Rejection Sensitivity Questionnaire; RSQ)...	32

3.3.4	Dotazník citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé (Adult Rejection Sensitivity Questionnaire, A-RSQ)	33
3.3.5	Škála citlivosti vůči odmítnutí (Sensitivity to Rejection Scale; MSR)	34
3.4	Očekávání odmítnutí	37
3.4.1	Úzkostná očekávání odmítnutí	40
3.4.2	Zlostná očekávání odmítnutí	42
3.5	Vnímané odmítnutí	43
3.6	Reakce na odmítnutí	44
3.6.1	Obranný motivační systém	45
3.6.2	Strategie vypořádání se s citlivostí vůči odmítnutí	47
3.7	Příčinu vzniku citlivosti vůči odmítnutí	49
3.8	Změna citlivosti vůči odmítnutí	51
3.8.1	Období změny	51
3.8.2	Mentální reprezentace	52
3.8.3	Podpůrné vztahy	53
3.8.4	Seberegulace	54
3.8.5	Intervenční nástroje	55
4.	Partnerské vztahy	56
4.1	Terminologie	56
4.1.1	Těsný vztah	56
4.1.2	Intimní vztah	57
4.1.3	Romantický vztah	58
4.1.4	Partnerský vztah	59
4.1.5	Manželství	59
4.1.6	Rodina	60
4.2	Vztahové charakteristiky	60

4.2.1	Inventář složek vnímané kvality vztahu (Perceived Relationship Quality Components Inventory; PRQC).....	62
4.2.2	Inventář kvality vztahů (Quality of relationships inventory; QRO).....	62
4.2.3	Trojúhelníková teorie lásky (A Triangular Theory of Love).....	62
4.2.4	Dimenze vztahové kvality (Dimension of Relationship Quality).....	62
4.2.5	Škála investičního modelu (Investment model scale; IMS)	62
4.2.6	Formulář hodnocení vztahu (Relationship rating form; RRF).....	63
5.	Citlivost vůči odmítnutí a její vliv na partnerské vztahy	65
5.1	Spokojenost	65
5.2	Stabilita	66
5.3	Konflikty	67
5.4	Umlčení sebe sama.....	67
5.5	Zraněné city	67
5.6	Sebenaplnující se proroctví.....	68
5.7	Délka vztahu	71
II.	EMPIRICKÁ ČÁST	72
6.	Výzkumné otázky, předpoklady a hypotézy	73
7.	Výzkumný vzorek	74
7.1	Kritéria pro výběr výzkumného vzorku a způsob sběru dat.....	74
7.2	Popis výzkumného vzorku	76
8.	Metody	80
8.1	Škála citlivosti vůči odmítnutí (Sensitivity to rejection scale; MSR)	80
8.1.1	Psychometrické charakteristiky Škály citlivosti vůči odmítnutí.....	81
8.2	Formulář hodnocení vztahu (Relationship rating form; RRF).....	81
8.2.1	Psychometrické charakteristiky Formuláře hodnocení vztahu	81
9.	Zpracování dat	83

10.	Analýza výsledků	85
10.1	Rozdíly citlivosti vůči odmítnutí a jejího vlivu na jednotlivé vztahové faktory u mužů a žen	85
10.1.1	Citlivost vůči odmítnutí a vztahové složky u mužů	86
10.1.2	Citlivost vůči odmítnutí a vztahové složky u žen	86
10.2	Test shody korelačních koeficientů	87
10.2.1	Citlivost vůči odmítnutí všech respondentů a korelace se vztahovými složkami	88
10.3	Korelace citlivosti vůči odmítnutí mezi partnery	89
10.4	Analýza korelací v rámci partnerských vztahů	89
10.4.1	Korelace celkové citlivosti vůči odmítnutí páru s průměrnými hrubými skóry vztahových faktorů	90
10.4.2	Korelace symetrie/asymetrie citlivosti vůči odmítnutí ve vztahu s průměrnými hrubými skóry jednotlivých vztahových faktorů	92
11.	Interpretace a diskuze	94
12.	Závěr	102
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	104
	SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	111
	SEZNAM PŘÍLOH	112

ÚVOD

Odmítnutí je nepříjemným tématem, o kterém lidé neradi mluví. Mnoho z nich neví, jak se s ním vypořádat. Odmítnutí je bolestivá zkušenost, protože lidé mají obecně potřebu sounáležet s druhými, chtějí být přijímáni, chtějí vědět, že jsou dostatečně dobří, chytrí a zajímaví. Odmítnutí snižuje jejich sebeúctu a také ubírá z jejich radosti. Ale je součástí života každého z nás, a proto je důležité této problematice co nejvíce porozumět.

Tématem mé diplomové práce je citlivost vůči odmítnutí a její vliv, který má na partnerské vztahy. Stejně tak jako je pojetí partnerských vztahů terminologicky nejednotné a matoucí, tak i citlivost vůči odmítnutí představuje konstrukt, který je v současné době málo zmapovanou oblastí. Například oproti konceptu citové vazby, který je nyní v centru pozornosti výzkumníků, je citlivost vůči odmítnutí zatím v pozadí, i když obě dvě témata začínají být více vnímána jako rovnocenné systémy (Berscheid & Regan, 2005). V České republice je tematika citlivosti vůči odmítnutí zatím spíše neřešená. Hlavním cílem mé diplomové práce je tedy představit konstrukt citlivosti vůči odmítnutí a pokusit se všechny dostupné informace spojit do jednotného a smysluplného celku. Spíše než přidávat další definice, nebo vytvářet nové metody zkoumání, se zaměřuji na sjednocení již zjištěných informací.

V první kapitole se zabývám teoretický základem konstruktů citlivosti vůči odmítnutí, přičemž se opírám především o koncept motivace přiblížení se/vyhýbání se, teorie atribuce a především teorie citové vazby. Základní lidské potřeby jako potřeba přijetí, sounáležitosti a afiliace jsou diskutovány v další kapitole. Ve třetí části se pokusím o shrnutí všech poznatků týkající se konstruktů citlivosti vůči odmítnutí, včetně definování základních pojmů, popisu modelů a různých měření citlivosti vůči odmítnutí. Protože je citlivost vůči odmítnutí definována jako tendence úzkostně očekávat, snadno vnímat a přehnaně reagovat na odmítnutí, zabývám se jednotlivě i těmito složkami (Downey & Feldman, 1996). V neposlední řadě jsou součástí této kapitoly příčiny vzniku citlivosti vůči odmítnutí a také možnosti její redukce a změny. Čtvrtá kapitola se zaměřuje jednak na terminologii v oblasti partnerských vztahů, tj. vymezení a definice souvisejících pojmů a také na vztahové charakteristiky, které tvoří partnerské vztahy. V poslední kapitole teoretické části vysvětluji na různých výzkumech souvislosti mezi citlivostí vůči odmítnutí a partnerskými vztahy.

V empirické části této diplomové práce využívám dvou metod, které nejsou dosud přeloženy do českého jazyka. Na základě poznatků, prezentovaných v teoretické části jsem si zvolila dvě metody, které jsou pro můj výzkum vhodné. První z nich je Škála citlivosti vůči odmítnutí od Mehrabiana (1976), která hodnotí míru, do jaké jsou jedinci ochotni se vyhnout odmítnutí v různých sociálních situacích. Formulář hodnocení vztahu, druhý dotazník Davise a Todda (1982) se zaměřuje na množství vztahových složek, které utvářejí vztah a ovlivňují jeho stabilitu a vztahovou spokojenost. Výzkumu se účastnili pouze páry, kde oba partneři vyplnili totožné dotazníky. Jejich data budou statisticky zpracována a poté interpretována.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Teoretický základ

Citlivost vůči odmítnutí je konstrukt, který má zatím spíše nejasné teoretické základy. Podle mého názoru do těchto základů patří především tři základní oblasti, které ovlivňují naši citlivost vůči odmítnutí. První z nich je motivační systém přiblížení se/vyhýbání se (approach/avoidance system), dále teorie atribučních procesů a teorie citové vazby.

1.1 Motivace přiblížení se/vyhýbání se

Dva základní motivační systémy- systém odměny (reakce na podněty) a systém obrany (reakce na ohrožení) aktivují odlišné emoce a vedou ke dvěma různým druhům chování- přiblížení se nebo vyhnoutí se. Základním rysem motivace je právě její dvojí povaha, jež se projevuje tendencí se k podnětu buď přiblížit (approach), nebo se mu vyhnout (avoidance). Jinými slovy připravenost zůstat v dané situaci a využít jejího potenciálu anebo ze situace odejít a vyhnout se tak jejím nebezpečím a hrozbám (Lang, Bradley & Cuthbert, 1990). Tyto dva protikladné motivy plní svou funkci při flexibilním přizpůsobování se během interakce mezi jedincem a situací.

Elliot (2006) navrhl hierarchický model motivace, který zahrnuje oba motivy (jak motiv přiblížení se, tak motiv vyhnoutí se). Jejich vliv na chování a prožívání jedince je nepřímý, projevuje se až prostřednictvím toho, jak jedinec formuluje své cíle. Vyhýbavou tendenci jak dosáhnout cíle označil jako zdroje energie pro chování nebo směr chování směrem od negativních podnětů (objekty, akce, možnosti). Vyhýbavá motivace je spojována s nízkou efektivitou, neboť jedincův cíl (to se mi nesmí stát) není tak jasně definován, jako v rámci motivace přiblížení se (toho chci dosáhnout). Jedinci s vyhýbavou motivací mají tendenci se soustředit spíše na negativní podněty než na ty pozitivní a více si všímají neúspěchů než úspěchů. Vyhýbání se slouží především k regulaci negativních emocí, jako je stres a úzkost, ovšem na druhou stranu než by zažívali skutečnou radost z úspěchu, pociťují spíše úlevu, že se jim podařilo vyhnout se hrozbě nebo ji odvrátit. Motivace přiblížení se k cíli zahrnuje podporu vzniku nových pozitivních situací nebo zachování stávajících pozitivních situací, zatímco motivace vyhýbání se zahrnuje prevenci vůči novým negativním situacím, nebo útek od stávajících negativních situací.

Gablová (2006) se také zabývala výzkumem motivace přiblížení se/vyhýbání se. Konkrétně zkoumala kvalitu sociálních vazeb a tuto sociální motivaci. Vyhýbavé motivy a cíle korelovaly se zvýšenou reaktivitou na negativní sociální události. To znamená, že i když jedinci s velkým strachem z odmítnutí nezažívali více negativních sociálních událostí než jedinci s malým strachem z odmítnutí, označovali je jako významnější a důležitější, když nastaly. Zvýšeně tedy reagovali na negativní události, ale až ve chvíli, kdy se udály. Vyhýbavé motivy však nepredikují reaktivitu na pozitivní události. Z výsledku jejího výzkumu a metaanalýzy jejích dat vyplynulo, že strach z odmítnutí byl významně negativně asociován se spokojeností a pozitivními postoji a pozitivně asocioval s osamělostí, úzkostí a negativními postoji.

Výzkum Downeyové, Feldmana a Aydukové (2000) o mužích velmi citlivých vůči odmítnutí, kteří jsou náchylní k násilí, je také důležitý, když posuzujeme důvody pro vzory vyhýbání se. Zatímco na jednom konci spektra citlivosti vůči odmítnutí jsou muži, kteří mají velké investice do vztahů s rizikem násilí, na druhém konci spektra se nachází muži, kteří mají malé investice do vztahů. Podle teorie těchto výzkumníků vyhýbání se intimním vztahům zcela snižuje riziko vzniku odmítnutí. Vědci skutečně zjistili, že muži, kteří byli velmi citliví vůči odmítnutí a málo investovali do svých vztahů, hlásili méně vážných partnerských vztahů a méně blízkých přátel. Tito muži také prožívali více distresu a měli tendenci vyhýbat se sociálním situacím. Jejich obezřetnost ohledně sociálních vztahů odráží koncept motivace přiblížení se/vyhýbání se.

Spojení vyhýbavé motivace s citlivostí vůči odmítnutí je významné v tom, že může pomoci vysvětlit, proč někteří jedinci velmi citliví vůči odmítnutí si volí možnost vyhýbat se intimitě s druhými lidmi. Downeyová a její kolegové (2000) nebyli schopni zachytit konkrétní empiricky podložené důvody, proč někteří jedinci velmi citliví vůči odmítnutí usilují o intimní vztahy a jiní se jim vyhýbají. Jinými slovy, co vede muže k velkým či malým vztahovým investicím. Teoretici zabývající se teorií citové vazby předpokládali, že časté odmítnutí způsobuje to, že jedinec se vyhýbá vztahům, zatímco občasné odmítnutí způsobuje, že má ambivalentní (současně projevované, protichůdné) citové postoje vůči vztahům. Ovšem empirická podpora pro tento jev je neurčitá. Downeyová a její kolegové (2000) se domnívají, že temperamentové a osobnostní charakteristiky mohou být hlavním faktorem v tom, zda se jedinec velmi citlivý vůči odmítnutí bude vyhýbat vztahům nebo ne. Jednou z otázek, kterou

je třeba zodpovědět, abychom došli k dalšímu pochopení podstaty citlivosti vůči odmítnutí je to, co způsobuje, že se někteří jedinci snaží vyhnout se vztahům a jiní naopak.

Není jasné, proč někteří jedinci velmi citliví vůči odmítnutí si stále volí zjevné riziko vytváření intimních vztahů s druhými, kdy tento čin umocňuje možnost vzniku jejich nejvíce obávaného pocitu odmítnutí. Podle Ellitova modelu (2006) tento typ jednání reprezentuje motivaci přiblížení se- vytváření vztahu a je obecně vnímán jako pozitivní podnět. Avšak jedinec s vyšší mírou citlivosti vůči odmítnutí se vnitřně svojí podstatou spíše drží vzorů vyhýbání se než přibližování se, aby tak zabránil dalšímu odmítnutí. Jaká je souvislost mezi jedincem velmi citlivým vůči odmítnutí a tendencí vyhledávat nebo se držet dál od intimních vztahů, zůstává nevyřešena. Parková (2010) se domnívala, že jedinec, který má malou sebeúctu, vyhýbavou citovou vazbu a je velmi citlivý vůči odmítnutí, směřuje ke zvýšenému cíli v rámci vyhýbavé motivace, kdy je záměrem prevence negativních výstupů. Zda tlak k tomu vyhýbat se vztahům nebo je vyhledávat vychází z osobnostních typů, malé sebeúcty, ze stylů citové vazby nebo z nějakých dalších faktorů, zatím nebylo zjištěno.

1.2 Atribuční teorie

Koncept citlivosti vůči vztahům má také teoretické kořeny v atribučních teoriích vztahů, které zkoumají, jakým způsobem jedinci subjektivně určují příčiny (nezáměrné, situační) nebo důvody (záměrné, cílené, dispoziční) chování ostatních nebo chování své vlastní. Atribuční teoretici zkoumají, jak tyto atribuce ovlivňují způsob, jakým myslíme a chováme se (Baumgartner, 2008). Dobré fungování a zachování romantických vztahů je často ovlivněno právě tím, jaké atribuce páry vytvářejí.

Například negativní chování vůči manželovi („Měl bys být víc příjemný na mé rodiče“), jež je následováno negativním chováním manžela („Neříkej mi, jak se mám chovat“), může vycházet z atribuce, kterou si žena předtím vytvořila („Komanduje mě, protože se nezajímá ani o mě, ani o mé pocity“).

Bradbury a Fincham (1990) se ve své studii zabývali vlivem atribucí na manželství. Zjistili, že v distresových manželstvích negativní atribuce pozitivních událostí snižují dopad těchto událostí („Koupil mi květiny jen kvůli tomu, že je všichni jeho kamarádi kupují svým ženám“) a negativní atribuce negativních událostí naopak zdůrazňují dopad těchto událostí

(„Nebude se mnou chtít mít sex, protože mi chce vrátit to, jak jsem se choval na párty“). Manželské páry, které připisovaly negativní atribuce svým partnerům (tj. že na jejich potřeby neberou dostatek ohledu, averze nebo nedostatek lásky), byly více nespokojeny se svými romantickými vztahy, než ti manželé, kteří vytvářeli méně negativních atribucí vůči chování svých protějšků (Bradbury & Fincham, 1990).

Teoretici zabývající se citlivostí vůči odmítnutí také upozornili na to, že negativní interakce, které jsou typické pro nespokojené vztahy, mohou být předpovídány právě negativními atribucemi (Fincham, 1994). Jedinci velmi citliví vůči odmítnutí často připisují zákeřné záměry nejednoznačnému sociálnímu chování a to je základem mnoha kognitivních zkreslení a interpersonálních obtíží.

1.3 Teorie citové vazby

Teorie citové vazby popisuje dynamiku dlouhodobých vztahů mezi lidmi, a to zejména s ohledem na blízké (těsné) vztahy, rodinnou dynamiku a romantické vztahy. Klasická teorie citové vazby, další důležitý základ v teorii citlivosti vůči odmítnutí, poskytuje rámec pro pochopení toho, jak mohou zážitky odmítnutí narušit blízké vztahy (Bowlby, 1997). Bowlby (1997) navrhl teorii citové vazby, aby popsal podstatu citové vazby dítěte k jeho primárnímu pečovateli (většinou k matce) a vysvětlil, jak toto spojení ovlivňuje psychické nastavení a jeho fungování po celý život. Teorie citové vazby se zaměřuje nejen na roli raných zkušeností s pečovateli, ale také na to, jak tato setkání formují způsob, jak dítě přemýšlí o vztazích a jak navazuje nové vazby s druhými lidmi v pozdějším životě (Fraleay, 2002).

Bowlby (1997) se domníval, že individuální variabilita v citové vazbě je výsledkem rozdílů v interních pracovních modelech jedince, které má o sobě a o blízkých lidech. Vnitřní pracovní modely jsou systémy myšlenek, vzpomínek, přesvědčení, očekávání, emocí a chování sebe sama a druhých, které se vyvíjí a aktualizují prostřednictvím sociálních interakcí. Ve chvíli, kdy se v dětství tyto modely vyvíjí, jsou v ten moment modely sebe sama a druhých tak neoddělitelně spojeny dohromady, že dítě uvěří tomu, že je milováníhodné a hodnotné, protože je milováno a oceňováno i svými pečovateli. Vnitřní pracovní modely se tak hluboce zakoření, takže mají automatický a neuvědomovaný vliv na myšlení a fungování jedince. Tato zakořeněná očekávání nebo interní pracovní modely mají vliv na způsob, jakým si děti

organizují sociální informace, jež mohou mít značné důsledky pro jejich interpersonální dynamiku v rámci celého života (Fraley, 2002).

Ainsworthová (1978) vytvořila postup s názvem „zvláštní situace“ (strange situation), aby mohla pozorovat citovou vazbu mezi matkami a jejich dětmi. V této „zvláštní situaci“ bylo pozorováno malé dítě, jak si hraje. Toto trvalo to přibližně dvacet minut, během tohoto časového úseku vstoupil do místnosti a odešel z ní primární pečovatel a cizí osoba. Byly pozorovány reakce dítěte na různé úrovně stresu a neznalosti situace. Pozorovatelé se zaměřili na to, jak dítě reagovalo na odchod a návrat svého primárního pečovatele a jak moc dítě zkoumá cizí prostředí (pokud jde o hraní s hračkami, nebo zaběhnutí od svého pečovatele). Děti byly rozděleny do jednoho ze tří vzájemně se vylučujících vzorů nebo stylů citové vazby založené na jejich pozorování. Z vlastních pozorování Ainsworthová (1978) dospěla k závěru, že existují tři hlavní styly citové vazby- děti jistě připoutané k matce (secure attachment), úzkostně připoutané k matce a zároveň odmítavé (ambivalent insecure attachment) a děti úzkostně připoutané k matce a zároveň vyhýbavé (avoidant-insecure attachment). Většina dětí má s pečovatelem bezpečnou citovou vazbu, což znamená, že zkoumá svět kolem sebe, ale vrací se ke svým rodičům, pokud se bojí a zdraví je, jakmile se vrátí do místnosti. Děti s ambivalentní citovou vazbou se bojí cizích lidí, dokonce, i když jsou přítomni jejich pečovatelé a je vidět ambivalence (rozpornost) v jejich chování, když se pečovatelé vrací do místnosti. Jak vyplývá z názvu vyhýbavé citové vazby, tyto děti se snaží vyhnout svým primárním pečovatelům a nevykazují žádnou preferenci mezi cizími lidmi a svými pečovateli.

Hazanová a Shaver (1987) byli první, kteří začali chápat dospělé romantické vztahy v návaznosti na procesy citové vazby. Tři hlavní styly citové vazby v dětství (jistý, vyhýbavý a úzkostně ambivalentní) byly převedeny do ekvivalentních stylů dospělé citové vazby, které by mohly být použity v romantických citových vazbách. Hazanová a Shaver (1987) vytvořili tříkategorieální model citové vazby:

Jistý styl citové vazby byl popsán takto: Připadá mi poměrně snadné být si blízký s druhými lidmi a cítím se dobře, že jsem na nich závislý a že jsou oni závislí na mně. Netrápím se často obavami z opuštění nebo z toho, že by se někdo dostal ke mně příliš blízko.

Vyhýbavý styl citové vazby popsali autoři následovně: Cítím se poněkud nepříjemně být si blízký s druhými lidmi, je pro mne obtížné jim zcela důvěřovat a být na nich zcela závislý. Jsem

nervózní z toho, když se někdo snaží ke mně přiblížit. Moji partneři chtějí, aby náš vztah byl intimnější, než je pro mne příjemné.

Úzkostný styl citové vazby: Zjišťuji, že druzí nejsou příliš ochotní se se mnou sblížit tak, jak bych si přál. Často mám strach, že mne můj partner doopravdy nemiluje nebo se mnou nebude chtít zůstat. Chci natolik splynout s jiným člověkem, že tato moje touha děsí lidi okolo mě.

Bartholomewová a Horowitz (1991) pracovali se čtyřkategoriálním modelem citové vazby. Podle nich citová vazba v sobě odráží vnitřní pracovní modely sebe a druhých. Jedinec vnímá sebe sama jako hodného lásky a podpory (pozitivní model sebe), nebo naopak neschopného zasloužit si lásku a podporu druhých (negativní model sebe). Druhý může vnímat buď jako spolehlivé, důvěryhodné a dostupné (pozitivní model druhých) nebo jako odmítající a nespolehlivé (negativní model druhých). Kombinace dvou dimenzí (pozitivní model sebe a druhých a negativní model sebe a druhých) vytváří čtyři kategorie citové vazby.

Kategorie jsem přeložila dle vzoru Komárkové (2012), která na téma citové vazby napsala celou diplomovou práci.

Jistý styl (secure) citové vazby se dle nich vyznačuje především tím, že lidé jsou obecně akceptující a citliví a že jedinec si zaslouží být milován druhými. Jedinci jsou vyrovnaní a cítí se komfortně s mírou jejich intimity a závislosti ve vztazích s druhými (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tento styl odpovídá jistému stylu Hazanové a Shavera (1987).

Zapletený styl (preoccupied) jinak řečeno zaujatý nebo úzkostně zapletený styl je kombinací negativního modelu sebe sama (nezasloužím si lásku a podporu) a pozitivního modelu druhých. Tudíž se jedinec stává závislým na akceptaci druhými, neboť hledá velkou míru intimity a potvrzení akceptace od ostatních (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tento styl odpovídá úzkostnému stylu u Hazanové a Shavera (1987).

Odmítavý styl (dismissing) neboli vyhýbavý či vyhýbavě odmítavý styl je kombinací pozitivního modelu sebe sama a negativního modelu druhých. Tento negativní model druhých chrání jedince před zklamáním, a tak se vyhýbá blízkým (těsným) vztahům s druhými a snaží se udržet si velkou míru nezávislosti. Tyto osoby mají tendence potlačovat své pocity a vnímají sebe sama jako jedince, který nepotřebuje blízké (těsné) vztahy. Od ustrašeného stylu, který je uveden níže, se odmítavý styl liší především pozitivně laděným pocitem vlastní hodnoty.

Ustrašený styl (fearful), neboli úzkostně vyhýbavý či ustrašeně vyhýbavý styl by se dal přirovnat k vyhýbavému stylu Hazanové a Shavera (1987). Tento styl v sobě kombinuje jednak negativní model sebe sama a zároveň negativní model druhých. Jedinec vnímá sám sebe jako nehodného lásky a podpory a zároveň očekává od druhých, že jsou odmítající a nedůvěryhodní. Jedinec se proto vyhýbá blízkým vztahům s druhými (má tendenci nehledat příliš intimitu), snaží se také distancovat od emočních situacích, a to proto, aby se tak chránil před očekávaným odmítnutím ze strany druhých lidí (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Sebehodnotící měření Hazanové a Shavera (1987) vytvořená pro zařazení dospělých do jednoho se tří stylů romantické citové vazby byla široce testována a došlo se k obdobným výsledkům jako ve studii citové vazby měřené v dětství. Hazanová a Shaver (1987) zjistili, že v jejich výchozím vzorku bylo 56% respondentů klasifikováno jako jistě připoutaných k partnerovi, 25% respondentů mělo vyhýbavý styl připoutání a 19% jich spadalo do úzkostně ambivalentní kategorie. Pozdější studie nadále nacházely podobné procentuální podíly ve stylech citové vazby (např. Downey & Feldman, 1996; Hazan & Shaver, 1994).

Výsledky výzkumu Bartholomewové a Horowitz (1991) zároveň ukazují, že ustrašený styl citové vazby má různé negativní vlivy na intimní vztahy jedince. Zamezuje jedinci sblížit se s druhými a spoléhat na ně a je spjat se sociální nejistotou a absencí asertivity. Brennanová a Morrisová (1997) například zkoumaly odlišnosti v sebeúctě a vztazích mezi styly citových vazeb. Odmítaví a ustrašení jedinci skórovali výše na škále nízkého sebevědomí, a když se jejich vztahy vyvíjely špatně, měli častěji tendence k sebeobviňování se a k odporu vůči sobě samému. Vzhledem k tomu, že oba tyto styly citové vazby zahrnují negativní modely sebe sama, mají tito jedinci tendenci brát na sebe vinu za selhání svých vztahů.

1.3.1 Vztah mezi citlivostí vůči odmítnutí a citovou vazbou

Předchozí literatura našla významné vztahy mezi citlivostí vůči odmítnutí a styly citové vazby. Erozkan (2009) zjistil, že míra citlivosti vůči odmítnutí u jedinců, kteří měli ustrašený styl citové vazby, byla výrazně vyšší než u ostatních. Bylo také zjištěno, že všechny styly citové vazby měly významný vliv na citlivost vůči odmítnutí, kde míra citlivost vůči odmítnutí byla nižší u jedinců s jistou citovou vazbu, zatímco u jedinců s ustrašeným, odmítavým a zapleteným stylem citové vazby byla míra citlivosti vůči odmítnutí vyšší. Byl tam také významný negativní vztah mezi citlivostí vůči odmítnutí a jistým vazebným stylem. A

citlivost vůči odmítnutí pozitivně korelovala s ustrašeným, odmítavým a zapleteným stylem citově vazby. Ve studii Bessera a Prielové (2009) bylo zjištěno, že účastníci s velmi úzkostnou citovou vazbou byli hlavně citliví vůči hrozbě romantického odmítnutí. Bylo také zjištěno, že velmi úzkostná citová vazba je spojována s nízkou sebeúctou.

Soudržnost a trvání stylu citové vazby mezi dětstvím a dospělostí byla přiřítána ke stabilitě vnitřních pracovních modelů sebe sama a druhých (Bowlby, 1997; Hazan & Shaver, 1987). Nejisté styly romantické citové vazby byly zařazeny jako možné zdroje negativních interpersonálních očekávání (např. přesvědčení, že jedinec není hoden lásky a nemá schopnost nalézt přijatelného partnera) právě u jedinců velmi citlivých vůči odmítnutí (Downey & Feldman, 1996). Downeyová a Feldman (1996) vnímají Bowlbyho teorii citové vazby jako základ pro jejich model citlivosti vůči odmítnutí, stejně jako Bowlby se zaměřují na očekávání, jestli významní lidé uspokojí potřeby jedinců, nebo budou tito jedinci odmítnuti.

Feldman a Downeyová (1994) zjistili, že mladí dospělí s nejistým stylem citové vazby byli více citliví vůči odmítnutí než jedinci s jistou citovou vazbou. Zkoumání stylů citové vazby ve spojení s úrovní citlivosti vůči odmítnutí může vyjasnit důvod, proč někteří jedinci citliví vůči odmítnutí se chtějí přiblížit a navazovat vztahy a jiní se snaží naopak vztahům vyhnout.

2. Základní lidské potřeby

Jedním ze základních předpokladů této diplomové práce zaměřené na citlivost vůči odmítnutí je, že každý jedinec, všude na světě, v jakémkoli čase, má určité fundamentální potřeby. Ty musí být naplněny, aby lidé mohli žít smysluplný a plnohodnotný život. Člověk je sociální bytost, a proto je závislý na interpersonálních vztazích. Mezi tyto základní potřeby patří potřeba sounáležitosti, potřeba přijetí a potřeba afiliace. Každý jedinec je obklopen množstvím sociálních vztahů, od vztahů pouhé známosti, přes profesní vztahy, přátelské vztahy, rodinné a partnerské, skrze něž tyto potřeby naplňuje.

2.1 Potřeba sounáležitosti

Identita lidských bytostí je silně ovlivněna zpětnou vazbou od ostatních lidí. Důležitost mezilidského kontaktu byla citována již Freudem (např. Freud, 1930 podle Baumeister & Leary, 1995), který se ovšem zaměřil na uspokojování sexuálních potřeb jako hlavní motiv hledání mezilidských kontaktů. Baumeister a Leary (1995) prohlásili, že většina lidských aktivit je motivována všeobecně vlastní potřebou někam patřit (belong), kterou definovali jako potřebu vytvářet a udržovat alespoň minimální množství mezilidských vztahů. Psychologové věří, že pouhý kontakt nebo sociální interakce s druhými není dostačující pro naplnění této potřeby. Namísto toho vyvíjí lidé silné motivační úsilí vytvářet a udržovat pečující interpersonální vztahy. Lidé potřebují jak stabilní vztahy, tak uspokojivé interakce s lidmi v těchto vztazích. Maslow (1977) postavil „potřebu lásky a sounáležitosti“ doprostřed své motivační hierarchie. To znamená, že se potřeba sounáležitosti neobjeví, dokud hlad, bezpečí a další základní lidské potřeby nejsou uspokojeny, ale zároveň má přednost před potřebou úcty a sebeaktualizace. Bowlbyho teorie citové vazby (např. 1997) se týká také potřeby vytvářet a udržovat vztahy. Jeho rané myšlení následovalo freudovský vzor odvozování potřeby citové vazby od vztahu s vlastní matkou. Bowlby považoval potřebu citové vazby u dospělého za snahu znovu získat intimní kontakt, který měl jedinec jako dítě se svou matkou.

Všechny tyto teorie mají jeden společný předpoklad: vzhledem k tomu, že sdílíme tuto mocnou a všudypřítomnou motivaci někam a k někomu patřit, zkušenosti s odmítnutím a nezájmem snižují fyzickou a duševní pohodu a brání zdravému sociálnímu fungování. Naše hlavní motivace dosáhnout sounáležitosti nás predisponuje k tomu, abychom vzdorovali rozpadu vztahu a udržovali přátelské vazby s lidmi, jež jsou pro nás důležité. Tato silná touha

sounáležet s druhými lidmi ovlivňuje jak naše emoční vzorce, tak i kognitivní procesy, které formují naše každodenní zkušenosti ve světě.

2.2 Potřeba přijetí

Touha být přijímán a vyhnout se odmítnutí je základní motivací, která je společná všem lidským bytostem (Maslow, 1977; Horney, 1990). Podle Romero-Canyase a jeho kolegyně (2010) dimenze přijetí-odmítnutí odráží fakt, že se lidé navzájem potřebují pro přežití. To předpokládá, že lidské soužití je naplněno touhou získat uznání a vyhnout se odmítnutí jeden od druhého a že tento rozměr zůstává zakořeněn v člověku jako silné motivační síly, zejména ve chvíli, kdy jsou spolu lidé v interakci, nebo dokonce i když plánují být v interakci s druhými. Možnost sociálního kontaktu může vzbuzovat obavy, protože hledání přijetí od ostatních znamená otevření se hrozbě odmítnutí. Lidé, kteří mají nejtěsnější kontakt s jedincem, mají také největší moc způsobit mu bolestivé odmítnutí.

Ovšem tento pohled na dimenzi přijetí-odmítnutí může ztěžovat správné definování konstruktů. Vzájemné srovnávání odmítnutí a přijetí vede k představě, jako kdyby tyto stavy byly dichotomní, i když ve skutečnosti se přijetí a odmítnutí vzájemně prolínají. Lidé se také často cítí odmítnutí a jednají podle toho, i když si uvědomují, že jsou druhými přijímáni. Příkladem může být jedinec, který ví, že ho jeho partnerka vroucně miluje, a přesto se cítí odmítnutý, zraněný a rozzlobený ve chvíli, kdy ho jeho partnerka při nějaké příležitosti ignoruje. Leary (2007) navrhl, že přijetí a odmítnutí by mohly být vnímány spíše jako body na kontinuu „vztahového hodnocení“. Lidé si cení svých vztahů s druhými v různé míře. Přijetí zahrnuje stav relativně vysokého vztahového hodnocení, kde jedinec vnímá svůj vztah s druhým jako velmi hodnotný a důležitý, zatímco u odmítnutí je to přesně naopak. Zdá se, že emocionální a behaviorální reakce na přijetí a odmítnutí jsou závislé na tom, jak moc druhá osoba vnímá jejich vztah jako hodnotný a důležitý. Lidé se cítí akceptováni, když vnímané hodnocení vztahu přesáhne určitou úroveň, a odmítnutí, když vnímané hodnocení vztahu klesne pod toto subjektivní kritérium bez ohledu na to, nakolik jsou objektivně druhými přijímáni nebo odmítáni. Někdy lidé vnímají nejen to, že si druhá osoba necení jejich vztahu tolik, kolik by si přáli, ale také to, že hodnota jejich vztahu klesá na dřívější úroveň. Tato vztahová devalvace je zvláště stresující a zdá se, že vede k nejsilnějším subjektivním pocitům

odmítnutí (Buckley, Winkel & Leary, 2004 podle Leary, Twenge & Quinlivan, 2006; Leary, 2007).

Touha dosáhnout přijetí a vyhnout se odmítnutí je obecně uznávanou centrální lidskou motivací. V souladu s tímto tvrzením je známo, že sociální odmítnutí snižuje osobní pohodu (well-being) a narušuje interpersonální fungování (např. Baumeister & Leary, 1995).

Je snadné vidět, jak hrozba zážitku odmítnutí ovlivňuje životy jedinců, kteří jsou citliví vůči odmítnutí. Jejich zapojení a interakce s rodinou, přáteli, partnery, dokonce i s cizími lidmi, stejně jako výběr aktivit, koníčků a zájmů jsou ovlivněny tímto očekávaným strachem z odmítnutí. U vysoce citlivých lidí vůči odmítnutí způsobuje aktuální zkušenost nebo i pouhá hrozba odmítnutí extrémní stres v jejich každodenním životě.

2.3 Potřeba afiliace

Dalším motivačním prvkem, který má vliv na vytváření a udržování sociálních vazeb je afiliativní potřeba. Tato základní lidská potřeba vyjadřuje touhu po emočně kladných přátelských sociálních kontaktech, tedy po těsných a dlouhodobých vztazích. Těsné vztahy plní několik důležitých funkcí - poskytují oporu a pomoc, porozumění, bezpečí a množství pozitivních emocí. Potřeba afiliace se zvyšuje ve chvílích nejistoty, obav, ohrožení a strachu, neboť blízký člověk dokáže redukovat tyto pocity skrze vzájemnou útěchu a uklidnění (Slaměník, 2008). Mehrabian (1976) vymezil dva typy sociálních motivů- potřebu afiliace a strach z odmítnutí, které byly navrženy na základě očekávání pozitivních a negativních „posilovačů“ v interpersonálních vztazích. Jeho práce ukázala, že lidé s velkou afiliační potřebou získávali více pozitivních emocí od ostatních a byli sebevědomější, zatímco ti, kteří měli velký strach z odmítnutí, byli ostatními posuzováni více negativně a byli méně sebevědomí.

3. Konstrukt citlivosti vůči odmítnutí

Konstrukt citlivosti vůči odmítnutí je v současné zahraniční literatuře diskutovaným tématem. V České republice této tématice zatím nebyla příliš věnována pozornost. Proto považuji za podstatné se v této kapitole věnovat sjednocení informací týkající se tohoto konceptu. V první části se budu věnovat nejasné terminologii, která ztěžuje porozumění, dále se zaměřím na popis modelů a metod měření v probírané oblasti. Protože je citlivost vůči odmítnutí v současnosti definována jako tendence úzkostně nebo zlostně očekávat, snadno vnímat a přehnaně reagovat na odmítnutí (např. Downey & Feldman, 1996) zaměřím se na také na tyto jednotlivé komponenty. V neposlední řadě zmíním možné příčiny vzniku citlivosti vůči odmítnutí a možnosti redukce a změny této charakteristiky.

3.1 Definice základních pojmů

Jasnému porozumění konstruktů citlivosti vůči odmítnutí ovšem brání nejednotná terminologie v základních pojmech. Pojmy, které zde popisují a vymezují, se objevují napříč literaturou zaměřenou na oblast odmítnutí. Mezi výzkumníky panuje neshoda v tom, jak tyto pojmy užívat.

3.1.1 Sociální odmítnutí

„Sociální odmítnutí“ (social rejection) nastává ve chvíli, kdy je jedinec úmyslně vyloučen ze sociálního vztahu nebo sociální interakce. Téma zahrnuje jak interpersonální odmítnutí (rodičovské nebo vrstevnické odmítnutí), tak romantické odmítnutí. Jedinec může být odmítnut na individuální bázi nebo celou skupinou lidí. Kromě toho může být odmítnutí buď aktivní (šikanování, škádlení nebo posmívání), nebo pasivní (ignorování osoby nebo nemluvení s danou osobou). Ačkoli jsou lidé sociální bytosti, určitá úroveň odmítnutí je nedílnou součástí jejich života. Nicméně odmítnutí se může stát problémem ve chvíli, kdy je dlouhodobé nebo stálé, kdy je vztah pro jedince významný, nebo když je jedinec velmi citlivý vůči odmítnutí („Social rejection“, 2015).

3.1.2 Citlivost

„Citlivost“ (sensitivity), tedy část modelu citlivosti vůči odmítnutí, se týká zvýšené všímavosti vůči podnětům možného odmítnutí. Romero-Canyas a jeho kolegyně (2010)

popsali tři složky této všímavosti. Člověk je zvýšeně ostražitý vůči podnětům odmítnutí a je neustále v pozoru vůči signálům sociálního odmítnutí a je schopen zaznamenat rozdíly mezi signály odmítnutí a dalšími druhy signálů, které se vyskytují v jeho sociálním prostředí. Navíc citlivost jedince, jež je velmi citlivý vůči odmítnutí, existuje ve formě jakési „alergické reakce“ na odmítnutí, která mobilizuje obranné prostředky jedince a energicky reaguje prostřednictvím agrese nebo nepřátelství.

3.1.3 Strach z odmítnutí

„Strach z odmítnutí“ (fear of rejection) je termín, se kterým pracuje několik studií (např. Mehrabian & Ksionzky, 1970; Vorauer, Cameron, Holmes & Pearce, 2003; Langens & Schüler, 2005; Shapiro, Baldwin, Williams & Trawalter, 2011), ovšem ani jedna z těchto studií tento výraz blíže nedefinuje. Mehrabian a Ksionzky (1970) popisují jedince s velkým strachem z odmítnutí jako více nejisté v sociálních situacích, kteří obvykle přenáší tyto pocity nejistoty na lidi kolem sebe. Cítí se nepříjemně a úzkostně v sociálních skupinách, věří, že jsou méně oblíbení mezi vrstevníky a přáteli, a často očekávají, že budou odmítnuti druhými lidmi. A protože jedinci s velkým strachem z odmítnutí očekávají, že druzí lidé budou odmítající, kritičtí a odměření, zdají se být méně schopní automaticky se přizpůsobovat stresujícím zážitkům (Langens & Schüler, 2005).

3.1.4 Citlivost vůči odmítnutí

„Citlivost vůči odmítnutí“ (rejection sensitivity nebo sensitivity to rejection) je termín, který převažuje v odborných pracích, navzdory tomu, že pojetí strachu z odmítnutí je spíše srozumitelnější u laické veřejnosti (např. Downey, Bonica & Rincón, 1999; Harper, Dickson & Welsh, 2006; London, Downey, Bonica & Paltin, 2007; Downey, Freitas, Michaelis & Khouri, 1998).

Horneyová (1990) byla první teoretičkou, která diskutovala o fenoménu citlivosti vůči odmítnutí. Navrhovala, že je to součást neurotické osobnosti a že se jedná o tendenci cítit hlubokou úzkost a ponížení jako reakci na nejnepatrnější odmítnutí. Pouze nechat jedince čekat nebo zrušit schůzku je možno vnímat jako odmítnutí a může i vyvolat extrémní zlost a nepřátelství.

V nedávné době Downeyová a její kolegové z Kolumbijské univerzity, jež jsou v současnosti vedoucími výzkumníky v oblasti citlivost vůči odmítnutí a spolupodílejí se na většině současných výzkumů zabývajících se tímto konceptem, popsali citlivost vůči odmítnutí jako „tendenci úzkostně očekávat, snadno vnímat a přehnaně (emocionálně a behaviorálně) reagovat na sociální odmítnutí“ (Downey & Feldman, 1996; Downey et al., 1999; Romero-Canyas et al., 2010). Lidé se liší ve své připravenosti vnímat a reagovat na odmítnutí, přičemž je tato připravenost ovlivněna tendencí očekávat odmítnutí od významných osob v jejich životě. To znamená, že jedinci velmi citliví vůči odmítnutí očekávají odmítnutí jejich partnery v situacích, kdy je odmítnutí možné (například během konfliktu). V důsledku toho vnímají odmítnutí, i když v tomto momentu to není jejich partnery takto zamýšleno a pak často neadekvátně (přehnaně) reagují na tento často domnělý záměr. Naopak jedinci málo citliví vůči odmítnutí vstupují do setkání s druhými a do vztahů rozvážně, očekávají přijetí a podporu a reagují na konflikt nebo odmítnutí s klidem.

Jasně pochopení citlivosti vůči odmítnutí je omezeno nesprávným užitím pojmu „citlivosti vůči odmítnutí“. Literatura soustavně označuje účastníky výzkumů buď jako „velmi nebo málo citlivé vůči odmítnutí“ (high or low sensitive to rejection), což jsou tedy v důsledku významné a popisné výrazy. Bližší zkoumání literatury a měření citlivosti vůči odmítnutí však odhaluje, že citlivost vůči odmítnutí zahrnuje ve skutečnosti čtyři kritické složky:

- 1) úzkostné očekávání odmítnutí v reakci na nejednoznačně míněné odmítnutí
- 2) zlostné očekávání odmítnutí v reakci na nejednoznačně míněné odmítnutí
- 3) zlostné reakce v odezvě na jasně odmítavou situaci
- 4) kognitivní reakce na jasně odmítavou situaci.

Bohužel, mnoho výzkumníků zamlžuje rozdíly mezi těmito komponentami. V mnoha výzkumech tak vzniká shoda v předpokladu, že samo úzkostné očekávání odmítnutí označuje citlivost vůči odmítnutí. Přesnějším vymezením zlostných a úzkostných očekávání odmítnutí se budu zabývat v podkapitole 3.4.

3.1.5 Interpersonální citlivost

„Interpersonální citlivost“ (interpersonal sensitivity) je další konstrukt, který by mohl být zaměňován s citlivostí vůči odmítnutí. Boyce a Parker (1989) definovali velkou interpersonální citlivost jako přehnané a nepřiměřené vnímání a citlivost vůči chování a

pocitům druhých. Tito jedinci jsou zaujatí svými interpersonálními vztahy, ostražití vůči chování a náladám druhých a přehnaně citliví k různým zvrátům v interpersonálních situacích – zejména na vnímanou nebo skutečnou kritiku nebo odmítnutí. Jejich chování je proto obecně změněno tak, aby bylo v souladu s očekáváním druhých, a to z důvodů minimalizace rizika kritiky nebo odmítnutí. Marinová a Miller (2013) nedávno publikovali shrnující přehled všech poznatků o interpersonální citlivosti. Podle nich je interpersonální citlivost multidimenzionální konstrukt s několika motivačními, kognitivními, afektivními a behaviorálními složkami. Autoři definují interpersonální citlivost jako stabilní rys vyznačující se přetrvávajícími obavami z negativního sociálního hodnocení. Tato dispozice vede jedince jak k ostražitosti, tak stejně i k citlivosti vůči jejich hodnocení druhými. Aby se vyhnuli negativnímu sociálnímu hodnocení, osvojí si obranné chování jako je submisivita nebo zábrany. Prvky této dispozice se překrývají s řadou dalších individuálních proměnných, jako je introverze, submisivita, sociální zábrany, citlivost vůči odmítnutí, sociální vyhýbání se a sociální úzkost. Citlivost vůči odmítnutí je v rámci tohoto konstruktů definována jako kognitivně-afektivní komponenta a může být významově odlišena od ostatních složek. Tyto složky jsou podobné, ale ne stejné.

3.1.6 Interpersonální citlivost vůči odmítnutí

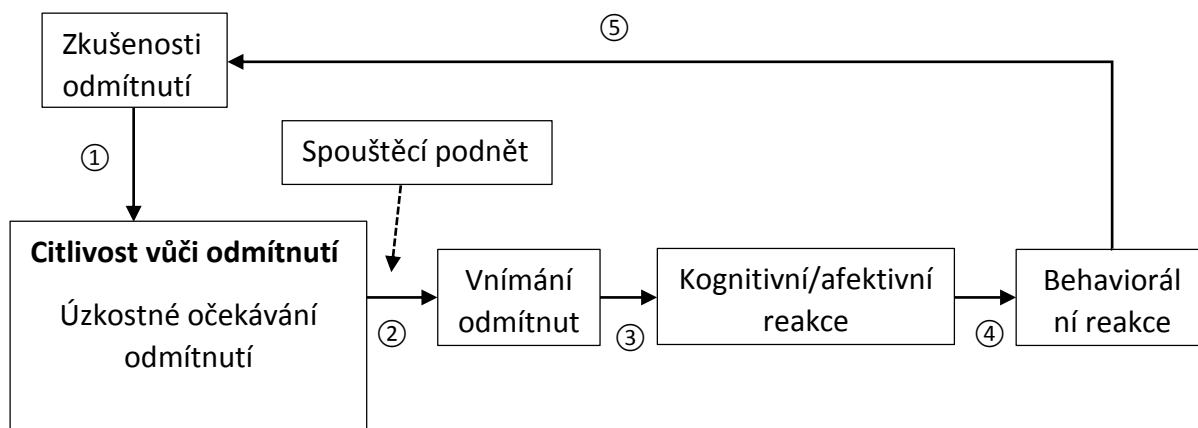
„Interpersonální citlivost vůči odmítnutí“ (interpersonal sensitivity to rejection) je posledním z pojmů, který je nutné zmínit a vysvětlit. Způsob, jakým je interpersonální citlivost vůči odmítnutí operativně definována, je určena především jazykem diskurzu: popisná klasifikace používaná v současných psychiatrických textech versus abstraktní teoretické koncepty vycházející z oblastí rozvoje osobnosti a sociální psychologie. Převaha literatury označuje interpersonální citlivost vůči odmítnutí jako vlastnost, na druhou stranu je také pojímána jako shluk symptomů, které vznikají v důsledky zažívání deprese (Luty, Joyce, Mulder, Sullivan, & McKenzie, 2002 podle Stafford, 2007). Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch (DSM-IV-TR; American Psychiatric Association [APA], 2000 podle Stafford, 2007) nahlíží na konstrukt interpersonální citlivosti vůči odmítnutí jako na dlouhotrvající vzorec velké citlivosti vůči odmítnutí (ne pouze omezeně na epizody poruch nálady), který vede k významným sociálním a pracovním potížím. Předpokládá se, že tato zdánlivě přehnaná citlivost na znevažování nebo nesouhlas přispívá k výrazně chaotickému životu, v němž je jedinec snadno zraněn a může mít krátké, intenzivní citové vazby k druhým, ale nemá schopnost udržet si dlouhodobější vztah (Stafford, 2007).

Je zřejmé, že terminologický nesoulad je v současné odborné literatuře značný, navíc je konstrukt interpersonální citlivosti vůči odmítnutí spíše přehlíženým tématem, především v psychiatrické literatuře. Zatímco Boyce a Parker (1989) označují tento konstrukt jako „interpersonální citlivost“, Staffordová (2007) ho oproti tomu nazývá „interpersonální citlivostí vůči odmítnutí“. Dle mého názoru je popisnějším názvem právě „interpersonální citlivost vůči odmítnutí“, neboť lépe popisuje strach a nepohodlí spojené s vnímaným interpersonálním odmítnutím. Vývoj směrem k jednotnému koncepčnímu rámci by tak měl být prvním krokem směřujícím k jasnému porozumění tomuto konceptu a jeho dalšímu zkoumání.

3.2 Modely citlivosti vůči odmítnutí

Feldman a Downeyová (1994) spojili Bowlbyho teorii citové vazby (1997) a zkombinovali ji s teorií sociálně-kognitivní perspektivy učení (Mischel, 1973, 1993 podle Feldman & Downey, 1994). Uvedli, že rané zkušenosti s odmítnutím formují to, jak jedinci kódují, očekávají a hodnotí nové sociální situace, a jak na ně reagují. Podle autorů jedinci, kteří v minulosti dlouhodobě zažívali odmítnutí, snadno vnímají podněty sociálního odmítnutí a očekávají, že budou opakovaně odmítáni. Buď se vyhýbají situacím, ve kterých je odmítnutí potenciálně možné, anebo intenzivně usilují o jistotu, že nebudou znovu odmítnuti.

Ve svém modelu citlivosti vůči odmítnutí Levyová, Ayduková a Downeyová (2006) (viz Obrázek 1) se autorky pokusily spojit příčiny a důsledky citlivosti vůči odmítnutí do sebeudržovacího procesu kognitivních, emocionálních a behaviorálních komponent. V závislosti na tom tedy tato dispozice, raději očekávat odmítnutí než se začlenit do sociálních interakcí, pramení v raných a dlouhodobých zkušenostech s odmítnutím (①). Když se objeví spouštěcí podnět (např. dvě osoby, které si povídají, ale ztichnout ve chvíli, kdy se k nim jedinec přiblíží), jedinec (úzkostně očekávající odmítnutí) je zvýšeně ostražitý a bdělý vůči signálům odmítnutí. A proto vnímá, že je záměrně odmítnut, dokonce i v nejednoznačných situacích (②). Vnímané odmítnutí aktivuje kognitivní (např. sebeobviňování) a afektivní (např. cítí se smutně nebo našťvaně) reakce (③). Toto opět vede k behaviorální reakci (např. stažení se, agresivita nebo submisivita) (④). Tyto nevhodné negativní behaviorální reakce na vnímané odmítnutí mohou vést k sebenaplňujícímu se proroctví, ve kterém druzí již skutečně reagují na jedince zamítavým způsobem (⑤).

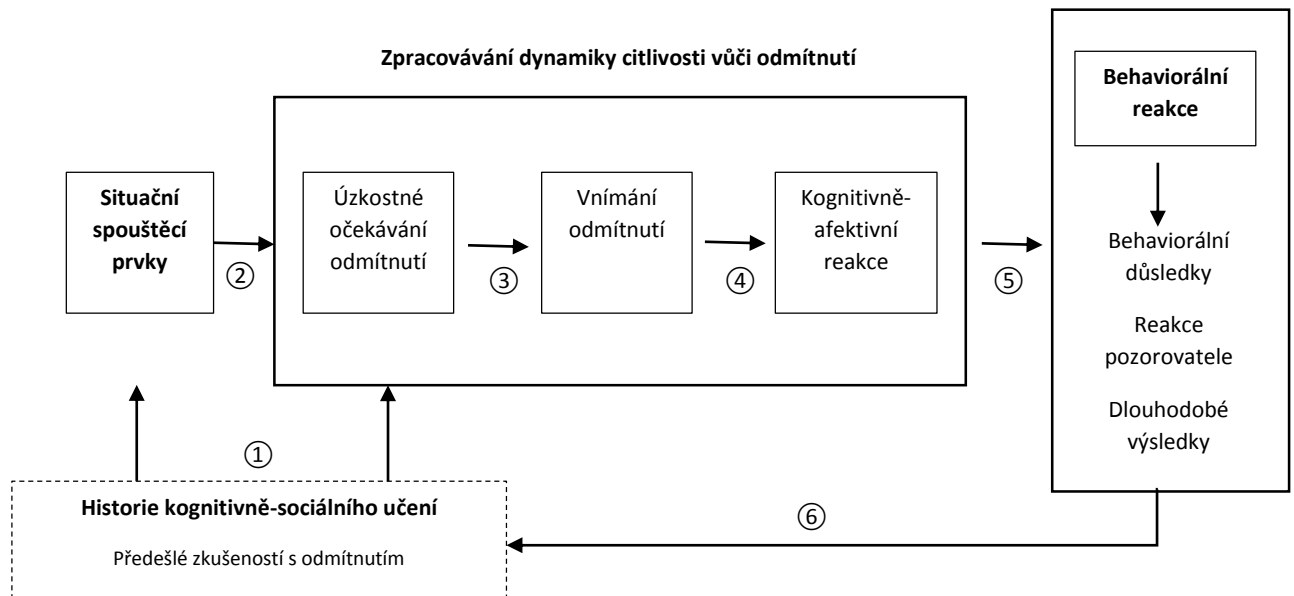
Obrázek 1: Model citlivosti vůči odmítnutí (Levy, Ayduk & Downey, 2006, p. 252).

Model citlivosti vůči odmítnutí byl původně vyvinut k vysvětlení sociálně-kognitivních příčin raného odmítnutí rodiči a vrstevníky a interpersonálními problémy v pozdějším životě (London et al., 2007). Londonová a její kolegyně (2007) kritizovaly původní model citlivosti vůči odmítnutí s tím, že původní model nedostatečně analyzuje vazbu mezi agresivitou, sociální úzkostí, vyhýbavým chováním a citlivostí vůči odmítnutí. Věří, že by model mohl být posílen tím, že by se v něm počítalo se specifickými typy reakcí v situacích, kdy je odmítnutí očekáváno, a to zejména u adolescentů.

Další dynamický procesně orientovaný model citlivosti vůči odmítnutí byl vytvořen Romero-Canyasem a jeho kolegyněmi (2010). Model vychází z kognitivně-afektivního systému zpracování Mischela a Shody (1995). Tento rámec vnímá chování jako zprostředkované dynamickou sítí kognitivně-afektivních částí, které jsou formovány biopsychosociální historií, tj. historií zahrnující očekávání, zakódování předsudků, afektů, seberegulačních cílů a kompetencí, které řídí reakce na spouštěcí podněty v konkrétních situacích.

Tento dynamický model byl původně vyvinut proto, aby vymezil, jak odmítnutí od významných osob utváří lidské myšlenky, pocity a chování v sociálních situacích. Tyto myšlenky a pocity mají přímé důsledky pro osobní a interpersonální přizpůsobení se. Během dětství a dalších formujících let, zážitky odmítnutí rodiny, přátel, vrstevníků, učitelů, partnerů nebo jiných vlivných osob, mohou způsobit úzkostná očekávání, která budou mnohem později znovu zažívána v interakcích s dalšími podobnými lidmi (1). Romero-Canyas a jeho kolegyně (2010) vysvětlili, že se jedinci učí spojovat odmítnutí s určitými situacemi a podněty, které pak fungují jako spouštěče, jež začnou aktivovat úzkostná očekávání odmítnutí (2). Když jedinec, velmi citlivý vůči odmítnutí, vnímá odmítnutí i v nejednoznačných situacích (3), nachází se

ve stavu ohrožení, který vede ke zvýšenému stresu a zvýšené negativní aktivační úrovni (arousal). Zvýšené vzrušení vede jedince k automatické reakci na podněty spojené s hrozbou (④). Určité situace tak vyvolají silné a zvýšené behaviorální reakce (⑤) nepřátelství nebo stažení se, které se opět ukládají do zkušeností s odmítnutím a vytváří tak koloběh sebenaplňujícího se proroctví (⑥).

Obrázek 2: Model citlivosti vůči odmítnutí (Romero-Canyas, Downey, Berenson, Ayduk & Kang, 2010, p. 123).

Oba zmíněné modely jsou svojí podstatou téměř totožné, přesto konstrukt citlivosti vůči odmítnutí zasluhuje další zkoumání. V těchto modelech jsou popsány klíčové komponenty citlivosti vůči odmítnutí, nejsou ovšem v současném výzkumu dostatečně vysvětleny. Dalším faktem je, že model citlivosti vůči odmítnutí řeší důvody, kvůli kterým mají jedinci velmi citliví vůči odmítnutí interpersonální problémy, ale neposkytuje možné prevence nebo intervenční nástroje. Typické studie vnímají citlivost vůči odmítnutí jako kus větší skládačky, odvolávají se k problémům v chování, temperamentu, k předchozím sexuálním zkušenostem a problémům citové vazby jako k možným faktorům, které přispívají k určitému chování. Je těžké rozlišit, jaké emocionální a fyzické chování citlivost vůči odmítnutí přímo způsobuje, namísto ovlivňuje.

3.3 Měření citlivosti vůči odmítnutí

Citlivost vůči odmítnutí, stejně jako citová vazba, je typicky posuzována pomocí vícepoložkových škál, kde lidé hodnotí subjektivní výpověď o sobě (self-report scale). Lidé jsou

žádání, aby si představili, že jsou v různých situacích, které mohou vést k potenciálnímu odmítnutí od cizích lidí, od známých, romantických partnerů i členů rodiny.

Co však považují za důležité v úvodu této kapitoly krátce zmínit, jsou dvě metody měření, které s problematikou citlivosti vůči odmítnutí úzce souvisí. Jedná se o škálu **Interpersonal Sensitivity Measure** (Měření interpersonální citlivosti, IPSM; Boyce & Parker, 1989) a diagnostický nástroj **Multi-Motive Grid** (Síť multi-motivu, MMG; Sokolowski, Schmalt, Langens & Puca, 2000).

Významné a široce používané škály jsou ovšem škály **Sensitivity to Rejection Scale** (Škála citlivosti vůči odmítnutí, MSR; Mehrabian, 1994) a **Rejection Sensitivity Questionnaire** (Dotazník citlivosti vůči odmítnutí, RSQ; Downey & Feldman, 1996). Každá z těchto škál byla původně vyvinuta pro dospělé nebo univerzitní studenty a byla používána výhradně pro tyto skupiny, s výjimkou dotazníku RSQ, který byl adaptován mimo jiné i pro dospělou populaci (**Adult Rejection Sensitivity Questionnaire**, A-RSQ; Berenson et al., 2009).

3.3.1 Měření interpersonální citlivosti (Interpersonal Sensitivity Measure; IPSM)

Měření interpersonální citlivosti (Boyce & Parker, 1989) je 36 položkový sebehodnotící dotazník, který používá čtyř bodovou Likertovu škálu, aby změřil kvalitu interpersonální citlivosti, která je dle výzkumníků významným prediktorem deprese. Dotazník může být měřen jako globální faktor, i když je rozdělen na pět subškál: interpersonální vnímání odkazuje na míru ostražitosti jedince vůči nuancím v chování a pocitech druhých (např. bojím se toho, jaký mám vliv na druhé lidi), potřeba souhlasu reflektuje přání dělat druhé šťastnými a udržovat pohodu ve vztahu spolu se snahou zajistit, že je druzí budou mít rádi a nebudou je odmítat (např. cítím se v blízkém vztahu bezpečně), separační úzkost se týká úzkosti spojené s potenciálním nebo skutečným odloučením od významných osob (např. obávám se, že ztratím někoho blízkého), plachost označuje nedostatek asertivity ze strachu, aby jedinec druhé nenaštval (např. udělám raději něco, co nechci, než abych urazil nebo naštvál někoho jiného) a křehké vnitřní já definuje rozsah, v němž se jedinec obává projevit vlastní myšlenky a pocity jen proto, aby se vyhnul odmítnutí (např. moje osobní hodnota je enormně závislá na tom, co si o mně ostatní myslí).

Diagnostický a statistický manuál mentálních poruch (DSM-IV; American Psychiatric Association [APA], 1994 podle Harb, Heimberg, Fresco, Schneier & Liebowitz, 2002) popisuje podtyp depresivní poruchy, tj. atypickou depresi. Současná definice atypické deprese zahrnuje častý symptom interpersonální citlivosti vůči odmítnutí, která je prezentována jako odolná osobnostní charakteristika. Tato vlastnost může zhoršit epizody deprese, může být odrazem citlivosti vůči odmítnutí vyvolanou depresivními epizodami nebo může představovat náchylnost vůči depresivním epizodám. Na základě tohoto spojení deprese a interpersonální citlivosti vůči odmítnutí navrhli Boyce a Parker (1989), že interpersonální citlivost je charakteristická pro osobnost náchylnou k depresi, a proto vyvinuli IPSM, aby hodnotil rizikový faktor rozvoje této depresivní poruchy.

Ačkoliv byly studie měření interpersonální citlivosti a interpersonální citlivosti vůči odmítnutí primárně vytvořeny pro jedince trpící depresí, může být tento konstrukt relevantní i pro další mentální poruchy, jaké jsou například bipolární porucha nebo sociální úzkost.

Výchozí studie škály zaznamenaly dobré důkazy pro podporu psychometrických vlastností dotazníku. V klinickém vzorku pacientů s depresí a neklinickém vzorku studentů interní konzistence pro celkové skóre byla $r = 0,86$ a $r = 0,85$ samostatně. Retestová reliabilita o šest týdnů později u vzorku studentů byla 0,70. Vysoká korelace s mírou neuroticismu ($r = 0,39$) a mírná korelace s mírou sebeúcty ($r = 0,39$) poskytly důkazy pro konvergentní a divergentní validitu IPSM. Interní konzistence pro subškály (interpersonální vnímání, potřeba souhlasu, separační úzkost, plachost a křehké vnitřní já) byla srovnatelná s těmi hlášenými u celkového skóre.

3.3.2 Sít multi-motivu (Multi-Motive Grid; MMG)

Sít multi-motivu (Sokolowski et al., 2000) je diagnostické a komplexní měření motivů. Kombinuje aspekty Tematického apercepčního testu (TAT) s klasickým dotazníkem. Cílem autorů bylo vyvinutí nástroje, který by měřil současně motivaci k dosažení úspěchu, motivaci k afiliativnímu chování a motivaci k získání moci a jejich vyhybavé (strach) a přibližující se (naděje) komponenty. Tento nástroj se skládá z 18 obrázků, které znázorňují různé každodenní sociální situace doprovázené sérií výroků popisujících typické myšlenky, pocity a tendence k aktivitě. Měření obsahuje šest skóru motivů: naděje na úspěch (hope of success) a strach ze selhání (fear of failure) jako motivy úspěchu, naděje v afilaci (hope of affiliation) a strach

z odmítnutí (fear of rejection) jako motivy afiliace a naděje v moc (hope of power) a strach z moci (fear of power) jako motivy moci. Proměnná strachu z odmítnutí představuje sklon k tomu myslet si, že jedinec připadá druhým lidem jako nudný, anebo očekává, že bude odmítnut.

Diagnostický nástroj má uspokojivou interní soudržnost škál, které se pohybují mezi $r = 0,78$ a $r = 0,90$. Tři externí studie prokázaly, že jedinci, kteří měli velkou motivaci dosáhnout úspěchu, fungovali lépe a reportovali více zážitků flow (Puca & Schmalt, 1999 podle Sokolowski et al., 2000). Jedinci, kteří měli výraznou výslednou motivaci dosáhnout moci, profitovali více z tréninkového programu na leadership (Sokolowski & Kehr, 1999 podle Sokolowski et al., 2000). A ti jedinci, kteří měli velkou afiliativní motivaci, si více vybavovali vzpomínky s afiliativní tematikou (Sokolowski & Langens, 1997 podle Sokolowski et al., 2000).

3.3.3 Dotazník citlivosti vůči odmítnutí (Rejection Sensitivity Questionnaire; RSQ)

Downeyová a její kolegové v rámci jejich pochopení citlivosti vůči odmítnutí čerpali z kognitivně-afektivní perspektivy a z teorie citové vazby. Citlivost vůči odmítnutí je definována jako úzkostné nebo zlostné očekávání, snadná vnímavost a intenzivní reakce na odmítnutí (Downey & Feldman, 1996). Vycházeli z teorie citové vazby, kde už i nemluvně má tendenci reagovat na vyrušení úzkostným nebo zlostným chováním (Bowlby, 1997). Downeyová a její kolegové využili úzkostné a zlostné emoce jako základ pro jejich měření. Z jejich pohledu se citlivost vůči odmítnutí mění od velké (high) k malé (low) (Downey & Feldman, 1996; Downey et al., 1998a) a tvrdí, že citlivost vůči odmítnutí se týká vysokého stupně zlostných anebo úzkostných očekávání odmítnutí zejména v nejednoznačných sociálních situacích nebo v situacích, které naznačují odmítnutí.

V současné době je nejčastěji používaným nástrojem pro posouzení citlivosti vůči odmítnutí Dotazník citlivosti vůči odmítnutí (Rejection Sensitivity Questionnaire, RSQ), který byl původně vyvinut Feldmanem a Downeyovou (1994). Tento dotazník měl prověřit spojení mezi špatným zacházením v dětství a chováním dle citové vazby. Dotazník byl vyvinut pro vysokoškolské studenty a skládá se z 18 hypotetických sociálních situací s neznámým výsledkem. Situace popisují hlavně sociální interakce zahrnující romantické partnery (např. „Ptáte se Vašeho partnera, jestli vás opravdu miluje?“), rodiče (např. „Žádáte rodiče o peníze

navíc, abyste mohli pokrýt lépe Vaše životní náklady?“) a vrstevníky (např. „Žádáte přítele, aby Vám udělal velkou laskavost?“). Po přečtení každého výroku je účastník požádán, aby odpověděl na otázky týkající se:

1. úrovně obav a úzkosti o výsledku navrhované situace
2. očekávání akceptace nebo odmítnutí výsledku

Například jedinec může pociťovat velké obavy a úzkosti z dané žádosti, ale očekává, že i tak bude akceptován. Různé adaptace dotazníku byly vyvinuty např. pro dospělé, pro děti, zároveň přitom reagují na věk či rasu a jsou k dispozici na stránkách Kolumbijské univerzity (<http://socialrelations.psych.columbia.edu>).

3.3.4 Dotazník citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé (Adult Rejection Sensitivity Questionnaire, A-RSQ)

Tento dotazník vzhledem k zaměření mého výzkumu na dospělé partnerské a manželské páry byl vhodnější zvažovanou variantou, tudíž se o něm v následující kapitole více rozepíši. Dotazník byl vytvořen pro dospělou populaci (Downey, Berenson & Kang, 2006 podle Berenson et al., 2009), dotazník je dostupný ke stažení na <http://www.columbia.edu/cu/psychology/socialrelations/downloads/ARSQ.pdf>). Tento dotazník byl vytvořen revizí situací v původním Dotazníku citlivosti vůči odmítnutí (RSQ), aby jednotlivé výroky měly obecně platné znění. Byly odstraněny ty, které jsou specifické pro život na vysoké škole, a vytvořeny nové položky týkající se možných situací odmítnutí v životě dospělých jedinců.

Dotazník citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé je osmnáctipoložkový inventář. Obsahuje seznam devíti hypotetických situací zahrnujících potenciálně odmítavé interakce s partnery, rodinou, přáteli a cizinci (např. „Žádáte Vaše rodiče nebo jiného člena rodiny o půjčku, která by Vám pomohla ve finanční tísní?“, „Nahodíte problém sexuální ochrany s pro vás významným člověkem.

Jedinci jsou vyzváni, aby na šestibodové škále zhodnotili, do jaké míry by cítili obavy nebo úzkost z výsledku dané situace (od 1 „vůbec se neobávám“ k 6 „velmi se obávám“ a jaká mají očekávání ohledně toho, zda budou či nebudou odmítnuti (od 1 „velmi nepravděpodobně“ k 6 „velmi pravděpodobně“).

Tento dotazník byl použit pouze v několika studiích s americkým vzorkem populace (Pearson, Watkins & Mullan, 2011; Berenson, Downey, Rafaeli, Coifman & Paquin, 2011) a velice málo informací je k dispozici ohledně jeho psychometrických vlastností. Downeyová, Berensonová & Kangová, 2006 podle Innamorati et al., 2014) uvádějí, že Dotazník citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé silně koreluje s původním dotazníkem RSQ ($r = 0,87$) a má dostatečnou reliabilitu (Cronbachovo alfa = 0,74). Berensonová a její kolegové (2009) administrovali dotazník v internetovém šetření 685 respondentům a hlásili, že Dotazník citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé ukazuje mírnou spojitost s měřením neuroticismu ($r = 0,32$), sociálního vyhýbání se tísní ($r = 0,34$), sebeúcty ($r = 0,46$), úzkostné citové vazby ($r = 0,48$) a vyhýbavé citové vazby ($r = 0,33$), interpersonální citlivosti ($r=0,45$) a deprese ($r = 0,37$). Autoři také uvádějí, že platnost dotazníku byla podpořena jeho schopností odrážet individuální rozdíly v citlivosti vůči odmítnutí spojené se závažnými formami psychopatologie, v nichž jsou obavy z odmítnutí výsadní (Berenson et al., 2011).

Innamorati a jeho kolegové (2014) vytvořili nedávno studii, jejímž cílem bylo zjistit konstruktivní validitu tohoto dotazníku. Jednorozměrný model navržený Downeyovou a Feldmanem (1996) a podporovaný autory Dotazníku citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé stejně jako alternativní faktorový model druhého řádu, nesedí získaným datům od Innamoratiho a jeho kolegů. Podle nich může být dotazník zastoupen dvoufaktorovým modelem: faktorem obecné citlivosti vůči odmítnutí a dvěma skupinami faktorů- očekáváním odmítnutí a úzkostí z odmítnutí. I když vnitřní konzistence skupiny faktorů a obecného faktoru byla dostačující (Cronbachovo alfa v rozmezí 0,78 a 0,82), omega koeficienty ukázaly nízkou spolehlivost skóre dotazníku. Analýzy také indikovaly různé korelace pro obecný faktor a skupinu faktorů. Jejich výsledky naznačují, že konstruktivní validita nástroje měření je sporná a že úzkost z odmítnutí a očekávání odmítnutí mohou ovlivňovat jedince v tom, jak snadno vnímat a silně reagovat na podněty odmítnutí různými způsoby.

3.3.5 Škála citlivosti vůči odmítnutí (Sensitivity to Rejection Scale; MSR)

Citlivost vůči odmítnutí je specifitější aspekt interpersonální citlivosti. Současný výzkum zaměřený na citlivost vůči odmítnutí ji chápe jako základ pro měření pesimistických vztahových očekávání. Raný dotazník měřící citlivost vůči odmítnutí byl vyvinut Mehrabianem (1976). Citlivost vůči odmítnutí byla definována jako generalizovaná obava týkající se

sociálních kontaktů s ostatními (tj. obava, že takové kontakty by mohly vést k odmítnutí, nepohodlí nebo nespokojenosti).

Podle Mehrabiana (1994) odpovídá citlivost vůči odmítnutí obecné sociální submisivité v interpersonálním chování a vztazích. Upozorňoval na to, že citliví jedinci se zdráhají vyjadřovat své názory, mají tendenci vyhýbat se hádkám nebo kontroverzním diskuzím, zdráhají se o něco požádat druhé nebo se jim vnučovat, jsou snadno zranitelní negativní zpětnou vazbou od druhých a mají tendenci být až příliš závislími na dobře známých lidech a situacích a to proto, aby se vyhnuli odmítnutí. Citlivost vůči odmítnutí byla chápána jako všeobecné negativní očekávání v sociálních vztazích. Ačkoliv Mehrabianův dotazník byl vytvořen, aby zhodnotil negativní očekávání o sociálních interakcích, položky ve škále však spíše než očekávání měří preference.

Původní studie Mehrabiana (1976) s vysokoškoláky (n= 916) ukázala, že studenti více citliví vůči odmítnutí byli méně uvolnění, méně sebevědomí v sociálních situacích, více úzkostní a vyhýbaví vůči konfliktům, které by mohly zhoršit jejich pocity nedostatečnosti. Citlivost vůči odmítnutí se zdá být mírou jedincova nedostatku pohodlí a lehkosti v afiliativních situacích. Mehrabian a Ksionzky (1974 podle Mehrabian & O'Reilly, 1980) však zjistili, že jedinci velmi citliví vůči odmítnutí nebyli méně afiliativní ve svém aktuálním chování (pozitivní dojmy z neznámých lidí, které potkali) než jedinci necitliví vůči odmítnutí, a tudíž nebyli nezbytně negativní v interpersonálních situacích. Také dále zjistili, že jedinci citlivější vůči odmítnutí se cítili nepohodlně v sociálních situacích a měli tendenci přimět druhé, aby se cítili více nepohodlně. Mehrabian (1976) v souvislosti s tímto hovořil o sebeudržovacím cyklu, ve kterém se jedinec citlivý vůči odmítnutí cítí nepohodlně a nedostatečně v sociálních situacích a má tendenci vést ostatní k tomu, aby se oni cítili hůře a tím si vytvářeli negativní pocity vůči němu samému.

Mehrabianova škála (1970, 1976, 1994) byla vytvořena na základě dvou škál, jejichž autory jsou Watson a Friend (1969): Škála strachu z negativního hodnocení (Fear of Negative Evaluation scale; FNE) a Škála sociálního a vyhýbavého distresu (Social and Avoidance Distress scale; SADS). Škála strachu z negativního hodnocení měří nepohodlí a stres zakoušený v interpersonálních vztazích. Škála sociálního a vyhýbavého distresu byla vytvořena pro kvantifikaci sociální úzkosti, měří stres, nepohodlí, strach, úzkost a vyhýbání se sociálním

situacím. Oba dotazníky byly adaptovány do formy Zkrácené verze škály strachu z negativního hodnocení (Brief Version of the Fear of Negative Evaluation Scale) (Leary, 1983).

Škála citlivosti vůči odmítnutí (1970, 1976, 1994) byla vyvinuta ve spojení se škálou Měření afiliativní tendence (Measure of Affiliative Tendency, MAFF; Mehrabian, 1994), jež hodnotila klíčové faktory afiliativního chování, tj. hlavní součásti sociálního chování (Mehrabian, 1976). Tyto škály byly koncipovány jako nástroje měření sociálních dovedností. Mehrabian potvrdil, že tyto dvě škály byly nezávislé jedna na druhé. Obě škály byly vytvořeny tak, aby byly vhodné pro vzorky 15 letých a starších a závěry byly postaveny na interakcích s cizími lidmi.

Dotazník se skládá z 24 položek s následujícími interkorelačními faktory: vyhýbání se hádkám a kritizujícím interakcím („Když se dva z mých přátel hádají, nevdám mi přiklonit se na stranu toho, s nímž souhlasím“), neochota vyjádřit svůj názor kvůli strachu z odmítnutí („Jsem opatrný/á při vyjadřování svých názorů před jinými lidmi, dokud je docela dobře neznám“), neochota druhé o něco pořídit, nebo se jim vnucovat („Málokdy mne uvádí do rozpaků požádat někoho o laskavost“), snadná zranitelnost negativní zpětnou vazbou od ostatních a strach z této zpětné vazby („Pokud mne někdo nemá rád, snažím se mu vyhýbat“), spoléhání se na známé lidi a situace kvůli vyhnutí se odmítnutí („Kdykoliv jdu někam, kde nikoho neznám, vždy s sebou rád/a беру nějakého kamaráda“).

Znaky (+) a (-), které předchází každou položku, ukazují na směr bodování. Pro výpočet celkového skóre je u všech 12 položek, které předchází (-) potřeba změnit znaménko a poté sečíst všechny položky dotazníku dohromady. Při administraci testu ovšem znaménka před jednotlivými položkami nejsou umístěna, aby byl minimalizován vliv na respondentovo vyplňování dotazníku. Devítibodová škála, na které mají respondenti označit stupeň jejich souhlasu nebo nesouhlasu s každým výrokem, je od -4 (velmi silný nesouhlas), -3 (silný nesouhlas), -2 (mírný nesouhlas), -1 (lehký nesouhlas), 0 (ani souhlas ani nesouhlas), +1 (lehký souhlas), +2 (mírný souhlas), +3 (silný souhlas) po +4 (velmi silný souhlas). Vzorek 916 vysokoškolských studentů poskytl normy pro MSR škálu: střední hodnota = 1, směrodatná odchylka = 23 (Mehrabian, 1976).

Tento nástroj měl vysokou interní konzistenci (Cronbachovo alfa = 0,83), ohlašovanou test-retest reliabilitu po 4 týdnech 0,92 (Mehrabian, 1976). Ve dvou studiích MSR korelovalo

s MAFF 0,09 a 0,04 ($p > 0,05$) (Mehrabian, 1994). Škála citlivosti vůči odmítnutí ve studii McNamara a Delamatera (1984 podle Mehrabian, 1994) negativně korelovala s asertivitou ($r = -0,59$), v dalších studiích se prokázala velmi silná negativní korelace mezi škálou a dominancí (Sorrentino a Field, 1986 podle Mehrabian, 1994) a také se zjistilo, že jedinci s nižším skóre ve Škále citlivosti vůči odmítnutí (tj. více dominantní) plavali v soutěži rychleji (Sorrentino a Sheppard, 1978 podle Mehrabian, 1994). Ksionzky a Mehrabian (1980) také zjistili, že jedinci s vyšším skóre MSR mluvili v interakci s druhými méně, ptali se na více otázek a odhalovali o sobě méně informací.

Škálu citlivosti vůči odmítnutí jsem si vybrala jako jednu z metod v rámci mého empirického výzkumu. Při výběru hrála roli především příjemná délka dotazníku, adekvátnost položek pro celou šíři dospělé populace a dostatečná vnitřní konzistence dotazníku. Dotazník byl využit ve výzkumu ve vlastním překladu a v příloze uvádím český překlad a originální anglickou verzi.

Zvažovala jsem i využití novějšího nástroje Dotazníku citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé (A-RSQ), ale z těchto dvou důvodů jsem si vybrala spíše starší verzi škály citlivosti vůči odmítnutí:

- 1) Devět hypotetických situací v Dotazníku citlivosti vůči odmítnutí dle mého názoru nebylo adekvátních pro dospělou populaci, která se v mém vzorku pohybuje v rozmezí 18 až 72 let. Například situace: „Nadhodíte problém sexuální ochrany s pro vás významným člověkem“ je příkladem dle mého neaktuálních situací pro starší dospělé.
- 2) Studie Innamoratiho a jeho kolegů (2014) zpochybnila validitu Dotazníku citlivosti vůči odmítnutí (viz dotazník A-RSQ, kapitola 3.3.4).

3.4 Očekávání odmítnutí

Downeyová a její kolegové (např. 1996, 1999) popsali konstrukt citlivosti vůči odmítnutí jako tendenci úzkostně očekávat, snadno vnímat a přehnaně reagovat na sociální odmítnutí. Proto se nyní v následujících podkapitolách zaměřím na všechny tři komponenty této definice odděleně a blíže je specifikuji.

Berscheidová a Reganová (2005) hovoří v souvislosti s citlivostí vůči odmítnutí jako o interpersonálním systému přesvědčení. Lidé přinášejí do vztahů nejen své vlastní stálé

osobnostní vlastnosti a emoční tendence, ale také různé stálé, ke vztahu relevantní, přesvědčení a očekávání. Tyto mentální reprezentace tvoří bohatá síť přesvědčení, postojů, hodnot a očekávání, u kterých se má za to, že se vyvíjí časem a ovlivňují interpersonální chování. Koncept citlivosti vůči odmítnutí může pomoci vysvětlit jak soubor přesvědčení týkajících se odmítnutí, které vyplývají z předchozích zkušeností, může ovlivnit fungování v rámci romantických vztahů (Downey & Feldman, 1996).

I další výzkumníci potvrzují, že určitá přesvědčení jedinců, která udržují ohledně svých romantických partnerů (tj. zda budou přijímání a podporování nebo naopak odmítání v nouzi), mají zásadní vliv na kvalitu a průběh jejich vztahů (Baldwin, 1992; Hazan & Shaver, 1994). Vztahová přesvědčení o přijetí a odmítnutí mají zejména obrovský vliv na zahájení, udržování a rozpad romantických vztahů (např. Horney, 1990).

Rickson poznamenal, že základní nedůvěra druhých by mohla ohrozit možnost osobního a interpersonálního naplnění (1950 podle Downey & Feldman, 1996). Sullivan věřil, že základ pro to, jak lidé vnímají druhé nebo se k nim vztahují, je skrze zobecněná očekávání nebo personifikaci významných druhých, jež jsou vnímáni jako uspokojující, represivní, nesouhlasní nebo odmítaví (1953 podle Downey & Feldman, 1996).

V rámci konstruktů citlivosti vůči odmítnutí lze vymezit čtyři kritické složky:

- 1) úzkostné očekávání odmítnutí
- 2) zlostné očekávání odmítnutí
- 3) zlostné reakce na odmítnutí
- 4) kognitivní reakce odmítnutí.

Přestože existuje shoda v literatuře s ohledem na měření a reportování zlostných a kognitivních reakcí na odmítnutí, mnoha badatelům se nepodařilo jasně popsat a změřit úzkostná a zlostná očekávání odmítnutí.

Zatímco Ayduková a její kolegové (2000) popsali děti s úzkostnými očekáváními odmítnutí jako „velmi citlivé vůči odmítnutí“, Downeyová a její kolegové (Downey et al., 1998b) přisuzovali nálepku „citlivosti vůči odmítnutí“ dětem, které projevovaly zlostná očekávání odmítnutí. Tento rozpor převládá napříč literaturou zabývající se citlivostí vůči

odmítnutí. Badatelé zatím neustanovili, jaká kombinace ze čtyř částí citlivosti vůči odmítnutí je nezbytná k přesnému označení jedince jako „citlivého vůči odmítnutí“.

Nesoulad týkající se operacionalizace citlivosti vůči odmítnutí byl dále ještě umocněn rozdíly v tom, jak byl tento konstrukt měřen různě s dospělými versus s dětmi a adolescenty. Výzkumníci měřili jak úzkostná, tak zlostná očekávání odmítnutí u dětí a adolescentů (Downey et al., 1998b; Purdie & Downey, 2000). Zajímavé je, že vědci se z velké části zaměřili na měření a reportování úzkostných očekávání jen u dospělých, ale nenabídli vysvětlení tohoto kroku (Ayduk, Downey & Kim, 2001; Ayduk, Downey, Testa, Yen, Shoda, 1999; Downey, Feldman & Ayduk, 2000; Brookings, Zembar & Hochstetler, 2003; Downey & Feldman, 1996; Feldman & Downey, 1994). Rozdílná praxe v měření očekávání odmítnutí u dospělých versus dětí a adolescentů se objevuje napříč celou literaturou zaměřenou na citlivost vůči odmítnutí.

Je důležité zdůraznit, že existují dva druhy citových reakcí, které mohou doprovázet očekávání odmítnutí: úzkost a hněv. Někteří jedinci mohou být náchylnější k reakci na odmítnutí v podobě zlosti, zatímco jiní mohou s větší pravděpodobností reagovat úzkostí. Nicméně korelace a důsledky úzkostné a zlostné citlivosti vůči odmítnutí se mohou lišit.

Výzkumná studie Purdiové a Downeyové (2000) byla první, která zkoumala vztah mezi úzkostnými a zlostnými očekáváními v adolescentní populaci. Ve studii bylo zjištěno, že dospívající dívky (v rozmezí šesté až osmé třídy), které mají velkou citlivost vůči odmítnutí, vykazují zvýšené obavy a nejistotu ohledně závazku jejich romantických partnerů k jejich vztahu a že tyto dospívající dívky projevují zvýšenou ochotu zapojit se do škodlivého chování, aby zabránily odmítnutí. Tato studie měřila oba obranné typy očekávání skrze Dotazník citlivosti vůči odmítnutí pro děti (Children's Rejection Sensitivity Questionnaire, CRSQ). Výsledky prokázaly, že úzkostná a zlostná očekávání odmítnutí silně korelovaly, $r(152) = 0,68$, $p < 0,001$. Tato silná korelace však mohla být uměle ovlivněna stylem skórování dotazníku. Pro odvození úzkostných a zlostných očekávání z celkového skóre odmítnutí se musí násobit hrubé skóre úzkostných nebo zlostných očekávání odmítnutí se stejným hrubým skóre očekávání odmítnutí, což může uměle zvýšit korelaci mezi těmito dvěma komponentami citlivosti vůči odmítnutí.

O rok později se stejné dívky účastnily strukturovaného rozhovoru, který měl zhodnotit jejich vrstevnické a romantické vztahy. Z dalších zjištění této studie vyplynulo, že dívky, které

předtím byly velmi citlivé vůči odmítnutí (tj. vysoká míra úzkostných a zlostných očekávání, zlostné reakce na odmítnutí a kognitivní reakce na odmítnutí), byly ochotny se zapojit do potenciálně škodlivého chování (tj. sexuální intimity, záškoláctví, užívání alkoholu a drog, tolerování emocionálního, fyzického nebo sexuálního zneužívání) ve snaze zachovat jejich romantické vztahy. Podporovaly toto tvrzení: „Uděkala bych cokoli, aby zůstal můj partner se mnou, dokonce i když jde o něco, o čem vím, že je špatné“. Úzkostná a zlostná očekávání odmítnutí korelovaly se zvýšenými obavami z partnerovy zrady, stejně tak jako s nepohodlím spojeným s tím, že nebyly zapojeny do činností svých partnerů.

Z výsledků Purdiové a Downeyové (2000) také vyplynulo, že dívky citlivé vůči odmítnutí pravděpodobněji projevovaly fyzickou agresi a nepřímé nepřátelství v reakci na konflikt se svým partnerem. Tato studie představovala velice provokativní zjištění týkající se romantických vztahů adolescentů. Výsledek ovšem nemusí být reprezentativní, protože byl tento výzkum proveden s ženami z menšinového vzorku populace, což snižuje zobecnitelnost těchto výsledků.

Rozdíly mezi těmito druhy očekávání ukázaly, že vysoká míra úzkostných očekávání odmítnutí úzce souvisela s reakcemi oběti (např. pocit bezmoci), zatímco zlostná očekávání odmítnutí byla stejně jak spojována s reakcemi oběti, tak i se zlostnými reakcemi (např. bití).

Další studií, která do svého výzkumu zahrnuje jak úzkostná, tak zlostná očekávání, byla studie Londonové a jejích kolegyně (2007). V jejich longitudinální studii na vzorku 150 žáků střední školy poskytla získaná data důkaz, že existuje spojení mezi odmítnutí vrstevníky a zvýšenou tendencí úzkostně a zlostně očekávat odmítnutí, ale toto spojení bylo platné jen pro chlapce, ne pro dívky. Oblíbenost mezi vrstevníky na druhou stranu predikovala snížení úzkostných očekávání jak u chlapců, tak u dívek a neoblíbenost zvyšovala zlostná očekávání odmítnutí opět jen u chlapců. Úzkostná očekávání odmítnutí také zvyšovala pravděpodobnost sociální úzkosti a stažení se. Zlostná očekávání odmítnutí predikovala zvýšení agresivity. Tato zjištění tak potvrdila důležitost rozlišování těchto afektivních stavů.

3.4.1 Úzkostná očekávání odmítnutí

Úzkostná očekávání odmítnutí (ale ne zlostná očekávání odmítnutí) byla rozsáhle zkoumána u dospělé populace. Ayduková, Downeyová a Kimová (2001) provedly šestiměsíční longitudinální studii, která zkoumala, jak univerzitní studentky málo citlivé vůči odmítnutí

reagovaly na akademický stres a rozchody v jejich romantických vztazích. Zjištění ukázalo, že ženy, které měly vysoká velká úzkostná očekávání odmítnutí, vykazovaly větší nárůst depresivních symptomů, když se s nimi rozešel jejich partner (na rozdíl od toho, když rozchod iniciovaly samy, nebo byl vzájemný), oproti ženám s menšími úzkostnými očekáváními odmítnutí. Zajímavé je, že akademický stres nepředvídal depresivní symptomy rozdílně u žen s velkými nebo malými očekáváními odmítnutí. Tyto autorky došly k závěru, že ženy velmi citlivé vůči odmítnutí mají tendenci projevovat zvýšené riziko depresivních symptomů pouze tehdy, když zažívají ztrátu spojenou s obavami, že budou odmítnuty v interpersonálních vztazích.

Downeyová a její kolegové (2000) zkoumali, zda úzkostná očekávání odmítnutí u univerzitních studentů, kteří buď velmi, nebo málo investovali do romantických vztahů, predikují násilí v průběhu jejich vztahu s partnerkami. Zjištění ukázalo, že nižší investice do romantických vztahů snižují pravděpodobnost, že se muži, velmi citliví vůči odmítnutí, budou chovat násilně. Na druhou stranu, u mužů, kteří uvedli relativně velké investice do romantických vztahů, úzkostná očekávání odmítnutí predikovala násilí v jejich partnerských vztazích. Autoři naznačují, že tito intimně se vyhýbající muži (tj. velmi citliví vůči odmítnutí se sníženými investicemi do romantických vztahů) jsou méně násilní v rámci vztahu pravděpodobně kvůli tomu, že jsou méně zapojení do situací, které aktivují úzkostná očekávání odmítnutí. Tyto údaje naznačují, že odmítnutí v interpersonálních vztazích může zvýšit riziko agresivního a násilného chování, a to zejména u jedinců velmi citlivých vůči odmítnutí ve velmi oddaných (závazných) romantických vztazích.

Feldman a Downeyová (1994) také zkoumali, zda počátky úzkostných očekávání odmítnutí leží ve zkušenostech s odmítnutím ze strany rodičů. Zjistili, že účastníci, kteří byli vystaveni častému a závažnému domácímu násilí v dětství, úzkostně očekávali odmítnutí v současných vztazích. Jakmile se očekávání odmítnutí v jedinci utvoří, tento rámeček se aktivuje v jakékoli situaci, kde je odmítnutí významnými lidmi možné. To způsobí nadměrnou bdělost a ostražitost vůči podnětům odmítnutí a je tak velmi pravděpodobné, že jedinec vnímá nejednoznačné chování jako akt úmyslného odmítnutí.

Úzkostná citlivost vůči odmítnutí byla spojena s depresí během dětství a raného dospívání (Harper et al., 2006) a byla také asociována s postupem času se zvyšující se sociální úzkostí a sociálním stažením se (London et al., 2007).

Výzkum citlivosti vůči odmítnutí prováděný s dospělou populací pomohl osvětlit několik unikátních zjištění týkajících se úzkostných očekávání odmítnutí. Shrnu-li předchozí závěry je evidentní, že existuje spojení mezi depresivními symptomy a úzkostným očekáváním odmítnutí (Ayduk, Downey & Kim, 2001; Harper et al., 2006). Byl zjištěn také vztah mezi agresivním a násilným chováním a úzkostnými očekáváním odmítnutí (Downey, Feldman & Ayduk, 2000; Feldman & Downey, 1994).

3.4.2 Zlostná očekávání odmítnutí

Jediná studie zaměřená pouze na zlostná očekávání odmítnutí byla uskutečněna Downeyovou a jejími kolegy (1998b), neboť byli přesvědčeni, že zlostná očekávání (spíše než úzkostná) vedou k agresivnímu nebo rušivému chování, což je primárním zájmem jejich studie. Výzkumníci zjistili u dětí od páté do sedmé třídy, které měly zlostná očekávání odmítnutí, že se cítily sklíčenější po nejednoznačných a potenciálně odmítavých situacích než ty děti, které měly malá zlostná očekávání odmítnutí. Prožívaly zvýšený stres poté, co zažily nejednoznačné odmítnutí ze strany svých vrstevníků (kamarád, kterého si vybraly k rozhovoru, se k nim odmítl připojit, aniž by to vysvětlil). V další návazné studii se stejným vzorkem dětí byl dílčí vzorek těchto dětí sledován po dobu jednoho roku, a jak autoři předvíkali, děti citlivé vůči odmítnutí se chovaly mnohem agresivněji, zakoušely zvýšené interpersonální problémy a snižovalo se jejich fungování ve škole v průběhu času. Není ovšem jasné, proč výzkumníci měřili oba typy očekávání odmítnutí, ale data o úzkostných očekáváním odmítnutí nebyla prezentována, a to i přesto, že v pilotní studii, kterou autoři provedli, bylo potvrzeno, že úzkostná i zlostná očekávání odmítnutí jsou společnými rysy citlivosti vůči odmítnutí u dětí a adolescentů.

Bez ohledu na to, proč autoři výše zmíněné studie nevedli údaje týkající se obou typů obranných očekávání, lze říci, že úzkostná citlivost vůči odmítnutí může vést k útěkové („flight“) reakci v interpersonálních situacích (např. sociální úzkost, stažení se a deprese), zatímco zlostná citlivost vůči odmítnutí pravděpodobněji povede k bojové („fight“) reakci (např. bojovnost, agresivita) (Downey et al., 1998b; London et al., 2007). Zlostná citlivost vůči

odmítnutí měla negativní souvislost k vnímaným sociálním a behaviorálním kompetencím a pozitivně asociovala s agresivitou a konflikty s pracovníky školy a vrstevníky (Downey et al., 1998b).

3.5 Vnímané odmítnutí

Ačkoli je snaha vyhnout se odmítnutí univerzální pro všechny lidi, existují individuální rozdíly ve vnímání a reakcích na možný výskyt potenciálního odmítnutí (Downey & Feldman, 1996). Vzhledem k tomu, že vnímané odmítnutí ovlivňuje způsob, jakým přemýšlíme o ostatních a o sobě, zkušenosti s odmítnutím mohou vést k radikálním změnám v tom, jak organizujeme informace o našem sociálním světě (Baumeister & Leary, 1995).

Teorie, která je základem citlivosti vůči odmítnutí, tvrdí, že jednotlivci se liší v tom, jak snadno vnímají odmítnutí. Například někteří jedinci mohou předpokládané, neškodné nebo nejednoznačné sociální podněty vnímat jako odmítnutí, zatímco jiní mohou být přesnější v jejich soudech ohledně odmítavých podnětů. (Downey & Feldman, 1996).

Jedinci s velkou mírou citlivosti vůči odmítnutí často vnímají podněty odmítnutí v nejednoznačných nebo neškodných sociálních situacích. Toto chybné vnímání vede takové jedince k tomu, že jednají takovými způsoby, které podkopávají a narušují jejich vztahy (Downey & Feldman, 1996).

Podle Downeyové a jejích kolegů (2004) aktivace systému citlivosti vůči odmítnutí orientuje a připravuje jedince k rozpoznání signálů sociálního ohrožení. Důvodem je to, aby využil své dřívější zkušenosti určit, zda je nebezpečí osobní, a aby se připravil jednat jak se vyhnout nebezpečí skrze sebeobranu nebo útěk. Jedinci velmi citliví vůči odmítnutí vnímají větší hrozbu, když situace zřejmě nebo potenciálně zahrnuje je samé, a dokonce i přemýšlení o odmítnutí způsobuje, že lidé velmi citliví vůči odmítnutí cítí agresivitu (Romero-Canyas et al., 2010).

V jednom experimentu Downeyové a Feldmana (1996) vyzvali vysokoškolské studenty, aby se zúčastnili „seznamovacího“ sezení s jiným studentem, který byl ale spolupracovníkem experimentátorů. Po počáteční přátelské konverzaci s komplicem bylo účastníkům řečeno, že onen se rozhodl se s nimi už podruhé nepotkat. Muži i ženy, kteří měli velkou citlivost vůči

odmítnutí, oznamovali pocit většího odmítnutí rozhodnutím komplice, než ti, kteří měli nižší citlivost vůči odmítnutí.

Ve své další studii zjistili podobné výsledky se vzorkem lidí, kteří v nedávné době započali nový romantický vztah. V této studii byli účastníci požádáni, aby si představili, že se jejich nový partner dopustil řady necitlivých činů- například choval se chladně a odměřeně, byl netolerantní k něčemu, co účastník udělal, nebo začal trávit méně času s účastníkem. Účastníci poté uvedli, do jaké míry věřili, že každá akce odrážela partnerovu záměrnou touhu jim ublížit. Stejně jako předtím výsledky ukázaly pozitivní korelaci mezi citlivostí vůči odmítnutí a vnímáním zraňujícího záměru. Čím více byli účastníci citliví vůči odmítnutí, tím větší množství zraňujících záměrů vnímali v rozmanitých potenciálech partnerova chování. Tudíž se zdá, že muži a ženy, kteří úzkostně předvídají odmítnutí, opravdu „vidí“ odmítnutí v činech druhých lidí (Downey & Feldman, 1996).

Již dříve zmiňované studie Purdiové a Downeyové (2000) potvrdily, že dívky, které úzkostně očekávaly a snadno vnímaly odmítnutí, byly často zapojeny do přímého verbálního nepřátelství nebo nepřátelského stažení se, které mohly být výsledkem špatně vyvinutých interpersonálních dovedností ze špatného zacházení v předchozích vztazích. Po situaci odmítnutí dívky, jež jej úzkostlivě očekávaly, snadno vnímaly odmítnutí a reagovaly s nepřátelstvím vůči tomuto vnímanému odmítnutí, také referovaly o svých partnerech jako o verbálně nepřátelských a nepřímo nepřátelských (Purdie & Downey, 2000).

Levyová a její kolegyně (2006) uvádějí, že ačkoliv ostražitost a zvýšená bdělost jedince může být pokusem k předvídání odmítnutí, a tudíž může být zamýšlena jako copingová strategie (strategie zvládnání), může také učinit jedince náchylnějšího k falešným poplachům, a tak se hranice pro vnímané odmítnutí může snížit.

3.6 Reakce na odmítnutí

Jednotlivci se také liší ve svých reakcích na vnímané odmítnutí, někteří lidé reagují klidně a další přehnaně reagují způsobem tak extrémním, že to může ohrozit jejich psychické zdraví a vztahy (Downey & Feldman, 1996).

Model citlivosti vůči odmítnutí podle Levyové a jejích kolegyně (2006) předpokládá, že vnímání odmítnutí nejdříve vyvolá kognitivně-afektivní reakce (tj. zakódování situace či osoby

jako odmítavé a emocionální reakce v podobě zlosti, úzkosti apod.). Takový kognitivně-afektivní proces může poté vést k behaviorální reakci (tj. nepřátelskému chování vůči dané osobě). Romero-Canyas a jeho kolegové (2010) dodávají, že pokud jsou lidé velmi citliví vůči odmítnutí odmítnutí, obvykle reagují nepřátelsky a agresivně vůči původci vnímaného odmítnutí. Reakce jedinců však není vždy ve stejné intenzitě a nemanifestuje se stejně v jejich chování, ovšem pocit nepřátelství přetrvává.

Z mnoha výzkumů je jasné, že citlivost vůči odmítnutí má především negativní dopad na interpersonální (těsné) vztahy, neboť je spojována s nespokojeností ve vztahu, depresivní symptomatologií, nepřátelstvím, agresí, žárlivostí a násilím (Downey & Feldman, 1996; Feldman & Downey, 1994; Purdie & Downey, 2000; Ayduk et al, 2001; Downey et al., 1998a). Kromě toho byla citlivost vůči odmítnutí silně spojena se špatným komunikačním chováním (jak se jedinci chovají verbálně a neverbálně- slova, gesta), tj. umlčení sebe sama, zjevné nepřátelství a nepřátelské stažení se (např. Harper et al., 2006; Downey & Feldman, 1996; Purdie & Downey, 2000; Downey et al., 1998a).

3.6.1 Obranný motivační systém

Reakcí na předchozí zkušenosti s odmítnutím může být také vznik citlivosti vůči odmítnutí, která podle Downeyové a jejích kolegyň (2004) funguje jako obranný motivační systém. Systém citlivosti vůči odmítnutí popsaly jako biologický mechanismus určený k obraně sebe sama před odmítnutím a k udržování zdravých sociálních kontaktů s ostatními. Obranný motivační systém se podílí na hodnocení hrozeb v podmínkách nejistoty a připravuje rychlé provedení automatického chování zaměřeného na vlastní ochranu. Obranný motivační systém se aktivuje ve chvíli, kdy jedinec čelí negativně klasifikovanému podnětu. Tento systém poté připravuje jedince na automaticky řízené chování s cílem ochránit sebe sama (reakce "boj nebo útěk"). S ohledem na citlivost vůči odmítnutí pomáhá obranný motivační systém jedincům, kteří jsou vysoce citliví k odmítnutí, rychle odhalit odmítnutí v sociálních situacích a reagovat na ně. Nicméně tento systém se stává maladaptivním (sociálně nežádoucím), jakmile se aktivuje zcela nahodile bez rozdílu.

Lang, Bradleyová a Cuthbert (1990) navrhli, že lidské emoce jsou uspořádány do dvou afektivně-motivačních systémů: apetitivní a averzivní. Obranný systém reaguje na averzivní podněty (např. ohrožující situace nebo trest) a motivuje jedince, aby se tomuto vyhnul.

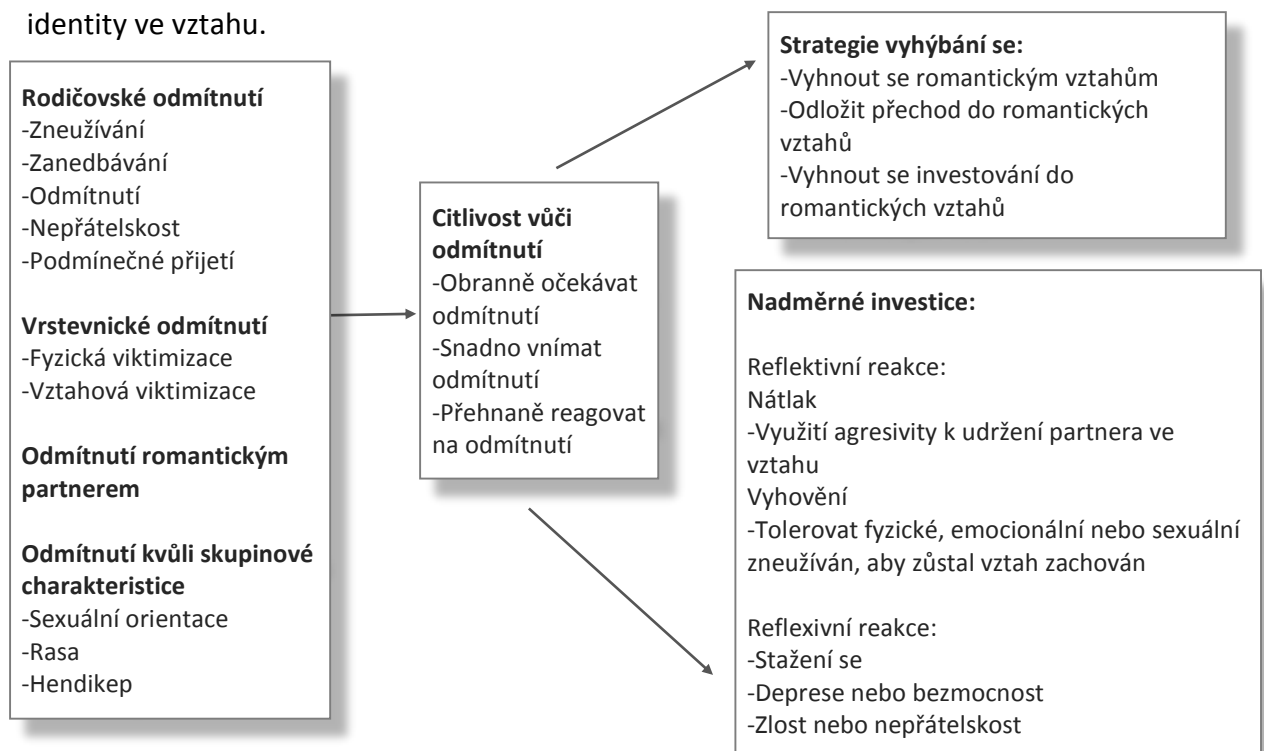
Apetitivní systém reaguje na pozitivní podněty (např. odměny) a motivuje jedince, aby se přiblížil k podnětu. Citlivost vůči odmítnutí jako ostatní motivační systém, je averzivní reakcí. Podle Langa a jeho kolegů (1990) individuální významnost stimulu určuje, který konkrétní systém je aktivován. Intenzita, s níž je daný motivační systém aktivován, je determinována úrovní vzrušení (arousal). Vysoce ohrožující negativně hodnocené podněty mohou aktivovat obranný motivační systém, který spouští automatické chování, jehož cílem je chránit daného jedince. Co představují uspokojující nebo ohrožující podněty, může být biologicky podloženo nebo naučeno (Downey et al., 2004). Vzhledem k tomu, že ostražitost vůči ohrožujícímu podnětu je závislá na předchozím učení, jedinci, kteří zažívali velké množství odmítnutí, budou mít větší sklon ke zjišťování náznaků interpersonálního odmítnutí. Kromě toho aktivování obranného motivačního systému může být závislé na kontextu, například jedinci velmi citliví vůči odmítnutí mohou zažívat zvýšenou bdělost v situacích, kdy v minulosti došlo k odmítnutí (Hamm, Cuthbert, Globisch & Vaitl, 1997 podle Downey et al., 2004).

Kvůli testování hypotézy, která říká, že citlivost vůči odmítnutí je obranný motivační systém, Downeyová a její kolegové (2004) ukázali účastníkům řadu obrázků a měřili sílu jejich mrknutí, které bylo reakcí na hlasitý zvuk. Účastníci, velmi citliví vůči odmítnutí měli zvýšenou úlekovou reakci na hlasitý zvuk v podobě silnějšího mrknutí ve chvíli, kdy se dívali na obrázky s tématy odmítnutí. Zatímco účastníci s malou citlivostí vůči odmítnutí neměli zvýšenou úlekovou reakci na hlasitý zvuk. Bez ohledu na stupeň citlivosti vůči odmítnutí, účastníci neprojevovali zvýšenou úlekovou reakci, když se dívali na negativně hodnocené obrázky, které nezahrnovaly odmítnutí.

Dále se ukázalo, že účastníci, kteří byli velmi citliví vůči odmítnutí, neměli protáhlé mrknutí, když se dívali na obrázky zobrazující přijetí, což vyloučilo konkurenční hypotézu, že jedinci velmi citliví vůči odmítnutí jsou jen více naladěni vůči sociálním situacím. Jinak řečeno, jedinci velmi citliví vůči odmítnutí nevykazovali zvýšenou aktivaci apetitivního motivačního systému, když se dívali na obrázky s tématem přijetí, méně citliví jedinci to měli stejně. Proto se zdá, že lidé velmi citliví vůči odmítnutí mají zvýšenou reakci na signály odmítnutí, ale nemají zvýšenou reakci na další negativní podněty nebo na přijetí. Tato intenzivní reakce na odmítnutí není zobecnitelná k dalším interpersonálním negativním zkušenostem (Downey et al., 2004).

3.6.2 Strategie vypořádání se s citlivostí vůči odmítnutí

Za účelem zvládnutí očekávání odmítnutí se jedinci velmi citliví vůči odmítnutí pravděpodobně zapojí do dvou možných vztahových strategií- vyhýbání se vztahu nebo nadměrných investic do vztahu (viz Obrázek 3). Citlivost vůči odmítnutí je považována za jeden z hlavních symptomů extrémního sociálního vyhýbání se a extrémního sociálního zaujetí. Sociální vyhýbání se je charakteristické pro sociální fobie a vyhýbavou poruchu osobnosti, zatímco sociální zaujetí je charakteristické pro závislou depresi, pro závislou poruchu osobnosti a hraniční poruchu osobnosti (Romero-Canyas & Downey, 2013). Obě kontrolní strategie si kladou za cíl ochránit sebe sama před odmítnutím od druhých, ovšem mají destruktivní vliv na vývoj zdravých vztahů a mohou vést až ke ztrátě osobní individuality, anebo identity ve vztahu.

Obrázek 3: Schématické znázornění vlivu zkušeností s odmítnutím na vznik citlivosti vůči odmítnutí a strategie, jak se s očekáváním odmítnutí vypořádat (Downey, Bonica & Rincón, 1999, p.150).

Vyhýbavá strategie

Využitím strategie vyhýbání se se jedinec brání vstupu do romantického vztahu nebo se vyhýbá investicím do stávajícího vztahu. Jedinec velmi citlivý vůči odmítnutí se může vyhnout odmítnutí tím, že zavrhuje vztahy a věří, že pokud se stáhne, nic ho nemůže zranit (Levy et al., 2006). Strategie vyhýbání se může vést jedince velmi citlivého vůči odmítnutí ke

komplexnějším a obtížnějším interpersonálním problémům. Stažení se od jakýchkoli sociálních stimulů nebude jedinci poskytovat možnost získat sociální podporu, která by mohla bojovat proti jeho očekávání odmítnutí. Výsledkem může být, že jedinec vstoupí do sestupné spirály osamělosti a deprese.

Brookings, Zembarová a Hochstetlerová (2003) provedli nedávnou studii, která zkoumala osobnostní charakteristiky spojené s vysokoškolskými studenty, kteří byli velmi citliví vůči odmítnutí (N=177). Závěry jejich studie potvrdily, že u jedinců velmi citlivých vůči odmítnutí bylo více pravděpodobné, že se distancovali od ostatních a vyhýbali se navazování a vyhledávání intimity ve svých osobních vztazích proto, aby se vyhnuli odmítnutí.

Velká míra citlivosti vůči odmítnutí byla v dalším výzkumu spojena s pomalejším vstupem do romantických vztahů a menším počtem takovýchto vztahů v průběhu vysokoškolského studia. Studenti velmi citliví vůči odmítnutí jsou také náchylnější k většímu intenzivně a negativně prožívanému distresu a sociálnímu vyhýbání se. Tyto aspekty byly nezávislé na symptomech hraniční poruchy osobnosti a deprese (Romero-Canyas et al., 2010).

Obranné procesy spojené s citlivostí vůči odmítnutí se mohou projevat v různých formách v závislosti na fázi vztahu a na ohrožujících podnětech. Z tohoto důvodu může mít první schůzka jedince velmi citlivého vůči odmítnutí s potenciálním partnerem za následek, že ve snaze vyhnout se odmítnutí je více pozorný nebo naopak skrývá fakta o sobě. Ale jakmile je tento jedinec odmítnut svým partnerem (nebo potenciálním partnerem), může reagovat formou agresivity a nepřátelství, jako jsou sarkastické komentáře nebo pokusy poškodit reputaci toho druhého. Tento průběh jednání vede zpět ke konceptu sebenaplňujícího se proroctví. Například skrývání nebo překrucování faktů o sobě může být potenciálním partnerem přijato špatně, a tak může vést k tomu, že jedinec bude skutečně odmítnut (Romero-Canyas et al., 2010).

Také se zjistilo, že jedinci, kteří jsou sami (single) pravděpodobněji využívají vyhýbavé strategie. Ta zahrnuje vyhýbání se romantickým vztahům, zpožděný přechod do romantických vztahů (tj. během dospívání) a vyhýbání se investicím do romantických vztahů (Downey et al, 1999).

Strategie nadměrných investic

Strategie nadměrných investic je charakterizována tím, že jedinec, velmi citlivý vůči odmítnutí, může být velice svolný k tolerování emocionálního, fyzického nebo sexuálního zneužívání, aby zachoval vztah (Downey et al., 1999). Jedinci velmi citliví vůči odmítnutí věří, že změnit sebe sama tak, aby splňovali vyjadřované, nebo domnělé přání svého partnera je ochrání před odmítnutím, kterého se tak obávají (Downey et al, 1999). I přesto, že vyhovění partnerovi může prodloužit vztah, má to potenciálně závažné a dlouhodobé následky na člověka. Například citlivost vůči odmítnutí má prokazatelně pozitivní korelaci se symptomy deprese, přičemž tato korelace byla zprostředkována chováním, při kterém jedinec umlčí sebe sama (self-silencing) (Harper et al., 2006). Sebeumlčení může sloužit jako způsob jak se vyhnout investicím a intimitě ve vztazích, nebo může sloužit jako způsob být ochotný udržet vztah.

Levyová a její kolegyně (2006) potvrzují, že jedinci velmi citliví vůči odmítnutí využívající strategie nadměrných investic, si více cení záchranu svých osobních vztahů, než aby si cenili své osobní požadavky a potřeby. Jestliže jedinec velmi citlivý vůči odmítnutí zvládne zůstat ve vztahu bez ohledu na to, jak nezdravý tento vztah je, věří, že nebude odmítnut („Jestli mě miluješ, tak mi neublížíš“). Tento způsob jak se vyhnout odmítnutí může tlačit jedince velmi citlivé vůči odmítnutí k tomu, aby zanedbávali své osobní potřeby a hranice ve prospěch zachování vztahu. Chronická úzkost z neúspěchu v intimních vztazích může paradoxně zvýšit riziko neúspěchu. Konflikty ve vztahu jsou vnímány jako příležitosti pro partnera, aby odmítl jedince citlivého vůči odmítnutí. Přehnaná reakce a přecitlivělost bude hnát stávající či potenciální partnery pryč.

3.7 Příčinu vzniku citlivosti vůči odmítnutí

Rané a dlouhodobé trvání zážitků odmítnutí má teoretický předpoklad a význam v etiologii citlivosti vůči odmítnutí (Levy et al, 2006). Citlivost vůči odmítnutí může vzniknout v dětství jako obranný mechanismus proti rodičovskému odmítnutí (Feldman & Downey, 1994), nebo může přijít mnohem později jako důsledek odmítnutí pro ně důležitými lidmi, např. jako jsou vrstevníci nebo romantičtí partneři (Downey & Feldman, 1996; Downey et al., 1998a).

Některé zkušenosti, které mohou u jedince vyvolat citlivost vůči odmítnutí, zahrnují vystavení dítěte násilí v rodině, citovému zanedbávání, tvrdé disciplíně a podmíněné lásce rodičů (Downey et al., 1999; Harper et al., 2006). Několik studií také podpořilo tvrzení, že autoritativní rodičovské styly zvyšují úroveň citlivosti vůči odmítnutí u potomků takovýchto rodičů (Downey & Feldman, 1996; Erozkán, 2009).

Bez ohledu na to, odkdy se citlivost vůči odmítnutí vyvíjí, může toto vše vést k nevhodným kognicím a k chování, které staví jedince do rizika dalšího odmítnutí v různých interpersonálních oblastech (např. Downey et al., 1998b).

Symonds (1938 podle Feldman & Downey, 1994) tvrdil, že rodičovské odmítnutí je evidentní v zanedbávání, fyzickém týrání a nepřátelské kritice vůči dítěti a je základem emocionálních a interpersonálních potíží dětí vystavených takovému rodičovství. Také Feldman a Downeyová (1994) míní, že vystavení rodičovskému odmítnutí během dětství je jednou z významných předzvěstí vývoje citlivosti vůči odmítnutí. Když se jedinci, kteří zakoušeli odmítnutí v minulých vztazích, nacházejí v sociálních situacích, kde je odmítnutí možné, jsou nadměrně bdělí a ostražití k signálům odmítnutí a tím dále ovlivňují interakci, tudíž umožňují své očekávání odmítnutí (Downey et al., 1999).

Feldman a Downeyová (1994) navrhují, že citlivost vůči odmítnutí je zvnitřnělým odkazem zkušenosti odmítnutí, která zprostředkovává dopad těchto zkušeností na interpersonální vztahy. Pohlíží na citlivost vůči odmítnutí jako na motiv vyhnout se odmítnutí. To může být evidentní zejména v očekáváních, v hodnotách a seberegulujících plánech, které ovlivňují lidské chování v sociálních situacích. Jedinci tudíž vnímají citlivost vůči odmítnutí jako zprostředkovatele souvislosti mezi rodičovským odmítnutím a chováním dospělých v intimních vztazích. Ve své studii Feldman a Downeyová (1994) kladli důraz na škodlivé účinky odmítnutí zakotvené v nepřátelství, znevažování a necitlivosti, které doprovázejí fyzicky násilné jednání. V tomto smyslu to znamená, že se autoři pokusili nepřímo posoudit odmítnutí skrze měření agresivity. Většina výzkumů se od této chvíle spíše zaměřila na fyzické násilí v etiologii citlivosti vůči odmítnutí, zatímco vliv emocionálního odmítnutí na vznik citlivosti vůči odmítnutí zůstal ponechán bez pozornosti.

Downeyová a Feldman (1996) v jejich retrospektivní studii s vysokoškolskými studenty identifikovali citlivost vůči odmítnutí jako plného zprostředkovatele vztahu mezi známou

agresivitou a nejistým stylem citové vazby. Silná spojitost mezi známou agresí a citlivostí vůči odmítnutí byla prokázána.

Brendgenová, Vitaro, Tremblay a Wannerová (2002) ve své studii potvrdili význam rodičovské agrese v etiologii citlivosti vůči odmítnutí a vedle toho identifikovali odmítnutí vrstevníky jako významný prediktor. Spojitost citlivosti vůči odmítnutí s odmítnutím vrstevníky a popichováním spolužáky bylo následně také prokázáno (např. London et al., 2007). Nedávná studie vytvořená Wangovou, McDonaldovou, Rubinem a Laursenem (2012) uvádí, že odmítnutí vrstevníky vede k větší míře citlivosti vůči odmítnutí u adolescentů, kteří berou velké ohledy na sociální vztahy.

Shrnu-li předchozí poznatky o příčinách vzniku citlivosti vůči odmítnutí, je evidentní, že zkušenosti s odmítnutím v dětství a dospívání jsou považovány za hlavní rizikový faktor pro vznik výrazné citlivosti vůči odmítnutí v dospělosti. Ovšem v etiologickém modelu citlivosti vůči odmítnutí by se měl předpokládat kromě zkušeností s odmítnutím i význam dalších faktorů (např. genetická predispozice, chronické stresory).

3.8 Změna citlivosti vůči odmítnutí

Odmítnutí bolí. Některým jedincům minulé odmítnutí od důležitých osob v jejich životě mohou dát vzniknout citlivosti vůči odmítnutí (Downey & Feldman, 1996). Vyšší citlivost vůči odmítnutí oslabuje romantické a vrstevnické vztahy a osobní duševní pohodu (well-being). Navzdory množství výzkumů dokumentujících negativní důsledky citlivosti vůči odmítnutí je jen málo známo o tom, jak tuto problematickou dispozici redukovat.

3.8.1 Období změny

Fázový model přechodu Rublové (1994) naznačuje, že existuje možnost změnit již existující přesvědčení a očekávání v době změn. Tyto změny mohou zahrnovat přechod do nové školy, do nového pracoviště, k novému náboženství, do nové země a ještě mnohem více. Rublová navrhla tři základní přechodové fáze: konstrukce (budování), upevňování a integrace. Když dojde k přechodu do nové situace, aktivuje se fáze budování, ve které jedinci aktivně vyhledávají informace, aby porozuměli nastalým změnám. Ve fázi upevňování vyhledávání dalších informací pokračuje jako snaha získat nové závěry o sobě a o druhých a ty jsou pak zahrnuty do vědomostní struktury jedince. A konečně fáze integrace se skládá z nových

závěrů, které se stávají součástí jedincovy identity. Po vzoru modelu Rublové by se tak mohli jedinci velmi citliví vůči odmítnutí snažit nově definovat sebe samé, odstranit stará očekávání a případně změnit své vnímání odmítnutí právě v době přechodu do nových situací.

3.8.2 Mentální reprezentace

I když citlivost vůči odmítnutí a vztahové problémy se mohou ve své podstatě sebeudržovat, existuje potenciál pro jejich změnu, pokud se mentální reprezentace jedince opraví. Kognitivní struktury nebo pracovní modely jedince, pokud jde o romantické vztahy, mohou být pozměněny skrze korektivní zkušenost, nicméně tato tvárnost se snižuje v průběhu času. Záleží na tom, zda zkušenosti s odmítnutím, které vedly k zvýšené citlivosti, vznikaly již v raném dětství, nebo byly omezeny na pozdější dospělý život. Dlouhodobější a rané zkušenosti odmítnutí jsou více zakořeněné a odolné vůči protichůdným zkušenostem (Downey et al., 1999).

Výchozí práce v oblasti romantické citové vazby zmínila hledisko romantického fungování, které je do značné míry determinováno ranými zážitky (tj. citová vazba dítě-pečovatel) a prostřednictvím poměrně stabilních vnitřních pracovních modelů (tj. systémů přesvědčení). Podobně navrhl Bowlby (1997) dvě cesty, kterými by mohla přijít změna ve stylech citové vazby. Jedinec by se jednak mohl zamyslet nad svými přesvědčeními, které vyvolají změnu, nebo by jedinec mohl zažít korektivní vztah.

Hazanová a Shaver (1987) diskutovali o možnosti začarovaného kruhu založeného na přesvědčeních, které zabraňují dětem s nejistým stylem citové vazby vytvářet bezpečné citové vazby v pozdějším životě. Nicméně korelace mezi dětským a dospělým stylem citové vazby není perfektní. Při vysvětlování mírné korelace mezi zkušenostmi dítěte s matkou a dospělou citovou vazbou, autoři zdůrazňují, že u kontinuity v citové vazbě se předpokládá mírný pokles v průběhu celého života podle toho, jak se přepracovávají vnitřní pracovní modely na základě každého nového vztahu. Toto tvrzení tak připomíná důležitý fakt, že mentální reprezentace jsou přístupné změně, když jsou předkládány nové informace. Ale taková změna je obtížná s opakujícím se nebo navyklým užíváním nesprávných reprezentací (Hazan & Shaver, 1987). Jinými slovy čím déle člověk používá maladaptivní myšlení, tím obtížnější je toto myšlení opravit v budoucích vztazích.

3.8.3 Podpůrné vztahy

Vzhledem k tomu, že jedinci mívají poměrně bohaté zkušenosti se vztahy (např. přátelství nebo romantické vztahy) v době, kdy dosáhnou dospělosti, u očekávání ohledně odmítnutí existuje větší pravděpodobnost, že jsou poměrně stabilní a odolné vůči změnám v pozdějším životě (Downey & Feldman, 1996). Ačkoli to není běžné, očekávání odmítnutí mohou být opravena skrze pozitivní zkušenosti s romantickým partnerem. Za účelem snížení již existující citlivosti vůči odmítnutí potřebují významné osoby u jedince citlivého vůči odmítnutí změnit jeho obavy a očekávání odmítnutí tak, aby byl blíže realitě (tj. aby si uvědomil, že odmítnutí bezprostředně nehrozí). Kromě změny chybných systémů přesvědčení jedinci velmi citliví vůči odmítnutí se také musí naučit přizpůsobivým emočním regulacím a dovednostem jak řešit konflikty (Downey et al., 1999). Stručně řečeno úroveň citlivosti vůči odmítnutí může být upravena skrze pozitivní interpersonální zkušenosti, ale v období, kdy jedinec dosáhne dospělosti, mohou nahromaděné zkušenosti s odmítnutím tuto změnu ztížit.

Výzkum Langense a Schülerové (2005) ukázal, že jedinci s velkým strachem z odmítnutí typicky vnímají nízkou úroveň vnímané sociální podpory (přesvědčení, že se o ně druzí starají, že jsou hodnotní a mohou získat pomoc, když ji potřebují) a jsou citlivější ke stresujícím zážitkům (zvýšeně vnímaví vůči stresu v interpersonálních vztazích), zejména ve svých blízkých vztazích, které jsou považovány za nejdůležitější zdroj vnímané sociální podpory.

McDonaldová a její kolegyně (2010) zkoumali u vzorku 277 mladých lidí, zda podpůrný vztah mezi rodiči a dítětem a přátelské vztahy mírní asociace, které vedou zlostná a úzkostná očekávání odmítnutí k depresi a sociální úzkosti během dospívání. Analýzy odhalily, že zlostná citlivost vůči odmítnutí souvisela s depresivními symptomy pouze u adolescentů, kteří měli malou podporu od rodičů a přátel. Podpora přátel mírnila asociaci mezi zlostnou citlivostí vůči odmítnutí a sociální úzkostí a úzkostnou citlivostí vůči odmítnutí a depresivními symptomy. U adolescentů s nízkou podporou přátel podpora od rodičů pozitivně souvisela se sociální úzkostí. Studie ukazuje důležitost podpůrných vztahů a jejich vlivu na citlivost vůči odmítnutí v průběhu dospívání.

Jedním z optimistických zjištění může být studie Londonové a jejích kolegyně (2007), která se zabývala tímto předpokladem na vzorku raně adolescentních dětí na střední škole.

Studie uvádí, že přijetí vrstevníky vedlo ke snížení úzkostných očekávání vůči odmítnutí jak u chlapců, tak dívek.

Kangová (2006) v souvislosti s tímto zkoumala, jak uspokojivé a podporující vztahy (tedy pozitivní vztahy) ovlivňují citlivost vůči odmítnutí u vysokoškolských studentů. Úzkostné očekávání odmítnutí bylo zjišťováno na začátku prvního, druhého a třetího roku studia na vysoké škole. Studenti poskytli podrobnou historii svých romantických vztahů a vztahové spokojenosti během studie, která trvala čtyři roky. U účastníků, kteří prožívali relativně uspokojivější vztahy, se citlivost vůči odmítnutí snížila v průběhu času. U jedinců, kteří měli relativně méně uspokojivých vztahů, se nijak nezměnila úroveň jejich citlivosti vůči odmítnutí. Prospěšný efekt dobrých vztahů byl stejný jak mužů, tak u žen a nezávisel na původní úrovni citlivosti vůči odmítnutí. Tyto výsledky tak mohou naznačovat sílu a vliv na duševní pohodu jedinců skrze vytváření silných, zdravých a podpůrných vztahů s druhými.

3.8.4 Seberegulace

Seberegulace nebo kontrola pozornosti chrání jedince velmi citlivé vůči odmítnutí i vůči interpersonálním problémům. V longitudinální studii, která sledovala děti předškolního věku po dobu dvaceti let, citlivost vůči odmítnutí byla spojena se zvýšenými osobními problémy, např. nízká úroveň pocitu vlastní hodnoty, sebeúcty a copingových strategií (Ayduk et al., 2000). Nicméně seberegulace hodnocená skrze odložené uspokojení v mateřské škole mírnila tuto spojitost tak, že účastníci, kteří byli velmi citliví vůči odmítnutí a měli výraznou seberegulaci, neohlašovali více interpersonálních problémů než ti, kteří byli málo citliví vůči odmítnutí. Jinými slovy jedinci velmi citliví vůči odmítnutí se zvýšenou schopností odkládat uspokojení byli srovnatelní ve všech měřeních s jedinci, kteří byli málo citliví vůči odmítnutí (Ayduk et al., 2000). Exekutivní (řídící) kontrola čili schopnost převážit automatické reakce (např. intenzivní hněv) vhodnější reakcí (např. zvažováním pohledu druhé osoby na daný problém) také prokázala, že zmírňuje negativní efekt citlivosti vůči odmítnutí (Ayduk et al., 2008). Výzkum tedy ukázal, že jedinci velmi citliví vůči odmítnutí s velkou řídící kontrolou byli méně pravděpodobně zapojeni do negativního chování (např. nepřátelství).

Díky těmto optimistickým zjištěním se zdá, že zmírnit účinky úrovně citlivosti vůči odmítnutí je možné. Nicméně spojení sebenaplňující se podstaty citlivosti vůči odmítnutí s

hluboce zakořeněnými očekáváními odmítnutí vytváří obranný motivační systém, a proto je změna chování méně pravděpodobná (Downey et al., 1999).

3.8.5 Intervenční nástroje

Načasování intervence (tj. zásahu) do citlivosti vůči odmítnutí je také důležité zvážit. Brzké intervence u ohrožených mladých lidí jsou efektivní pro zlepšení sociálních, kognitivních a akademických výsledků (Ramey & Ramey, 1998). I když program včasné intervence nemusí být vždy možný nebo přístupný pro ty, kteří jsou ohroženi vytvořením velké citlivosti vůči odmítnutí, výzkum také prokázal, že intervence může být možná během období změny v životě jedince (teorie Rublové (1994) zmíněná výše).

Langens a Schülerová (2005) ve své studii ověřili, že psaní o stresujících zážitcích a emocích s nimi spojených pomáhá jedincům přizpůsobovat se aktuálním stresorům a ne zcela ještě začleněným stresujícím zážitkům. Osmdesát osm studentů nejprve zhodnotilo svou negativní náladu a poté byli respondenti požádáni, aby napsali o svém stresujícím zážitku či zážitcích. Výsledky studie konstantně demonstrují, že jedinci s velkým strachem z odmítnutí, kteří psali o svých emocionálních zkušenostech, hlásili v dalším měření nižší úroveň negativní nálady již za šest týdnů po intervenci psaním. Zde je vidět velký rozdíl mezi nimi a jedinci s velkým strachem z odmítnutí, kteří ale nepsali o svých emocionálních zážitcích, ale pouze o běžných tématech. V porovnání s tím u jedinců, kteří měli malý strach z odmítnutí a účastnili se intervence psaním, nezaznamenali žádný významný vliv na jejich negativní náladu. Autoři naznačují, že písemné emoční vyjádření může být zvláště účinnou strategií jak zvládat negativní emoce u jedinců s velkým strachem z odmítnutí.

4. Partnerské vztahy

4.1 Terminologie

Člověk je sociální bytost a z tohoto důvodu je závislý na interpersonálních vztazích. V této oblasti panuje jistá nejednotnost ve vymezení druhů vztahů a jejich charakteristik. Pracuje se s více pojmy, které se často v mnoha rysech překrývají. V této diplomové práci je ústředním tématem pojem partnerský vztah, který dosud nemá v odborné literatuře přesné ohraničení. Zrcadlí se v dalších vztahových oblastech, jako jsou těsné, romantické, intimní vztahy a manželství. Aby bylo možné co nejlépe zmapovat pojetí partnerských vztahů, je nejprve nutné se v těchto základních pojmech zorientovat.

4.1.1 Těsný vztah

I pojetí těsných vztahů je spojeno s nejednoznačnou terminologií. Původně nebyl tento pojem definován, neboť se předpokládalo, že pro všechny je srozumitelné, co tento termín znamená. Výzkumníci často definovali těsnost s odkazem na další špatně definované konstrukty, jako byla slova láska, důvěra, závazek, péče, stabilita, citová vazba, jedinečnost, shoda. Nejčastějším předpokladem bylo, že za těsné vztahy byly predominantně označovány pouze vztahy v rodině. Tento předpoklad začal být zpochybňován v pozdních 60. letech, kdy bylo stále těžší identifikovat rodinné vztahy a kdy další druhy vztahů vnímali lidé jako těsnější a významnější (Berscheid & Regan, 2005). Velkým přínosem byl Kelley (1979, 1986 podle Slaměník, 2011), který zavedl pojem „osobní vztahy“ (personal relationships). Toto terminologické vyjádření použil pro označení individuálně významných vztahů člověka k pro něj k nejvýznamnějším a nejbližším osobám (Výrost, 2008). Tyto osobní vztahy byly dle něho považovány za těsné, pokud byly založené na silné, časté a vzájemné závislosti a ovlivňování mezi dvěma lidmi, která trvá relativně dlouho a působí v různých sférách činnosti. Kelley koncipoval vzájemnou závislost jako míru, v níž jsou životy dvou lidí úzce provázány.

Kelley především zdůrazňoval těsnost osobních vztahů, což vedlo k tomu, že název této charakteristiky vytlačil pojem „osobní vztahy“ a nahradil jej dnes široce používaným pojmem těsné vztahy (close relationships) (Slaměník, 2011).

Mezi těsné vztahy patří zejména vztahy romantické (partnerský vztah, manželství a jiné druhy romantického vztahu), vztahy přátelské (mezi nejlepšími přáteli) a rodinné (rodičovské, sourozenecké a vztahy s některými dalšími příbuznými) (Berscheid & Regan, 2005).

Při překladu adjektiva „close relationship“ je však potřeba zmínit rozdíl mezi „blízkým“ a „těsným“ vztahem, neboť se jedná o téměř synonymní charakteristiky. V běžném jazyce je častěji užíváno spojení blízký vztah, méně (ne-li vůbec) je užíváno pojmu těsný vztah. V české odborné literatuře dosud není jasně daný rozdíl v terminologii. Zatímco vztahová blízkost je spíše obecnější charakteristikou, těsnost se v tomto ohledu vyjadřuje určitou konkrétní mírou. Tato významová jazyková nuance vystihuje skutečnost, že můžeme mít blízký vztah, ale tento vztah nemusí být zákonitě také těsný. V této práci je užito termínu „těsný vztah“. Ovšem nadále se budou oba tyto termíny překrývat a označovat pojetí close relationships. Těsnost vztahu lze podle Slaměníka (2011) charakterizovat především interakcemi, které se vyznačují především vzájemnou péčí, odpovědností a důvěrou. V těsném vztahu jsou oba jedinci ve vzájemné závislosti, která má pro oba důsledky: vzájemně se ovlivňují a jejich chování, myšlení a emoce působí na druhého. Podle Berscheidové a jejích kolegů však platí, že i při dlouhodobém trvání vztahu, ale nízké délce společně stráveného času (tj. interakci), vzájemného ovlivňování a nízké rozmanitosti společných aktivit nelze hovořit o těsném vztahu. S délkou vztahu tedy automaticky neroste jeho těsnost (Berscheid, Snyder, Omoto, 1989 podle Berscheid & Regan, 2005).

Stanovit univerzálně platné a typické znaky pro těsný vztah je nadále velice problematické. Zejména v partnerských a manželských vztazích mohou mnohé znaky buď vymizet, nebo se změnit jejich dominance. Může tak například vyprchat uspokojení ze vztahu, ale vztah dále funguje na základě závazku a vložených investic. Hranice mezi těsnými a jinými vztahy je dosud velmi křehká a proměnlivá vztah od vztahu (Slaměník, 2011).

4.1.2 Intimní vztah

Slovo „intimní“ při popisování vztahu soupeřilo s adjektivem „těsný“, jejich užívání bylo matoucí a tyto dva termíny byly často používány jako synonyma. Nejenže byla intimita zaměňována s těsností ve vztahu, ale byla spojována také se situacemi, ve kterých se jednalo o pozitivní city mezi partnery, o jejich vzájemné sdílení osobních pocitů a myšlenek, ale také

se pojem intimita používal pro vyjádření forem neverbálních interakcí, jako byly dotyky, oční kontakt, fyzická blízkost a sexuální aktivita (Berscheid & Regan, 2005). Pojem intimita byl tedy vysvětlován různými způsoby.

Collinsová a Feeneyová (2004) vysvětlují rozdíl mezi blízkostí a intimitou. Blízkost dle nich odkazuje na míru, ve které jsou partneři kognitivně, emocionálně a behaviorálně vzájemně závislí jeden na druhém. Vzájemnou závislostí míní to, že jeden druhému ovlivňuje životy a spoléhají na to, že jeden druhému naplní důležité sociální, emocionální a fyzické potřeby. Zatímco tedy blízkost odkazuje k obecnému vzoru závislosti, intimita se týká specifického typu sociální interakce. Reis a Shaver (1988) vytvořili teorii intimity, z níž Collinsová a Feeneyová vycházejí. Intimita je interpersonální proces, během něhož dva interagující partneři sdílejí a vyjadřují své pocity, komunikují verbálně i neverbálně, uspokojují vzájemně své sociální potřeby, mluví a učí se o sobě a jejich jedinečných charakteristikách a stávají se „blízkými“ (psychologicky a často i fyzicky: dotyky, používáním intimních jmen a tónu hlasu, třeba i skrze sex). Opakující se interakce na základě těchto určitých podmínek znamená, že se jedná o proces vývoje do intimního vztahu. Co je ovšem důležité, je to, že Reis a Shaver (1988) tvrdí, že ne všechny blízké vztahy jsou intimní. Jestliže frekvence a kvalita intimních interakcí klesne pod určitou úroveň, která je pravděpodobně pro různé páry a osoby unikátní, vztah nebude již vnímán a pociťován jako intimní jedním nebo druhým z partnerů.

4.1.3 Romantický vztah

Termín romantický vztah (romantic relationship), v českém ekvivalentu milostný vztah, je často volně používán mnoha výzkumníky. Jedná se o specifický typ interpersonálního vztahu, který se vztahuje na vzájemné a dobrovolné interakce mezi dvěma jedinci, kteří se považují za partnery. Romantické vztahy se typicky projevují výraznou intenzitou (Collins, Welsh & Furman, 2009) a mohou se týkat jakéhokoli vztahu jedinců opačného pohlaví, kteří k sobě cítí romantickou lásku (romantic love) a sexuální přitažlivost, ačkoli takové pocity nemusí v současné chvíli charakterizovat vztah, jako je to například u volného vztahu (casual dating relationship). Může to také odkazovat na výlučný vztah, kdy spolu oba partneři chodí (exclusive dating relationship), na zasnoubené páry, kteří se chtějí vzít, anebo na páry, které žijí ve společné domácnosti (cohabiting relationship). Tyto výlučné vztahy jsou často nazývány předmanželskými (premarital relationships), ne proto, že musí nezbytně skončit manželstvím,

ale proto, že potenciál pro manželství je vysoký. Manželské vztahy jsou obvykle také romantické vztahy, ovšem pojem „manželský“ je obvykle nadřazen pojmu „romantický“, neboť se odvolává na vztahy, v nichž je v platnosti zákonná manželská smlouva. Doména romantického vztahu zahrnuje i partnery stejného pohlaví, kteří k sobě cítí romantické pocity a pokládají se za pár, stejně tak ty, kteří žijí společně v jedné domácnosti (domestic partnership), nebo se vzali ve státech a zemích, kde jsou povoleny sňatky mezi osobami stejného pohlaví (Berscheid & Regan, 2005).

4.1.4 Partnerský vztah

Pojem partnerský vztah nebyl doposud v české odborné literatuře přesně ohraničen. Je často zaměňován právě s výše zmíněným pojmem romantický vztah. A zároveň v rovině prožívání má v mnohém podobnou strukturu jako má manželský vztah.

Zahraniční výzkum Berscheidové a jejích kolegů (2005) potvrdil, že téměř polovina respondentů, kteří byli tázáni na osobu, se kterou mají nejtěsnější vztah, označila jejich vztah za partnerský (romantický).

V této práci definuji partnerský vztah jako další specifický interpersonální vztah mezi dvěma osobami stejného pohlaví, kteří k sobě pociťují lásku, důvěru, intimitu, vášně (sexuální přitažlivost), závazek a pečují jeden o druhého. Pro definici partnerského vztahu zde není zásadní, jak dlouho spolu oba partneři jsou a jestli spolu žijí ve společné domácnosti. Pokud spolu pouze chodí (dating relationship), jsou zasnoubení, nebo již manželé, i nadále je jejich vztah posuzován jako partnerský.

4.1.5 Manželství

Manželství je svazek zakotvený v právním systému státu. Jedná se o sociální instituci, která přispívá k sociální stabilitě a legitimizuje sexuální vztahy a rodinné uspořádání v rámci společnosti. Alternativou k manželství mezi mužem a ženou je pro homosexuální páry registrované partnerství, jež zajišťuje obdobný právní i sociální status, jako mají manželé (Leonard, 2007 podle Komárková, 2012). I manželský vztah se řadí mezi těsné vztahy, i když vykazuje určitá specifika především z pohledu vzájemné závislosti mezi manželi. Stejně jako v partnerském vztahu se předpokládá, že se jedinci budou po psychické stránce ovlivňovat rovnocenně, ovšem v manželství oproti partnerskému vztahu existují závaznější právní

důsledky, neboť manželství je úředně potvrzeným svazkem. Manželé se jednak zavazují k tomu, že se nejen společně budou snažit o uspokojující a naplňující svazek, ale že také budou společně hospodařit s financemi, majetkem a budou se společně rozhodovat o důležitých událostech a činnostech. Nerovnováha v závislosti mezi partnery vzniká ve chvíli, kdy jeden z nich (ať už muž, či žena) více hmotně vkládá do vztahu, ať už větším finančním či majetkovým vkladem. V dlouhodobějším partnerském soužití může dojít ke stejnému jevu, ovšem nemá to právní důsledky ve smyslu majetkového a finančního vyrovnání, jako je tomu v manželském svazku (Slaměník, 2011).

4.1.6 Rodina

Problematika rodiny historicky získala největší pozornost a zájem o systematické studium, neboť tento typ vztahu má obzvláště důležité důsledky pro jednotlivce i společnost. Mnoho vědců nyní souhlasí s tím, že pojetí rodiny je více záležitostí sociální definice, než že by šlo o konkrétní strukturovanou instituci (Surra, 1991 podle Berscheid & Regan, 2005). Tato sociální definice se však neustále mění. Dříve byla rodina definována skrze krevní spřízněnost, genetickou spojitost, manželství nebo adopci. Rodina je stále více definována v emocionální rovině jako skupina lidí, kteří se milují a pečují o sebe.

4.2 Vztahové charakteristiky

Těsné vztahy, mezi něž patří partnerské vztahy a manželství, jsou součástí výzkumu v této diplomové práci a jsou mezi výzkumníky a teoretiky v této oblasti poměrně nové. Nejsou zcela propracované, ani co se týká základní kategorizace vztahových složek a jejich terminologie. Během posledních dvou desetiletí ovšem sociální vědci vyvíjeli velké úsilí k pochopení toho, proč některé vztahy přetrvávají v průběhu času a jiné vadnou a končí. Implicitní nebo explicitní předpoklad je, že pokud se partneři navzájem milují a cítí se spokojeni se svým vztahem, tak existuje větší pravděpodobnost, že jejich vztah zůstane zachován. V některých ohledech tento pohled dává smysl: je přeci snadnější vytrvat ve vztahu, když je dobrý, než když je špatný. Na druhou stranu je poněkud zjednodušující předpoklad, že by štěstí vysvětlovalo trvalost vztahu. Tento předpoklad nedokáže zodpovědět tři klíčové otázky:

1) Proč některé vztahy přetrvávají navzdory nespokojenosti, tj. proč nešťastní partneři zůstávají ve vztahu? Kvůli dětem nebo ze zvyku?

2) Proč některé uspokojivé vztahy končí, tj. proč někteří jedinci opouští relativně šťastný vztah kvůli jiným alternativám?

3) Jak můžeme vysvětlovat vytrvalost vztahu tváří v tvář běžným výkyvům ve vztazích, když spokojenost ochabuje i v těch nejzamilovanějších vztazích, stejně tak jako lákavé alternativy ohrožují i ty nejvíce zamilované jedince? (Rusbult, Martz & Agnew, 1998).

Existují různé názory na to, co tvoří kvalitu partnerského vztahu (co tyto vztahy udržuje). V rámci dospělých vztahů a manželství množství studií zkoumalo, které specifické elementy tohoto vztahu jsou nejvíce spojeny s jeho kvalitou. Bylo vyvinuto mnoho technik k měření konstruktů kvality vztahu a rozsah termínu „kvalita vztahu“ je tak široký, že se dá říci, že je téměř tolik metod měření, kolik je studií na toto téma. Vědecká definice kvality vztahu není jasná stejně jako naše znalost toho, jak laická veřejnost vnímá dobrý nebo špatný, uspokojivý nebo neuspokojivý vztah, je ještě nejasnější. Koncept kvality vztahu je centrální složkou vztahového schématu a lze předpokládat, že lidé spoléhají na svou znalost kvality vztahu, když hodnotí nejen svůj vztah, nýbrž i vztahy ostatních (porovnávají jejich skutečný vztah se svou uloženou znalostí dobrého vztahu- čím více se tedy jejich vztah blíží prototypu, tím více jsou spokojeni). Spíše než tedy přidávat další definice, plodnějším přístupem může být posouzení laického pojetí tohoto konstruktů. Vzhledem k tomu, že pojem kvalita vztahu má relativně neostré hranice, není divu, že existuje pouze malý vědecký konsenzus o tom, co přesně jsou komponenty dobrého vztahu, a že návrhů na operacionalizaci tohoto konstruktů je v současnosti ohromující množství (Hassebrauck, 1997). Hassebrauck (1997) ve své prototypické studii kvality vztahu uvedl soubor 64 prvků kvality vztahu a účastníci jeho výzkumu byli schopni spolehlivě rozlišit centrální funkce (např. důvěru a vzájemný respekt) od periferních prvků (např. pár hádek, společní přátelé) ve kvalitě vztahu. Jeho studie je důkazem, že kvalita vztahu je konceptem s prototypickou strukturou. Jako příklad bych ráda uvedla několik metod, jejichž využití jsem zvažovala v mém výzkumu v rámci diplomové práce a jež měří různé vztahové složky.

4.2.1 Inventář složek vnímané kvality vztahu (Perceived Relationship Quality Components Inventory; PRQC)

Inventář složek vnímané kvality vztahu (Fletcher, Simpson & Thomas, 2000) je osmnáctipoložkový inventář skládající se ze šesti subškál: spokojenost, závazek, intimita, důvěra, vášeň a láska.

4.2.2 Inventář kvality vztahů (Quality of relationships inventory; QRO)

Inventář kvality vztahů (Verhofstadt, Buysse, Rosseel & Peene, 2006) je dvacetipětipoložkový inventář vytvořený k hodnocení tří specifických vztahových percepceí: podpora (tj. vnímaná přístupnost sociální podpory), konflikt (tj. rozsah do jaké míry je vztah zdrojem konfliktů a ambivalence) a hloubka (tj. rozsah, ve kterém je vztah vnímán jako pozitivní, důležitý a bezpečný).

4.2.3 Trojúhelníková teorie lásky (A Triangular Theory of Love)

Sternbergova trojúhelníková teorie lásky (Sternberg, 1986) je jedna z nejvyužívanějších škál měřících tři základní komponenty vztahu v rámci 45 položek: intimita (pocit blízkosti, sounáležitosti, pouta), vášeň (úsilí vedoucí k romantice, fyzické atraktivitě, sexuálnímu naplnění) a rozhodnutí/závazek (krátkodobý horizont je rozhodnutí, že jeden miluje druhého a dlouhodobý horizont je závazek zachovat lásku).

4.2.4 Dimenze vztahové kvality (Dimension of Relationship Quality)

Dimenze vztahové kvality (Hassebrauck & Fehr, 2002) je 64 položková škála, která vychází z prototypické studie vztahové kvality Hassebraucka (1997). Škála se skládá ze čtyř základních faktorů: intimita (čas jeden na druhého, otevřenost, upřímnost, důvěra), shoda (podobnost, společné cíle a aktivity, harmonie, bezpečí, málo hádek), nezávislost (autonomie, udržování individuality, svoboda) a sexualita (sexuální harmonie, sexuální uspokojení, fyzický kontakt).

4.2.5 Škála investičního modelu (Investment model scale; IMS)

Škála investičního modelu (Rusbult et al., 1998) měří v rámci 22 položek čtyři klíčové prediktory trvalosti vztahu: závazek (úmysl přetrvat ve vztahu), spokojenost (pozitivní nebo negativní afekt zažívaný ve vztahu), kvalitu alternativ (vnímaná přitažlivost nejlepších

dostupných alternativ ke vztahu) a velikost investic do vztahu (velikost a důležitost zdrojů připojených ke vztahu).

4.2.6 Formulář hodnocení vztahu (Relationship rating form; RRF)

Ve výzkumu jsem se chtěla zaměřit především na různé vztahové charakteristiky ovlivněné citlivostí vůči odmítnutí. Proto jsem se rozhodla, že pro tyto účely bude nejvhodnější metodou Formulář hodnocení vztahu od Davise a Todda (1982). Davis a jeho kolegové (např. Davis & Latty-Mann, 1987; Davis & Todd, 1982) porovnávali a dávali do protikladu lásku a přátelství. Na základě několika studií vytvořili model mnohých vztahových charakteristik, které reprezentovaly lásku i přátelství. Davis a Todd (1982) a později Davis a Latty—Mannová (1987) (revidovali tento dotazník) seskupili dotazník do osmi identifikovatelných uskupení, které nazvali Formulář hodnocení vztahu (Relationship rating form, RRF). Dotazník je měření centrálních charakteristik těsných vztahů, které jsou prediktivní pro dlouhodobou vztahovou spokojenost a stabilitu.

Formulář hodnocení vztahu (Davis & Todd, 1982) je 65 položkový dotazník hodnotící různé aspekty přátelství a romantických vztahů. Dotazník hodnotí šest globálních faktorů obsahujících 17 aspektů (subškál) vztahů a dva faktory, které do globálních faktorů nespádají. Globální charakteristiky jsou označeny jako životnost (skládá se ze subškál akceptace/tolerance, respekt a důvěra), intimita (skládá se ze subškál důvěrnost a porozumění), vášeň (skládá se ze subškál fascinace, exkluzivita, sexuální intimita), péče (skládá se z dávání maxima, upřednostňování a asistence), celková spokojenost (skládá se ze subškál úspěch, užívání si, recipocita a úcta), konflikty/ambivalence (skládají se ze škál konfliktů a ambivalence), a dva zbývající faktory jsou označeny jako udržování vztahu a závazek.

Jedinci vyplňují otázky se zaměřením na jejich vztah s partnerem. Na škále od 1 do 9 mají zhodnotit, do jaké míry daný výrok vystihuje jejich pocity ohledně vztahu s ním. Význam jednotlivých čísel na škále je: 1 (vůbec ne), 2 (velmi málo), 3 (zřídka), 4 (trochu), 5 (dostatečně), 6 (velmi mnoho), 7 (hodně), 8 (téměř vždy) a 9 (zcela).

Tento nástroj měl vysokou interní konzistenci globálních škál (Cronbachovo alfa v rozmezí od 0,73 do 0,97). Subškály, které měly jen několik položek, mají nižší vnitřní konzistenci. Subškály mírně nebo velmi korelovaly mezi sebou (průměrně $r = 0,53$). Ohlašovaná test-retest reliabilita byla v průměru 0,76, s rozsahem od 0,68 do 0,82. Bylo prozkoumáno také

několik aspektů validity tohoto dotazníku. Obsahová validita byla zkoumána skrze několik vzorků studentů, kteří hodnotili míru, do jaké položky sedí zamýšleným konceptuálním definicím. Jedinci hodnotili, do jaké míry jejich přátelé, milenci, manželé a partneři měli vlastnosti uvedené v dotazníku (Davis & Todd, 1982). Bylo také podpořeno několik očekávání rozdílů mezi přáteli a partnery v takových charakteristikách jako je stupeň intimity, fascinace, pocitů výlučnosti a touze po sexuální intimitě. Několik studií (např. Davis, Kirkpatrick, Levy & O'Hearn, 1994; Davis, Todd & Denny podle Fraley & Davis, 1997) ukazují, že globální škály jsou prediktivní pro dlouhodobou spokojenost a stabilitu ve vztahu.

Formulář hodnocení vztahu jsem si tedy vybrala jako druhou metodu v rámci empirického výzkumu. Při výběru hrála roli především šíře dotazníku, která zahrnovala největší množství vztahových charakteristik, které jsou považovány za prediktory kvality vztahu. Jednotlivé subškály mají vnitřní nižší konzistenci, na druhou stranu vnitřní konzistence globálních škál je uspokojivá. Dotazník byl použit ve vlastním překladu a v příloze uvádím český překlad a originální anglickou verzi.

5. Citlivost vůči odmítnutí a její vliv na partnerské vztahy

Odmítnutí může být bolestivá a silná zkušenost v mnoha kontextech, ale odmítnutí člověkem, kterého milujeme, je asi nejbolestivější ze všech. Západní kultura povýšila status romantické lásky na centrální a podstatnou formu osobního naplnění a populární kultura stejně jako seriózní intelektuální práce pokračují ve zdůrazňování toho, že vášnivá láska mezi mužem a ženou je ta nejdůležitější cesta k blaženému a naplněnému štěstí (Baumeister & Dhavale, 2007).

Klíčovou funkcí romantických vztahů je potřeba lidí být akceptováni a milováni a tím podporovat vlastní well-being (duševní pohodu). A přesto mnoho vztahů neslouží této funkci. Nejčastější důvod, proč dospělí jedinci vyhledají terapii, jsou právě vztahové problémy (Veroff, Kulka & Douvan, 1981 podle Downey et al., 1999). Zpočátku byl výzkum na příčinu problémů v intimních vztazích zaměřen na manželské páry. Nyní je ovšem jasné, že destruktivní vzory v interakci, které oslabují manželství, jsou evidentní i v dospělých partnerských vztazích.

Velké množství výzkumů zaměřených na sociální procesy identifikovalo citlivost vůči odmítnutí jako rozhodující ve vývoji interpersonálních vztahů. Vysoká míra citlivosti vůči odmítnutí byla spojována s mnoha vztahovými zkušenostmi: s větší nejistotou a nepřátelstvím v romantických vztazích (Purdie & Downey, 2000), nedostatečnou emoční regulací (Silvers et al., 2012) a nepřátelstvím a agresivitou (Ayduk, May, Downey & Higgins, 2003).

5.1 Spokojenost

Hodně rané práce na téma citlivost vůči odmítnutí byly postaveny stejně jako u citové vazby na korelaci dvou a více sebehodnotících měření. Například ve srovnání s méně citlivými jedinci k odmítnutí muži a ženy, kteří mají velkou citlivost vůči odmítnutí, obvykle ohlašovali pocity menší spokojenosti se svým romantickým vztahem a s větší pravděpodobností měli negativní přesvědčení o svých vztazích („Můj partner se cítí uvězněn v našem vztahu“). Účastníci velmi citliví vůči odmítnutí zveličovali nespokojenost svého partnera a vnímali závazek svého partnera ke vztahu jako nedostačující. Kromě toho další zjištění ukázala, že muži citliví vůči odmítnutí mají tendenci být nedůvěřiví, žárliví a kontrolující, zatímco ženy citlivé vůči odmítnutí mají tendenci být nepřátelské, nepodporující a obviňující své partnery (Downey & Feldman, 1996).

V jiné studii Gallihera a Bentleyho (2010) se potvrdilo, že jedinci citliví vůči odmítnutí interpretují své interakce s partnery negativněji, což ovlivňuje jejich těsné vztahy. Tyto negativní interpretace je vedou k tomu, aby se chovali takovými způsoby, které kompromitují kvalitu jejich vztahů. Větší skóre citlivosti vůči odmítnutí bylo spojeno s vyšší úrovní agresivity a nižší spokojeností ve vztahu.

Murrayová a její kolegyně (2001) tvrdí, že jedinci, kteří mají negativní modely sebe sama (tj. pocit, že nejsou hodni lásky a podpory druhých) jsou často v méně uspokojivých vztazích. Tyto negativní modely sebe sama vznikají na základě škodlivých osobních zkušeností, jakými může být i odmítnutí, a mohou tak bránit jedincům uvěřit, že je jejich partneri milují. Při zkoumání partnerských vztahů a manželských párů Murrayová a její kolegyně našli důkazy podporující jejich hypotézu. Jedinci, kteří se trápili sebepochybnostmi, podceňovali sílu lásky svých partnerů, a tak předpovídali pokles pozitivního vnímání svého partnera. Také pocit, že jsou méně milováni partnerem, kterého současně vnímali jako méně hodnotného, predikoval snížení úrovně optimismu z budoucnosti a vztahovou nespokojenost. Je snadné vidět, jak pochybnosti a negativní modely sebe sama mohou vést ke snížení spokojenosti ve vztahu.

Kangová a její kolegyně (2009) studovaly páry, které spolu bydlely, po dobu tří týdnů, přičemž jeden z partnerů se připravoval na advokátní zkoušku. Každý večer byli účastníci požádáni, aby zaznamenali své pocity ohledně vztahu a uvedli, jestli se dožadovali podpory od svého partnera a jestli ji i obdrželi. Bylo zjištěno, že ve dnech, kdy účastníci žádali podporu svého partnera, ale nedostali ji, tak jedinci velmi citliví vůči odmítnutí hodnotili vztah více negativně, než jak to měli jedinci málo citliví vůči odmítnutí.

5.2 Stabilita

Citlivost vůči odmítnutí také koreluje se stabilitou vztahu. V jedné z několika longitudinálních studií Downeyové a jejích kolegů (Downey et al., 1998a) požádali oba partnery, aby vyplnili sebehodnotící měření své citlivosti vůči odmítnutí, poté kontaktovali páry o rok později a ptali se jich na jejich aktuální status vztahu. Výsledky odhalily, že jedinci citliví vůči odmítnutí byli pravděpodobněji více zapojeni do nestabilních vztahů než lidé necitliví vůči odmítnutí. Ukončení vztahu bylo mnohem více běžné u párů, kde alespoň jeden

z nich byl citlivý vůči odmítnutí (43%) než u těch partnerů, kteří nebyli citliví vůči odmítnutí (15%).

5.3 Konflikty

Ayduková a její kolegyně (1999) využily metodu denních deníkových záznamů, aby získaly přirozenější (tj. nezkreslující) porozumění toho, jak citlivost vůči odmítnutí ovlivňuje vztahy lidí. Výzkumnice požádaly vysokoškolské páry, aby vyplňovaly deník po dobu 28 dní. Bylo zjištěno, že interpersonální konflikty byly stejně časté jak mezi jedinci málo citlivými vůči odmítnutí, tak mezi těmi velmi citlivými. Jedinci velmi citliví vůči odmítnutí ovšem projevovali větší vztahové konflikty následující dny poté, co se cítili odmítnuti. Chování, které vyplývalo z odmítnutí, zahrnovalo to, že ztratili nervy v interakci s partnerem: urážení, nadávání, křik na partnera, říkání zlomyslností, hrozeb, že vztah ukončí, nebo se chtěli partnerovi pomstít, protože se cítili ukřivdění. Tento jev nebyl evidentní mezi jedinci, kteří měli malou citlivost vůči odmítnutí. Tato studie svědčí o pravděpodobnosti, že jedinci, velmi citliví vůči odmítnutí se dostávají častěji do konfliktních situací se svými romantickými partnery, když se cítí odmítnuti, než jak to mají lidé velmi málo citliví vůči odmítnutí.

5.4 Umlčení sebe sama

Umlčení svého já (silencing the self) je model založený na Bowlbyho teorii citové vazby (1997) a také na teoriích vztahujících se k self (já). Tento model předpokládá, že jedinci, jejichž vnímání sebe sama je založeno na vztazích, a tudíž iniciují a udržují vztahy sebeobětujícími způsoby, jsou zvláště náchylní k depresi (Harper et al., 2006). Jedinec, který umlčí své já, uměle vykonstruuje nové já kolem potřeb a požadavku svého intimního partnera, aby zvýšil jejich intimitu ve vztahu. Když vstoupí jedinec do vztahu s vykonstruovaným já, možnost, že se mezi partnery vytvoří skutečný a opravdový vztah, je menší. Ve studii Harperové a jejích kolegů (2006) se zjistilo, že jedinci citliví vůči odmítnutí kromě depresivní symptomatologie vykazovali i větší míru sebeumlčovacího chování v rámci svých romantických vztahů. Sebeumlčení bylo identifikováno jako mediátor asociace mezi citlivostí vůči odmítnutí a depresivními symptomy.

5.5 Zraněné city

Leary a jeho kolegové (1998) zkoumali pocity odmítnutí jako příčinu zraněných citů (hurt feelings). Sto šedesát čtyři účastníků jejich výzkumu líčilo situace, ve kterých byly zraněny

jejich city (oni jsou oběťmi), nebo ve kterých zranily city jiné osoby (jsou pachateli). Zraněné city byly vyvolány událostmi, které nepřímo naznačovaly vztahovou devalvací. Stres obětí silně koreloval s pocitem odmítnutí. Oběti byly typicky nejvíce zraněny lidmi, které dobře znaly, což potvrzuje předpoklad, že familiárnost nebo blízkost hraje roli. Analýza těchto subjektivních zkušeností ukázala, že zraněné city jsou charakterizovány nediferencovanými negativními afekty, které jsou často doprovázeny emocemi jako úzkost a nepřátelství. Reakce obětí na událost souvisela s jejich atribucemi pro akce pachatelů a zraňující epizody měly typicky negativní dopad na vztah mezi obětí a pachatelem.

Všechny tyto výzkumy citlivosti vůči odmítnutí jasně ukazují, jak škodlivá může být citlivost vůči odmítnutí pro člověka a jeho osobní vztahy.

5.6 Sebenaplňující se proroctví

Sociolog Merton (1948) byl první, kdo jasně definoval sebenaplňující se proroctví. Podle něj je na začátku nesprávná definice situace vyvolávající takové nové chování, které činí původní mylnou představu jako „správnou“. Tato zdánlivá opodstatněnost sebenaplňujícího se proroctví udržuje vládu chyb. Jedinec se tak odvolává k aktuálnímu průběhu událostí jako k důkazu, že měl pravdu od samého začátku. Jinými slovy jedinec nevědomě jedná v souladu se svými přesvědčeními (např. může se chovat hrubě, jestliže cítí, že bude odmítnut) a toto chování způsobí, že jeho přesvědčení se stanou skutečností (např. jedinec, který očekává odmítnutí, je nyní odmítnut z důvodu svého hrubého chování). Také psychologka Horneyová (1990) popsala začarovaný kruh jako úzkost z odmítnutí. Úzkostní lidé kvůli odmítnutí reagují s hněvem nejen na to, co vnímají jako odmítnutí, ale i na pouhou možnost nebo očekávání odmítnutí. Sroufe (1990, podle Downey et al., 1998a) potvrzuje, že očekávání, která mají jedinci ohledně odmítnutí, mohou způsobit, že se jedinci chovají dysfunkčním způsobem, který vyvolává interpersonální odmítnutí od druhých.

Velká úroveň citlivosti vůči odmítnutí prokazatelně vede k sebenaplňujícímu se proroctví, kde je interpersonální odmítnutí vyvoláno druhými skrze negativní chování, které vyplývá z očekávaného odmítnutí (např. Downey & Feldman, 1996; Downey et al., 1998a).

Jedinci s velkou úrovní citlivosti vůči odmítnutí se mohou zdráhat vstoupit do romantického vztahu ze strachu z odmítnutí. Jinými slovy mohou se vyhýbat těmto intimním

vztahům v důsledku předchozích zkušeností s odmítnutím. Vzhledem k tomu, že u jedinců velmi citlivých vůči odmítnutí je pravděpodobnější, že touží po akceptaci a podpoře, jež jsou součástí romantických vztahů, mohou hledat intimní vztahy i přes jejich výrazný strach z odmítnutí. U těchto úzkostných jedinců bylo prokázáno, že mají intenzivní reakce vůči málo odmítajícím nebo nejednoznačným situacím, které vnímají jako úmyslné odmítnutí (Downey et al., 1998a).

Jedinci velmi citliví vůči odmítnutí více vnímají odmítnutí od druhých, a proto mohou reagovat na nejednoznačné signály od druhých jako na známky negativity (Downey & Feldman, 1996). Vzhledem ke své specifické citlivosti mohou jedinci velmi citliví vůči odmítnutí pravděpodobněji projevovat zdánlivě protichůdné chování vůči svým významným lidem. Jako pokus vyhnout se hrozbě odmítnutí svými partnery jedinci velmi citliví vůči odmítnutí mají tendenci být nejdříve vstřícní a pozorní, ale pokud získají pocit, že dojde k odmítnutí, nebo pokud k němu již došlo, je pravděpodobné, že jednají extrémně nepřátelsky a negativně, nebo se extrémně stahují do sebe (Downey et al., 1998a). Protože tyto intenzivní (afektivní a behaviorální) reakce na vnímané nebo aktuální odmítnutí mohou narušit kvalitu romantických vztahů, jedinci velmi citliví vůči odmítnutí mohou vytvořit sebenaplňující se proroctví v oblasti odmítnutí.

Například nový romantický partner, který se snaží vypadat chladně a nepřístupně, může způsobit, že jedinec velmi citlivý vůči odmítnutí bude toto vnímat jako možné odmítnutí, následně se stáhne nebo reaguje negativně. Když jedinci velmi citliví vůči odmítnutí reagují nepřátelským nebo agresivním způsobem kvůli svému strachu, tak toto jednání vyvolává skutečné odmítnutí od jejich partnerů. Tímto se posilují úzkostná očekávání těchto jedinců v tom, že odmítnutí je nevyhnutelným a nekontrolovatelným aspektem jejich životů. Takto se vytváří potenciál, který vede k sebenaplňujícímu se proroctví, kde jedinec citlivý vůči odmítnutí zcela jasně způsobuje svým chováním výsledek, kterého se obává nejvíce (Downey & Feldman, 1996). Jakmile je citlivost vůči odmítnutí v jedinci utvořena, obávaný důsledek odmítnutí se často sám o sobě stává nevyhnutelným (Pietrzak, Downey & Ayduk, 2005).

Důležitá otázka je, zda se citlivost vůči odmítnutí skutečně projevuje v maladaptivním chování a zapříčiňuje negativní interpersonální výsledky. Downeyová a její kolegové (1998a) tvrdí, že ano. Navrhují, že když je citlivost vůči odmítnutí aktivována vhodnými situačními podněty nebo interpersonálními souvislostmi jako je konfliktní epizoda, uvést do pohybu

sebenaplnující se vztahové proroctví, prostřednictvím něhož se lidé, kteří úzkostlivě očekávají odmítnutí (tj. koho ovládá větší úroveň citlivost vůči odmítnutí), chovají způsobem, který skutečně vyvolává odmítnutí od jejich partnerů a tím potvrzuje jejich výchozí očekávání odmítnutí. Za účelem zkoumání této hypotézy výzkumníci získali tři části informací od 39 heterosexuálních párů. Nejdříve požádali každého z partnerů, aby samostatně vyplnil sebehodnotící měření citlivost vůči odmítnutí, spokojenosti ve vztahu, závazku ve vztahu a nálady (deprese, úzkost týkající se vztahu a zlost na partnera). Poté pozorovali chování partnerů během dvacetiminutové interakce v laboratoři, která proběhla jeden až dva týdny poté, co byla jednotlivá měření sesbírána. Páry byly instruovány, aby diskutovaly o oblasti přetrvávajícího konfliktu v jejich vztahu (konfliktem bylo předpokládání situace, která by aktivovala úzkostná očekávání odmítnutí). Každé chování obou partnerů během konfliktní diskuze bylo hodnoceno z hlediska negativních verbálních a neverbálních prvků, jako je nepřátelský tón hlasu, slovní ponižování a gestikulace, která sdělovala znechucení nebo nesouhlas. Tyto verbální a neverbální prvky byly zkombinovány a složeny do formy negativního chování. Nakonec každý účastník vyplnil sebehodnotící měření zlosti vůči partnerovi (toto měření bylo použito jako index odmítnutí).

Výsledky výzkumu podpořily to, co výzkumníci nazvali jejich „hypotézou zprostředkovaného chování“ (behavioral mediation hypothesis). Toto však platí pouze pro ženy, ale ne pro muže. Konkrétně míra citlivost vůči odmítnutí u žen (byla měřena v první fázi výzkumu) významně předpověděla množství negativního chování, které se ukázalo během interakce a také úroveň zlosti jejich partnerů, která byla měřena po konfliktní diskuzi. To znamená, že ženy s vyšší úrovní citlivosti vůči odmítnutí projevovaly během interakce větší množství negativního chování a jejich partneři udávali větší zlost na vztah po diskuzi, než tomu bylo u žen s nižší úrovní citlivosti vůči odmítnutí. Navíc ženské negativní chování při interakci významně predikovalo míru zlosti jejich mužských protějšků při měření po interakci. Čím větší množství negativního chování žena projevovala během konfliktní diskuze, tím větší zlost byla udávána jejich partnery. Muži, kteří byli v páru se ženou, která měla velkou citlivost vůči odmítnutí, byli rozzlobenější (více odmítající) po konfliktní diskuzi právě kvůli projevovanému negativnímu verbálnímu a neverbálnímu chování jejich partnerky. Výzkumníci tak došli k závěru, že očekávání odmítnutí u žen pomáhá vytvářet jejich vlastní realitu v romantických vztazích. Během konfliktu očekávání odmítnutí u žen vede k tomu, že se chovají způsobem,

který vyvolává potvrzující reakce jejich romantických partnerů. Kromě toho se během zkoumání partnerovy vztahové spokojenosti a závazku vůči vztahu zjistilo, že se citlivost vůči odmítnutí ukazuje jako silný indikátor rozchodu.

Toto může být způsob, jakým se citlivost vůči odmítnutí projevuje v chování při aktuální interakci mezi partnery, a má významný vliv na následné vztahové zkušenosti obou partnerů.

5.7 Délka vztahu

Předchozí výzkum v oblasti citlivosti vůči odmítnutí ukázal, že velká citlivost vůči odmítnutí je prediktivní pro ukončení vztahu (Downey et al., 1998a), ovšem navzdory tomu další studie neprokázaly negativní efekt citlivosti vůči odmítnutí na délku vztahu (např. Downey & Feldman, 1996). To může znamenat, že někteří jedinci s velkou citlivostí vůči odmítnutí jsou schopní udržovat dlouhodobé vztahy. Zdá se tedy, že někteří lidé velmi citliví vůči odmítnutí mohou mít některé vlastnosti nebo dovednosti, které tlumí některé z důsledků citlivosti vůči odmítnutí. Tyto dovednosti jim také mohou umožnit, aby se zapojili do zdravých interpersonálních procesů, jako jsou pozitivní komunikační vzorce, které by jim umožnily setrvat ve vztazích a potenciálně úspěšně procházet složitými interakcemi, jež by mohly být vnímány jako odmítnutí.

Až do nedávné doby bylo velmi málo výzkumů, které zkoumaly případná léčení nebo tlumiče negativních důsledků citlivosti vůči odmítnutí. Porozumění tomu, jak citlivost vůči odmítnutí může vést k problematickému vztahovému chování a zabraňuje zdravým procesům, jako jsou pozitivní komunikační vzory v jejich vztazích, stejně jako zkoumání potenciálních mediátorů těchto vztahů, může pomoci k efektivnější léčbě lidí s touto charakteristikou.

Ve výzkumu vlivu citlivosti vůči odmítnutí na partnerské vztahy je v současné chvíli limitovaná možnost zobecnit závěry výzkumu vzhledem jak k neúspěchu ve zkoumání různých vzorků populace (většina je zaměřena na adolescentní vztahy), tak k neúspěchu ve zkoumání rozdílných typů vztahů.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na mapování vlivu citlivosti vůči odmítnutí na partnerský vztah.

Citlivost vůči odmítnutí je v České republice spíše opomíjeným tématem, v zahraničí zatím existuje jen omezené množství nástrojů, které by tuto komponentu měřily. Zejména v oblasti dospělé populace se mi podařilo dohledat pouze dva dotazníky, přičemž pouze jeden z nich svými charakteristikami zapadal do mého výzkumu (Škála citlivosti vůči odmítnutí; podkapitola 3.3.5).

Kvalita partnerského vztahu, o kterou jsem se v tomto výzkumu také zajímala, je obtížně měřitelná, neboť existuje jen malá shoda v tom, co tuto kvalitu definuje. Lidé obecně vnímají kvalitu svého vztahu na základě představ o tom, jak dobrý vztah vypadá. S touto představou následně srovnávají jejich aktuální vztah. V odborné literatuře je mnoho nástrojů, pokoušející se měřit některé z komponent, které jedinci vnímají jako významné pro kvalitu jejich vztahu. V České republice se mi opět nepodařilo nalézt vhodný nástroj měření těchto vztahových složek, proto jsem si vybrala jednu ze zahraničních metod, která dle mého názoru nejlépe zhodnotí různé vztahové charakteristiky (Formulář hodnocení vztahu; podkapitola 4.2.6).

Poněvadž jsem nenalezla vhodné metody v českém jazyce, stal se tedy i jedním z mých cílů překlad zahraničních výzkumných metod.

6. Výzkumné otázky, předpoklady a hypotézy

Hlavní výzkumná otázka zní: Existuje spojitost mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a úrovněmi vztahových charakteristik v partnerském vztahu?

Při výzkumu vycházím z těchto výzkumných předpokladů:

- Jedinci velmi citliví vůči odmítnutí se obávají sociálních kontaktů, které by mohly vést k odmítnutí, spíše než jedinci málo citliví vůči odmítnutí;
- Rané a dlouhotrvající zážitky odmítnutí zvyšují úroveň citlivosti vůči odmítnutí;
- Vyšší citlivost vůči odmítnutí jedince negativně ovlivňuje různé vztahové složky v rámci jeho partnerského vztahu;
- Jedinci s vyšší úrovní citlivosti vůči odmítnutí jsou méně spokojeni ve svých partnerských vztazích než jedinci málo citliví vůči odmítnutí.

U formulace alternativních hypotéz vycházím z nulové hypotézy (H_0) o neexistenci vztahu mezi proměnnými. Na základě relevantní literatury k tématu a výzkumných metod byly sestaveny výzkumné hypotézy, které se týkají následujících oblastí:

- Porovnání úrovně citlivosti vůči odmítnutí respondentů (u žen a u mužů) s osmi globálními faktory vztahových charakteristik a hledání signifikantně významných rozdílů;
- Porovnání celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu (vznikne součtem obou v páru) s průměrnými hrubými skóry z každého globálního faktoru a hledání signifikantně významných korelací mezi nimi;
- Porovnání symetrie citlivosti vůči odmítnutí vztahu (vznikne rozdílem obou v páru) s průměrnými hrubými skóry z každého globálního faktoru a hledání signifikantně významných korelací mezi nimi.

7. Výzkumný vzorek

7.1 Kritéria pro výběr výzkumného vzorku a způsob sběru dat

Výzkumu se mohli účastnit pouze respondenti, kteří splňovali následující podmínky:

1. Věk minimálně 18 let.
2. Respondenti museli být aktuálně v heterosexuálním partnerském vztahu.
3. Dotazníky museli vyplnit jak respondenti, tak jejich partneři.

Klíčovým tématem mé diplomové práce je především citlivost vůči odmítnutí a partnerské vztahy jsou spíše doplňujícím konceptem. Výzkum citlivosti vůči odmítnutí tak mohu zúžit do specifitějšího kontextu partnerských vztahů, který vychází z globální oblasti vztahů interpersonálních. Za partnerské vztahy považuji jak manželské páry, tak páry, které buď žijí odděleně, nebo ve společné domácnosti. Homosexuální vztahy a další formy blízkých vztahů jsem se rozhodla do toho výzkumu nezařadit, především z důvodu eliminace vlivu těchto proměnných na výsledky.

Podmínka účasti obou partnerů se mi jevila jako zajímavá, neboť citlivost vůči odmítnutí se vytváří v kontextu těsných vztahů (ať už s rodiči, vrstevníky či v rámci dospívání) a jako taková tedy ovlivňuje kvalitu partnerského vztahu v dospělosti. Proto jsem se rozhodla zařadit oba partnery do výzkumu a zjistit, zda a jak se tato charakteristika v jejich vztahu odráží.

Způsob výběru respondentů byl nenáhodný a kriteriální. Sběr dat proběhl prostřednictvím přímého oslovování potenciálních respondentů skrze sociální sítě (Facebook, LinkedIn). Úvodní text k oslovení respondentů měl následující podobu:

Dobrý den,

*Obracím se na Vás s prosbou o Váš čas při spolupráci na výzkumu, který je součástí mé diplomové práce „**Citlivost vůči odmítnutí a její vliv na partnerský vztah**“. Cílem výzkumu je zjistit, jestli citlivost vůči odmítnutí nějakým způsobem ovlivňuje kvalitu Vašeho partnerského vztahu. Podmínkou výzkumu je, že se ho mohou účastnit jen lidé, kteří jsou **aktuálně v partnerském vztahu nebo v manželství**. A aby to bylo ještě zajímavější, je potřeba aby dotazník **vyplnili oba partneři** (každý tedy svůj). Proto se obracím právě na Vás. Chtěla jsem se zeptat, zda byste mi s partnerem dotazníky vyplnili. Práce zabere zhruba 25 min vašeho času. Veškeré vaše údaje zůstanou anonymní a za žádných*

okolností nebudou zveřejněny nebo jakkoli spojovány s vámi. Dejte mi prosím vědět, zda máte zájem nebo ne. Děkuji, Lenka Křišťanová.

Ve chvíli, kdy respondenti byli ochotní spolu se svými partnery dotazníky vyplnit, byli požádáni o emailovou adresu, na které byly dotazníky ve Wordu odeslány. Dotazníky byly ve formě interaktivního formuláře, ve kterém stačilo kliknout do vybrané kolonky, a odpověď se sama označila křížkem. V emailu respondentům byly současně uvedeny tyto základní instrukce:

Dobrý den,

děkuji za zájem o účast ve výzkumu, který je součástí mé diplomové práce na téma Citlivost vůči odmítnutí a její vliv na partnerský vztah. Každý z partnerů má v příloze tohoto emailu svůj dotazník, který vyplní. Je důležité, abyste dotazníky vyplňovali SAMOSTATNĚ (tedy každý z partnerů zvlášť). Každý pár dostane SPECIÁLNÍ KÓD, který je nutné vepsat do vašich dotazníků. Kód je stejný pro oba partnery. VÁŠ KÓD: 2

Dotazníky je potřeba uložit do počítače, tam je také vyplnit a poté je v příloze poslat zpět buď na email len.kristanova@gmail.com nebo na zvláštní email (určený pouze pro tento výzkum) diplomovapracek@seznam.cz. Dotazníky si také můžete vytisknout (využijte verzi Dotazník pro tisk, která je v příloze). Ručně je vyplňte a poté mi je oskenované pošlete na jednu z výše uvedených emailových adres.

! Vyplňte prosím VŠECHNY otázky v dotazníku

! Ke každé z otázek můžete vybrat JEN JEDNU MOŽNOST

! Pečlivě si přečtěte INSTRUKCE uvedené v dotazníku

! Pokud budete partnerovi přeposílat jeho verzi dotazníku, pošlete mu ho i s tímto úvodním emailem (tak aby měl všechny informace)

Znáte-li další páry, které by měly zájem dotazníky vyplnit, kontaktujte mne a domluvíme se, co dál. Máte-li zájem o finální verzi mé diplomové práce, ráda Vám jí po jejím dokončení elektronicky pošlu. Velice Vám děkuji za čas a ochotu. Lenka Křišťanová

Dotazníky byly také osobně distribuovány v papírové formě. Přičemž postup byl obdobný jako v rámci sběru dat přes sociální sítě a emaily. Při vyplňování byli partneři buď odděleně, nebo společně a každý samostatně vyplňoval svou verzi dotazníku.

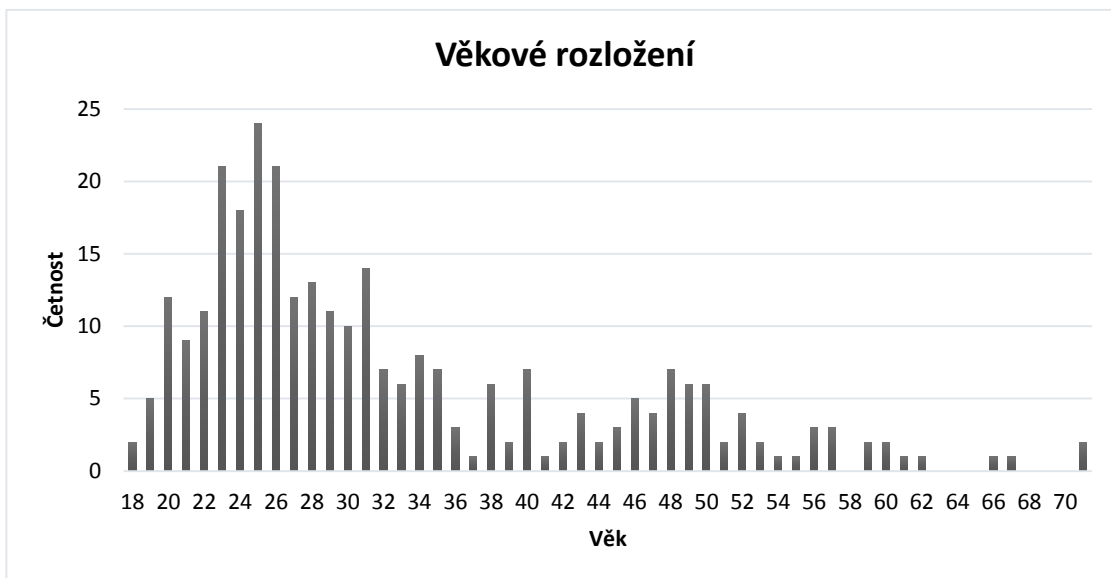
Výběr vzorku byl proveden skrze sebevýběr (tj. respondenti se sami rozhodli, zda se chtějí výzkumu účastnit) a také z části metodou sněhové koule, kdy byli respondenti vyzváni, aby oslovili další potenciální páry, které by mohly mít zájem dotazníky vyplnit. Sběru dat se současně účastnili i studenti katedry psychologie FFUK, kteří spoluprací na mém výzkumu získali potřebné hodiny do předmětu Účast na výzkumu. Spolupracovalo se mnou osm studentů, kteří stejným způsobem jako jsem já sama oslovovala respondenty, požádali páry ze svého okolí o vyplnění dotazníků.

7.2 Popis výzkumného vzorku

Výzkumu se zúčastnilo celkem 383 respondentů. Z tohoto vzorku bylo 15 respondentů vyřazeno, neboť dotazník vyplnili pouze oni, ale jejich partner nikoli. 1 pár byl vyloučen, neboť partneri uvedli jinou délku jejich vztahu (jeden uvedl 2 roky a 3 měsíce a druhý 4 roky) a také odlišný počet dětí, žijících ve společné domácnosti (jeden uvedl 2 děti, druhý žádné). Další pár byl vyřazen, neboť partnerka místo zaškrtování jednotlivých položek u některých uváděla výrazy „ano a nevím“. 3 páry nejspíše měly problémy s formátem Wordu a dotazníky, které se mi od nich vrátily zpět, měly místo dané devítibodové škály méně možností výběru, tudíž jejich data nemohla být zařazena do výzkumu. 30 párů bylo dále vyřazeno z výzkumu, neboť alespoň jednomu z partnerů chyběla více jak jedna odpověď. Vzhledem k velkému vzorku respondentů jsem v závěru vyřadila i 32 párů, kde jeden z partnerů nevyplnil jednu z položek v dotazníku.

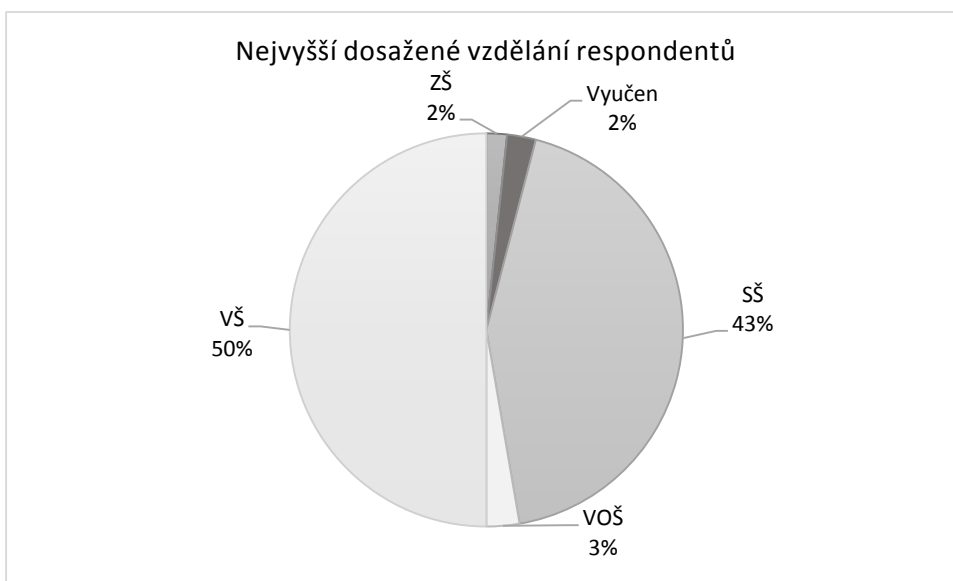
Po vyřazení výše zmíněných respondentů se výzkumný vzorek ustálil na 269 respondentech, tj. 148 párech, a tento byl použit při všech analýzách, přičemž ve vzorku je srovnatelně stejný počet mužů (50%) jako žen (50%).

Věkové rozložení respondentů (viz Tabulka 1), je od 20 do 71 let. Průměrný věk respondentů je 32,6 let. Medián je 28,5 roku a modus je 25 let.

Tabulka 1: Věkové rozložení.

Polovina respondentů (148; 50%) má vysokoškolské vzdělání (VŠ). Středoškolské vzdělání s maturitou (SŠ) má 128 (43%) respondentů. 8 (3%) respondentů má vyšší odborné vzdělání (VOŠ), 7 (2%) je jich vyučeno a 5 (2%) má pouze základní vzdělání (ZŠ).

Tabulka 2: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů.

Nikdo z respondentů neoznačil svůj vztah za volný (0; 0%), 6 párů (4%) uvedlo, že jsou zasnoubení, dalších 33 párů (22%) vzorku označilo svůj vztah za vážný. Téměř 1/3 párů (52; 35%) žije ve společné domácnosti a 57 párů (39%) jsou manželi.

Status současného vztahu respondentů	Počet párů	Procenta
Volný vztah	0	0%
Vážný vztah	33	22%
Zasnoubení	6	4%
Žijí ve společné domácnosti	52	35%
Manželé	57	39%
Celkem	148	100%

Tabulka 3: Status současného vztahu respondentů.

Pro přehlednost, jak dlouho spolu respondenti sdílející stejnou domácnost žijí, jsem vytvořila tři kategorie. Nejvíce párů, tj. 22 (42%) spolu žije v domácnosti v rozmezí od 1 do 4 let, 17 párů (33%) spolu žije méně jak rok a zbývajících 13 párů (25%) spolu žije 4 roky a více.

Stejně kategorie jsem také užila pro vymezení doby známosti, než se páry, které jsou v současné chvíli v manželství, sezdaly. Nejvíce párů, tj. 25 (44%) spolu chodilo od 1 do 4 let, než vstoupilo do manželství. Dalších 22 párů (39%) spolu bylo 4 roky a více a zbývajících 10 párů (18%) se vzalo po jednom roce známosti.

Délka současného vztahu respondentů	Páry	Procenta
Do 1 roku	18	12%
1 rok (tj. 12 měsíců až 23 měsíců)	18	12%
2 roky	13	9%
3 roky	15	10%
4 roky	8	5%
5 let	13	9%
6 let	10	7%
7 let	8	5%
8 let	2	1%
9 let	4	3%
10 let a více	39	26%
Celkem	148	100%

Tabulka 4: Délka současného vztahu respondentů.

Délka současného vztahu respondentů se pohybuje v rozmezí od 2 měsíců do 36 let a 4 měsíců. Jak je patrné z přehledové tabulky (viz Tabulka 4 výše), respondentů v párech, kteří jsou ve vztahu do 1 roku (tj. 11 měsíců) je z celého vzorku 18; 12%. Největší procentuální

zastoupení mají páry, které jsou spolu 1 rok (18; 12%), 3 roky (15; 10%), 2 roky (13; 9%), 5 let (13; 9%) a 6 let (10; 7%). Nejméně párů je obsaženo v kategoriích 4 roky (8; 5%), 9 let (4; 3%) a 8 let (2; 1%). Párů, které jsou ve vztahu více jak 10 let, je ve výzkumném vzorku celkem 39 (26%).

Počet předchozích vztahů	Počet mužů a %	Počet žen a %
0	35 (24%)	25 (17%)
1	52 (35%)	56 (38%)
2	36 (24%)	39 (26%)
3	13 (9%)	19 (13%)
4	8 (5%)	8 (5%)
5	4 (3%)	1 (1%)
Celkem	148	148

Tabulka 5: Srovnání počtu předchozích vážných vztahů u mužů a žen.

Zajímavé je srovnání mužů a žen ve výzkumném vzorku vzhledem k počtu jejich předchozích vážných vztahů. 35 mužů (24%) a 25 žen (17%) jsou nyní ve svém prvním vztahu, který považují za vážný. Téměř 1/3 mužů (52; 35%) i žen (56; 38%) zažilo jeden předchozí vážný vztah. Dva vážné vztahy mělo celkem 36 mužů (24%) a 39 žen (26%). 3 předchozí vztahy mělo 13 mužů (9%) a 19 žen (13%), 8 mužů i 8 žen (5%) mělo 4 vážné vztahy a pouze 4 muži (3%) a 1 žena (1%) zažili celkem 5 vážných předešlých vztahů.

S 29 páry (20%) žije ve společné domácnosti jedno nezletilé dítě. Dvě nezletilé děti žijí s 12 páry (12%) a pouhé 3 páry (2%) mají doma tři nezletilé děti. Věk dětí je v rozmezí od 2 měsíců do 17 let, přičemž průměrný věk dětí je 6,6 let.

8. Metody

V tomto výzkumném projektu jsem pracovala se dvěma metodami- Škála citlivosti vůči odmítnutí a Formulář hodnocení vztahu. U obou metod, které se v českém prostředí využívají vůbec poprvé v rámci toho výzkumu, jsem provedla vlastní překlad do českého jazyka. Překlad probíhal ve dvou fázích. Prvotní překlad z angličtiny do češtiny provedli tři na sobě nezávislí překladatelé, kteří měli jak znalost anglického jazyka, tak i psychologie. Jejich překlady byly porovnány a ze všech verzí položek byla vždy vybrána ta, která nejvíce odpovídala původnímu významu a zároveň byla srozumitelná a zněla přirozeně. Druhá fáze spočívala v překladu dotazníku zpět do angličtiny, což provedl další překladatel, který originální verze dotazníků neznal. Položky, které byly v pořádku, zůstaly v původním překladu. Položky velmi odlišné od originálu byly upraveny a poté včleněny do dotazníku.

Pilotní verze dotazníku byla otestována na pěti lidech. Jejich zpětná vazba ohledně srozumitelnosti dotazníku byla veskrze pozitivní, čímž mohla vzniknout finální verze dotazníku.

O metodách Škála citlivosti vůči odmítnutí (podkapitola 3.3.5), Formulář hodnocení vztahu (podkapitola 4.2.6) a důvodech, proč jsem si tyto dotazníky vybrala, jsem se již rozepisovala v teoretické části práce v rámci zmíněných podkapitol. V následující části se tedy zaměřím pouze na výhody a nevýhody dotazníků a také jejich psychometrické charakteristiky (v české verzi).

8.1 Škála citlivosti vůči odmítnutí (Sensitivity to rejection scale; MSR)

Škála citlivosti vůči odmítnutí (Mehrabian, 1976) byla pro realizaci výzkumu vybrána jako metoda měřící konstrukt citlivosti vůči odmítnutí. Tento dotazník o 24 položkách pracuje pouze s jednou dimenzí a tou je citlivost vůči odmítnutí. Výhodou tohoto dotazníku je jeho přijatelná délka a možnost jeho distribuce dospělým od 18 let až do vysokého věku. Nevýhodou je, že tento dotazník již v současných výzkumech není téměř vůbec využíván a tudíž není již zcela aktuálním nástrojem měření tohoto konstruktu. Nahradil ho Dotazník citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé Downeyové a jejích kolegů (A-RSQ), který ovšem nevyhovuje mým výzkumným záměrům (ať už z hlediska obsahu položek, tak i z hlediska nedostatečné konstruktivní validity tohoto nástroje).

8.1.1 Psychometrické charakteristiky Škály citlivosti vůči odmítnutí

Vnitřní konzistence dotazníku dosahuje hodnoty $\alpha = 0,779$. Koeficient split-half reliability je pro celý dotazník 0,779. Průměrný HS položky je 0,063 (minimum -2,111; maximum 2,922), rozptyl položek 1,717. Průměrný HS dotazníku je 1,52. Směrodatná odchylka dotazníku je 21,315, s rozptylem 454,338.

8.2 Formulář hodnocení vztahu (Relationship rating form; RRF)

K měření kvality partnerských vztahů jsem zvolila dotazníkovou metodu Formulář hodnocení vztahu (Davis & Todd, 1982). Dotazník obsahuje celkem šest globálních faktorů (se 17 subškálami) a dva faktory nezahrnuté do globálních faktorů. Globálními faktory jsou životnost (subškály akceptace/tolerance, respekt a důvěra), intimita (subškály důvěrnost a porozumění), vášeň (subškály fascinace, exkluzivita, sexuální intimita), péče (subškály dávání maxima, upřednostňování a asistence), celková spokojenost (subškály úspěch, užívání si, reciprocita a úcta), konflikty/ambivalence (subškály konflikty a ambivalence), a další dva samostatné faktory jsou udržování vztahu a závazku. Položky v tomto dotazníku i přes jejich velké množství (celkem 65 položek) byly respondenty vnímány jako srozumitelné a „dobré k zamyšlení“. Výhodou této metody je právě její komplexnost a možnost zhodnotit vztah z mnoha úhlů pohledu. Nevýhodou naopak vidím v tom, že i přes velké množství položek jednotlivé subškály zahrnují pouze dvě až čtyři položky. Tudíž dané subškály nemají takovou vypovídající hodnotu.

8.2.1 Psychometrické charakteristiky Formuláře hodnocení vztahu

Reliabilita dotazníku byla kvůli velkému množství položek měřena pouze u globálních faktorů a dvou připojených faktorů. Pro lepší přehlednost budu dále v práci všechny vztahové faktory označovat jako globální, i přesto, že faktory udržování vztahu a závazku neobsahují žádné subškály. Reliabilita jako vnitřní konzistence faktorů je přehledně uvedena v tabulce (viz Tabulka 6) koeficientem Cronbachovo alfa a současně také koeficientem split-half reliability. K těmto charakteristikám byl ještě přidán průměrný hrubý skóre každého z globálních faktorů.

Globální faktory:	Cronbachovo alfa	Split-half koeficient	Ø HS
Životnost (subškály : akceptace/tolerance, respekt a důvěra)	0,84	0,78	7,49
Intimita (subškály důvěrnost a porozumění)	0,77	0,59	7,51
Vášeň (subškály fascinace, exkluzivita, sexuální intimita)	0,84	0,78	7,61
Péče (subškály dávání maxima, upřednostňování a asistence)	0,86	0,82	7,77
Celková spokojenost (subškály úspěch, užívání si, reciprocita a úcta)	0,94	0,87	7,75
Konflikty/ambivalence (subškály konflikty a ambivalence)	0,81	0,75	2,33
Udržování vztahu	0,66	0,45	7,15
Závazek	0,86	0,82	8,12

Tabulka 6: Přehled psychometrických vlastností globálních faktorů.

9. Zpracování dat

Sběr dat byl uskutečněn v rozmezí října až prosince 2014. Pro zpracování dat byl použit statistický program IBM SPSS Statistics 18 a MS Excel 2010 s doplňkem Analytické nástroje. Dotazník každého páru byl označen kódem od 1 do 148. Data zaslaná respondenty na emaily i data v papírové formě byla přepsána ručně do Excelové tabulky. Po dokončení přepisu dat byla provedena kontrola skrze náhodný výběr dotazníků.

Výsledky byly interpretovány na základě jejich statistické významnosti, kdy za významné rozdíly či souvislosti byly pokládány výsledky testů významné na hladině 5 % ($p < 0,05$) a 1 % ($p < 0,01$), kde je nanejvýš 5% a 1% riziko nesprávného zamítnutí nulové hypotézy o shodě (rozdílu) či nezávislosti (korelace) sledovaných proměnných. Hladina významnosti korelace (výsledku) byla označena pomocí hvězdiček (*). *Korelace je významná na hladině 0,05 a **korelace je významná na hladině 0,01.

Pro zjištění vztahu mezi proměnnými byla provedena analýza korelací v programu SPSS. Vzhledem k velikosti výzkumného vzorku ($n=296$, tj. 148 párů) bylo očekáváno normální rozdělení sledovaných proměnných a proto byly využito parametrické metody analýzy dat (Pearsonův koeficient).

V prvním kroku zpracování dat byla data analyzována na individuální úrovni, kdy se zjišťovala souvislost citlivost vůči odmítnutí (dále ve zkratce CVO) mužů s jednotlivými vztahovými charakteristikami dotazníku Formuláře vztahového hodnocení. Hrubé skóre CVO mužů bylo korelováno s hrubými skóry osmi globálních faktorů Formuláře vztahového hodnocení. Stejná analýza byla provedena u vzorku žen.

V další části zpracování dat byla ověřena průkaznost rozdílu nebo shody korelačních koeficientů mužů a žen pomocí testu shody korelačních koeficientů. Poté, co se koeficienty výrazně nelišily, přistoupila jsem ke sloučení vzorku mužů a žen a ověřila jsem souvislost CVO všech respondentů s jednotlivými vztahovými faktory.

Dalším krokem byla analýza dat získaných ze Škály citlivosti vůči odmítnutí. Hrubé skóre CVO partnerů byly korelovány s hrubými skóry CVO jejich partnerek, důvodem bylo porovnání skóre CVO mezi partnery.

Protože se korelační koeficienty nelišily, přistoupila jsem k další části, ve které bylo provedeno párové srovnání dat obou partnerů. Nejprve byly sloučeny skóry citlivosti vůči odmítnutí obou partnerů, čímž vznikla proměnná celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu (čím vyšší kladné číslo, tím větší mají oba partneři citlivost vůči odmítnutí; čím vyšší záporné číslo, tím větší mají oba partneři citlivost vůči odmítnutí. Tato proměnná (celková CVO páru) poté byla korelována s průměrnými hrubými skóry všech vztahových složek. Hrubé skóry obou partnerů u každé vztahové složky byly zprůměrovány, čímž vznikl průměrný hrubý skór. Sloučení hrubých skóru partnerů však neříkalo nic o skutečnosti, který z partnerů měl větší CVO.

Jako poslední krok jsem proto vytvořila rozdílový skór v citlivosti vůči odmítnutí mezi partnery, který zachycoval asymetrii citlivosti vůči odmítnutí v každém páru (čím vyšší kladné číslo, tím větší má muž citlivost vůči odmítnutí a žena naopak menší; čím vyšší záporné číslo, tím větší má žena citlivost vůči odmítnutí a její muž menší). Tento rozdílový skór páru byl poté korelován opět s průměrnými hrubými skóry všech osmi vztahových charakteristik.

10. Analýza výsledků

10.1 Rozdíly citlivosti vůči odmítnutí a jejího vlivu na jednotlivé vztahové faktory u mužů a žen

V první části analýzy jsem zjišťovala přítomnost korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a jednotlivými vztahovými charakteristikami, zastoupenými osmi globálními faktory. Tuto analýzu jsem udělala zvlášť pro muže a zvlášť pro ženy z výzkumného vzorku. Korelace jednotlivých faktorů byla provedena v programu IBM SPSS 18, přičemž jsem zvolila metodu jednostranného testování. U formulace alternativních hypotéz vycházím z nulové hypotézy (H_0) o neexistenci vztahu mezi proměnnými. Byly ověřovány následující hypotézy:

- H_{1a}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a úrovní životnosti vztahu u mužů*
- H_{1b}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a intimitou ve vztahu u mužů*
- H_{1c}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a vášní ve vztahu u mužů*
- H_{1d}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a péčí ve vztahu u mužů*
- H_{1e}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a spokojeností ve vztahu u mužů*
- H_{1f}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a konflikty ve vztahu u mužů*
- H_{1g}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a udržováním vztahu u mužů*
- H_{1h}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a závazkem ve vztahu u mužů*

- H_{2a}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a úrovní životnosti vztahu u žen*
- H_{2b}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a intimitou ve vztahu u žen*
- H_{2c}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a vášní ve vztahu u žen*
- H_{2d}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a péčí ve vztahu u žen*

H_{2e}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a spokojeností ve vztahu u žen

H_{2f}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a konflikty ve vztahu u žen

H_{2g}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a udržováním vztahu u žen

H_{2h}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a závazkem ve vztahu u žen

10.1.1 Citlivost vůči odmítnutí a vztahové složky u mužů

Faktor		životnost	Intimita	Vášeň	Péče	Spokojenost	Konflikty	Udržování	Závazek
CVO u mužů	Pearson. korel.	-,138*	-,077	-,065	-,153*	-,153*	,109	-,006	-,112
	Sig. (1-tailed)	,048	,175	,215	,032	,032	,094	,473	,088
	N	148	148	148	148	148	148	148	148

Tabulka 7: Korelace CVO a osmi globálních faktorů vztahových složek.

Vztah mezi citlivostí vůči odmítnutí mužů a jednotlivými vztahovými charakteristikami se potvrdil pouze u třech z nich. Nízká negativní korelace byla zjištěna mezi úrovní CVO a životností vztahu (subškály akceptace/tolerance, respektu a důvěry) ($r = -0,138$; $p < 0,05$). Statistiky ještě významnější byly negativní korelace mezi CVO a vnímanou péčí (subškály dávání maxima, upřednostňování, pomoci a podpory) a celkovou spokojeností (subškály úspěch, radost, vzájemnost a úcta) ($r = -0,153$; $p < 0,05$). Na základě těchto výsledků zamítám H_0 a přijímám alternativní hypotézy H_{1a} , H_{1d} a H_{1e} .

10.1.2 Citlivost vůči odmítnutí a vztahové složky u žen

Faktor		životnost	Intimita	Vášeň	Péče	Spokojenost	Konflikty	Udržování	Závazek
CVO u žen	Pearson. korel.	-,185*	-,155*	-,102	-,138*	-,057	,118	-,120	-,078
	Sig. (1-tailed)	,012	,030	,108	,047	,246	,076	,073	,173
	N	148	148	148	148	148	148	148	148

Tabulka 8: Korelace CVO žen a osmi globálních faktorů vztahových složek.

U vzorku žen byla zjištěna souvislost jejich CVO a třech vztahových charakteristik. Mezi úrovní CVO u žen byla nalezena nízká až střední negativní korelace s životností vztahu ($r = -$

0,185; $p < 0,05$), nižší negativní korelace s intimitou (subškály důvěrnost a porozumění) ($r = -0,155$; $p < 0,05$) a s vnímanou péčí ve vztahu ($r = -0,138$; $p < 0,05$). Na základě těchto zjištění přijímám alternativní hypotézy H_{2a} , H_{2b} a H_{2d} .

10.2 Test shody korelačních koeficientů

Dalším cílem bylo zachytit, zda se výrazně liší korelace mužů a žen. Průkaznost rozdílu mezi korelačními koeficienty byl testován pomocí testu rozdílů mezi korelačními koeficienty dvou nezávislých skupin, který používá Fisherovu z-transformaci. Pro výpočet jsem použila aplikaci na stránkách univerzity Vassar (<http://faculty.vassar.edu/lowry/rdiff.html>). Neměla jsem žádný předpoklad o shodě či rozdílnosti korelačních koeficientů mezi muži a ženami, proto jsem zvolila metodu dvoustranného testování na hladině průkaznosti 0,05.

Korelační koeficienty žen a mužů se průkazně nelišily, neboť pro všechny globální faktory byly p hodnoty vyšší než 0,05 (viz Tabulka 10). Nezamítám proto H_0 o shodě korelačních koeficientů mužů a žen a přistupuji k integraci obou vzorků.

Životnost	Pearson. korel. koef.; hladina významnosti	Test shody korel. koef.	
Muži	-,138*; $p < ,05$	Z-skóre	,41
Ženy	-,185*; $p < ,05$	Sig. (2-tailed)	,68
Intimita			
Muži	-,077; $p < ,05$	Z-skóre	,67
Ženy	-,155*; $p < ,05$	Sig. (2-tailed)	,50
Vášeň			
Muži	-,065; $p < ,05$	Z-skóre	,32
Ženy	-,102; $p < ,05$	Sig. (2-tailed)	,75
Péče			
Muži	-,153*; $p < ,05$	Z-skóre	,13
Ženy	-0,138*; $p < ,05$	Sig. (2-tailed)	,90
Spokojenost			
Muži	-,153*; $p < ,05$	Z-skóre	,83
Ženy	-,057; $p < ,05$	Sig. (2-tailed)	,41
Konflikty			
Muži	,109; $p < ,05$	Z-skóre	,08
Ženy	,118; $p < ,05$	Sig. (2-tailed)	,94

Udržování			
Muži	-,006; p < ,05	Z-skóre	,98
Ženy	-,120; p < ,05	Sig. (2-tailed)	,33
Závazek			
Muži	-,112; p < ,05	Z-skóre	,29
Ženy	-,078; p < ,05	Sig. (2-tailed)	,77

Tabulka 9: Test korelačních koeficientů u všech vztahových složek.

10.2.1 Citlivost vůči odmítnutí všech respondentů a korelace se vztahovými složkami

Jelikož bylo zjištěno, že se korelační koeficient u mužů a žen významně neliší, mohla jsem sdružit všechny respondenty do jednotného souboru a ten korelovat s hrubými skóry všech osmi vztahových složek. Provedla jsem jednostranné testování, neboť jsem na základě předchozích výsledků korelací předpokládala vliv citlivosti vůči odmítnutí na tyto vztahové charakteristiky. Byly testovány následující hypotézy.

- H_{3a}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a úrovní životnosti vztahu respondentů*
- H_{3b}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a intimitou ve vztahu respondentů*
- H_{3c}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a vášní ve vztahu respondentů*
- H_{3d}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a péčí ve vztahu respondentů*
- H_{3e}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a spokojeností ve vztahu respondentů*
- H_{3f}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a konflikty ve vztahu respondentů*
- H_{3g}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a udržováním vztahu respondentů*
- H_{3h}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní citlivosti vůči odmítnutí a závazkem ve vztahu respondentů*

Faktor		Životnost	Intimita	Vášeň	Péče	Spokojenost	Konflikty	Udržování	Závazek
CVO	Pearson. korel.	-,176**	-,072	-,093	-,149**	-,102*	,078	-,064	-,100*
	Sig. (1-tailed)	,001	,110	,056	,005	,039	,090	,135	,042
	N	296	296	296	296	296	296	296	296

Tabulka 10: Korelace citlivosti vůči odmítnutí respondentů se všemi vztahovými složkami.

Na úrovni individuální analýzy celého vzorku citlivost vůči odmítnutí negativně koreluje se čtyřmi vztahovými faktory. Byla nalezena nízká negativní korelace mezi CVO a životností vztahu ($r = -0,176$) a vnímané péče ve vztahu ($r = -0,149$), které se obě potvrdily na hladině významnosti $p < 0,01$. Statisticky významná je rovněž nízká negativní korelace CVO a faktoru celkové spokojenosti ($r = -0,102$; $p < 0,05$) a nízká negativní korelacemi mezi CVO a závazkem ve vztahu ($r = -0,100$; $p < 0,05$). Na základě těchto výsledků zamítám nulovou hypotézu a přijímám alternativní hypotézy H_{3a} , H_{3d} , H_{3e} a H_{3h} .

10.3 Korelace citlivosti vůči odmítnutí mezi partnery

Při zjišťování korelace úrovně citlivosti vůči odmítnutí mezi partnery jsem použila Pearsonův korelační koeficient. Neměla jsem žádný předpoklad o vztahu CVO mezi partnery, proto jsem tuto proměnnou testovala oboustranně. Byla zjištěna velmi nízká nesignifikantní korelace ($r = 0,108$; $p = 0,192$) CVO mezi partnery.

CVO		Partnerka
Partner	Pearson. korel.	,108
	Sig. (2-tailed)	,192
	N	148

Tabulka 11: Korelace CVO partnerů.

10.4 Analýza korelací v rámci partnerských vztahů

Dalším krokem v analýze dat bylo zjištění korelací CVO v rámci partnerského vztahu (tj. CVO partnera a partnerky společně) se všemi vztahovými charakteristikami. Data (hrubé skóry partnerů) z těchto vztahových faktorů jsem převedla na průměrné skóry. Výpočet byl proveden aritmetickým průměrem ze součtu hrubých skóru obou partnerů ($HS \text{ partnera} + HS \text{ partnerky} / 2$).

Abych tuto analýzu mohla provést, bylo potřeba vytvořit proměnnou CVO, která by charakterizovala daný vztah, proto jsem přistoupila k následujícím dvěma krokům- součet hrubých skóre CVO v partnerských vztazích a následně vytvoření rozdílových skóre CVO v rámci párů.

10.4.1 Korelace celkové citlivosti vůči odmítnutí páru s průměrnými hrubými skóre vztahových faktorů

Celková citlivost vůči odmítnutí páru byla vytvořena součtem hrubých skóre partnera a partnerky. Na základě těchto vypočtených hrubých skóre byly vytvořeny normy, přičemž nízké pásmo bylo od 1 do 35 percentilu a vysoké pásmo od 65 do 100 percentilu. Tímto rozdělením byly získány typické páry skórující v daném faktoru CVO nízko nebo vysoko. V následující tabulce (viz Tabulka 12) jsou uvedena daná pásma a příslušné hrubé skóre.

Faktor	Nízké pásmo (rozpětí hrubých skóre)	Vysoké pásmo (rozpětí hrubých skóre)
Celková citlivost vůči odmítnutí páru	-11 až -76	16 až 75
Počet párů v daném pásmu	52	53

Tabulka 12: Rozpětí hrubých skóre v nízkém a vysokém pásmu pro faktor celkové CVO páru. Nízké pásmo tvoří 1 až 35 percentil, vysoké pásmo je od 65 do 100 percentilu.

Čím vyšší měly páry negativní skóre, tím nižší měli oba partneři úroveň CVO. Naopak čím vyšší měly páry kladné skóre, tím vyšší měli oba partneři úroveň CVO.

Na základě předešlých výsledků korelací CVO jednotlivců jsem zvolila jednostranné testování, přičemž byly ověřovány následující hypotézy nejprve na vzorku párů v nízkém pásmu (n=52) a poté na párech ve vysokém pásmu (n=53):

H_{4a}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu a úrovní životnosti vztahu páru

H_{4b}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu a intimitou v páru

H_{4c}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu a vášní páru

H_{4d}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu a péčí v rámci páru

H_{4e}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu a spokojeností páru

H_{4f}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu a konflikty páru

H_{4g}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu a udržováním vztahu páru

H_{4h}: Existuje statisticky významná negativní korelace mezi úrovní celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahu a závazkem páru

Faktor		Životnost	Intimita	Vášeň	Péče	Spokojenost	Konflikty	Udržování	Závazek
CVO vztahu (vysoké pásmo)	Pearson. korel.	,022	,129	,179	,031	,209	-,172	-,046	-,011
	Sig. (1-tailed)	,438	,178	,100	,414	,067	,110	,371	,468
	N	53	53	53	53	53	53	53	53

Tabulka 13: Korelace celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahů se všemi vztahovými složkami u párů ve vysokém pásmu 65 – 100 percentilu.

Při porovnání faktoru celkové CVO párů nacházejících se ve vysokém pásmu (tj. oba partneři mají velkou úroveň CVO) s průměrnými hrubými skóry vztahových složek nebyl nalezen žádný statisticky významný výsledek. Blízko hladině významnosti (0,05) se pohyboval pouze vztah mezi CVO páru a faktorem spokojenosti ($p=0,067$).

Faktor		Životnost	Intimita	Vášeň	Péče	Spokojenost	Konflikty	Udržování	Závazek
CVO vztahu (nízké pásmo)	Pearson. korel.	,011	-,027	-,041	-,097	,033	,075	,052	-,068
	Sig. (1-tailed)	,470	,425	,387	,248	,408	,299	,357	,316
	N	52	52	52	52	52	52	52	52

Tabulka 14: Korelace celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahů se všemi vztahovými složkami u párů v nízkém pásmu 1 – 35 percentilu.

Na základě provedené korelace mezi úrovní CVO párů, které se nachází v nízkém pásmu (tj. oba partneři jsou málo citliví vůči odmítnutí) a jednotlivými průměrnými hrubými skóry vztahových složek nedosáhl ani jeden z těchto faktorů potřebné hladiny významnosti. Není možné zamítnout H_0 o neexistenci vztahu mezi danými faktory a proto H_{4a-4h} zamítáme.

10.4.2 Korelace symetrie/asymetrie citlivosti vůči odmítnutí ve vztahu s průměrnými hrubými skóry jednotlivých vztahových faktorů

Předpokládala jsem, že asymetrie CVO ve vztahu partnerů by mohla mít větší vliv než pouhý součet citlivostí vůči odmítnutí páru. Rozdílový skór citlivosti vůči odmítnutí vztahu byl vytvořen odečtením hrubého skóru CVO partnerky od hrubého skóru CVO partnera. Na základě těchto vypočtených hrubých skórů byly vytvořeny normy, přičemž nízké pásmo bylo od 1 do 35 percentilu a vysoké pásmo od 75 do 100 percentilu. Tímto rozdělením byly získány typické páry skórující v daném faktoru CVO nízko nebo vysoko. V následující tabulce (viz Tabulka 15) jsou uvedena daná pásma a příslušné hrubé skóry.

Faktor	Nízké pásmo (rozpětí hrubých skórů)	Vysoké pásmo (rozpětí hrubých skórů)
Rozdíl citlivosti vůči odmítnutí ve vztahu	-27 až -79	5 až 53
Počet párů v daném pásmu	50	39

Tabulka 15: Rozpětí hrubých skórů v nízkém a vysokém pásmu pro faktor rozdílu CVO vztahu. Nízké pásmo tvoří 1 až 35 percentil, vysoké pásmo je od 75 do 100 percentilu.

Čím vyšší měly páry negativní skóre, tím více byla partnerka citlivá vůči odmítnutí a její partner naopak málo citlivý vůči odmítnutí. Naopak čím vyšší měly páry kladné skóre, tím více byl partner citlivý vůči odmítnutí a jeho partnerka méně citlivá vůči odmítnutí.

Neměla jsem žádný předpoklad o vztahu rozdílu v CVO mezi partnery (zda bude vztahové složky více ovlivňovat citlivý muž a málo citlivá žena nebo naopak), tudíž jsem tuto proměnnou testovala oboustranně.

Faktor		Životnost	Intimita	Vášeň	Péče	Spokojenost	Konflikty	Udržování	Závazek
Rozdíl CVO ve vztahu (nízké pásmo)	Pearson. korel. Sig. (2-tailed)	,042 ,772	,011 ,938	-,041 ,777	-,082 ,571	,069 ,635	,003 ,984	,035 ,807	-,065 ,654
	N	50	50	50	50	50	50	50	50

Tabulka 16: Korelace rozdílového skóre citlivosti vůči odmítnutí se všemi vztahovými složkami u párů v nízkém pásmu 1 – 35 percentilu.

Při porovnání faktoru rozdílového skóre CVO párů nacházejících se v nízkém pásmu (tj. partnerka byla velmi citlivá vůči odmítnutí a její partner velmi málo) s průměrnými hrubými skóry vztahových složek nebyl nalezen žádný statisticky významný výsledek.

Faktor		Životnost	Intimita	Vášeň	Péče	Spokojenost	Konflikty	Udržování	Závazek
Rozdíl CVO ve vztahu (vysoké pásmo)	Pearson. korel.	,019	,111	,095	,082	,047	-,220	-,175	-,056
	Sig. (2-tailed)	,910	,500	,564	,620	,774	,178	,286	,737
	N	39	39	39	39	39	39	39	39

Tabulka 17: Korelace celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahů se všemi vztahovými složkami u párů v nízkém pásmu 1 – 35 percentilu.

Na základě provedené korelace rozdílového skóre CVO párů, které se nachází ve vysokém pásmu (tj. partner je velmi citlivý vůči odmítnutí a partnerka velmi málo) a jednotlivými průměrnými hrubými skóry vztahových složek nedosáhl opět ani jeden z těchto faktorů potřebné hladiny významnosti.

11. Interpretace a diskuze

Základní výzkumné hypotézy se týkaly vztahu citlivosti vůči odmítnutí respondentů a jejich vnímání partnerského vztahu, reprezentovaného osmi vztahovými faktory (tj. životností, intimitou, vášní, péčí, spokojeností, konflikty, udržováním vztahu a závazkem). Kromě faktorů udržování vztahu a závazku obsahují předešlé faktory množství subškál (od dvou do čtyř), které vzhledem k jejich velkému množství nebyly individuálně do analýzy zahrnuty.

Ve srovnání rozdílných skupin výzkumného vzorku se zjišťovaly případné rozdíly mezi ženami a muži. Korelační analýza na individuální úrovni potvrdila slabý negativní vztah mezi citlivostí vůči odmítnutí mužů a třemi globálními faktory. Prvním z nich je faktor životnosti vztahu ($\rho = -0,138$ na hladině významnosti 0,05), který obsahuje podle Davise a Todda (1982) tři subškály: akceptaci/toleranci (tj. muž akceptuje partnerku takovou jaká je, aniž by se jí snažil změnit), respekt (tj. muž respektuje rozhodnutí své partnerky ohledně důležitých životních událostí) a důvěru (tj. muž své partnerce důvěřuje a předpokládá, že bude jednat v jeho nejlepším zájmu). Výsledek se dá interpretovat vzhledem k nízké úrovni korelace jako **tendence, kdy s rostoucí citlivostí vůči odmítnutí jsou muži méně akceptující, respektující vůči partnerce a také jí méně důvěřují.**

Dalším faktorem je vnímaná péče ve vztahu ($\rho = -0,153$ na hladině významnosti 0,05), která zahrnuje tři subškály: dávání maxima (tj. muž se může spolehnout na to, že jeho partnerka pro něj udělá maximum, dokonce se i obětuje, aby naplnila potřeby jedince), upřednostňování (tj. partnerka upřednostňuje mužovy zájmy a aktivně se snaží, aby uspěl) a asistenci (tj. partnerka se snaží podporovat muže a pomáhat mu, muž se zároveň může spolehnout na její pomoc) (Davis & Todd, 1982). Na základě mírné negativní korelace lze usuzovat opět na určitou tendenci. To znamená, že **čím více jsou muži citliví vůči odmítnutí, tím méně podpory ze strany partnerky vnímají, mají pocit, že se na ní nemohou tolik spolehnout. Cítí, že nejsou příliš upřednostňováni před ostatními a že jejich partnerka nedělá maximum, aby naplnila jejich potřeby.**

Třetím faktorem vzorku mužů, u kterého byla zjištěna slabá negativní korelace ($\rho = -0,153$ na hladině významnosti 0,05), je faktor celkové spokojenosti se vztahem. Tento globální faktor obsahuje podle Davise a Todda (1982) čtyři subškály: úspěch (tj. muž vnímá vztah s partnerkou jako šťastný a naplňující), užívání si (tj. muž se většinu času těší ze společnosti

partnerky, ačkoli může být dočasně rozzlobený nebo naštvaný), vzájemnost (tj. muž sdílí s partnerkou stejné city a cítí, že se o něj partnerka zajímá) a úcta (tj. muž se cítí díky své partnerce hodnotný a hrdý sám na sebe). Mírná negativní korelace opět poukazuje spíše na určitou tendenci, než na prokazatelný fakt. **Čím více jsou muži citliví vůči odmítnutí, tím méně spokojeni jsou ve vztahu se svou partnerkou. Považují svůj vztah za méně úspěšný, netěší se tolik z přítomnosti svých partnerek a ze vzájemného projevování citů. Cítí se méně hodnotní díky své partnerce.**

V porovnání vztahu citlivosti vůči odmítnutí žen a jednotlivých vztahových složek byly také nalezeny mírně signifikantní výsledky u třech globálních faktorů. Silnější negativní korelace byla stejně jako u mužů zjištěna u faktoru životnosti vztahu ($\rho = -0,185$ na hladině významnosti 0,05). Výsledky se dají interpretovat obdobně jako u mužského vzorku, kdy **ženy velmi citlivé vůči odmítnutí mají tendenci být méně akceptující, respektující vůči svému partnerovi a zároveň mu i méně důvěřují.**

Mírná negativní korelace byla zjištěna také u faktoru péče ve vztahu ($\rho = -0,138$ na hladině významnosti 0,05), kdy výsledky byly totožné jako u zkoumaného vzorku mužů. Také v otázce vnímané péče mají **ženy velmi citlivé vůči odmítnutí sklon vnímat své partnery jako méně podporující, nespolehlivé. U svých partnerů vnímají, že je méně upřednostňují před ostatními a nedávají ze sebe maximum, aby naplnili jejich potřeby.**

Faktor citlivosti vůči odmítnutí žen překvapivě neměl žádný signifikantní vliv na faktor spokojenosti ($\rho = -0,155$, $p = 0,246$), tak jako tomu bylo u mužů. Ovšem oproti mužům byla zjištěna mírná negativní úroveň ve vnímané intimitě ve vztahu ($\rho = -0,155$ na hladině významnosti 0,05). Tento globální faktor zahrnuje pouze dvě subškály: důvěrnost (tj. žena sdílí s partnerem své zkušenosti a city, má pocit, že ji partner chápe) a porozumění (tj. žena ví, jaký je její partner a co je pro něj důležité, zároveň rozumí jeho chování) (Davis & Todd, 1982). Tato mírná negativní korelace se dá interpretovat jako **tendence, kdy čím více jsou ženy citlivé vůči odmítnutí, tím menší důvěrnost a porozumění ve vztahu pociťují.**

Aby bylo možno přistoupit k další části analýzy na úrovni párů, bylo nejprve potřeba zjistit, zda se výrazně liší korelační koeficienty mužů a žen. Test rozdílu korelačních koeficientů prokázal, že se korelační koeficienty výrazně nelišily, neboť všechny p hodnoty byly vyšší než 0,05. Oba výzkumné vzorky jsem proto sloučila. Korelační analýza následně potvrdila negativní

korelaci citlivosti vůči odmítnutí respondentů s faktory životnosti vztahu ($\rho = -0,176$ na hladině významnosti 0,01) a také faktorem péče ve vztahu ($\rho = -0,149$ na hladině významnosti 0,01). Byla též zjištěna negativní korelace s faktorem spokojenosti ve vztahu ($\rho = -0,102$ na hladině významnosti 0,05). Faktor intimity mírně koreluje na hladině významnosti 0,05 u žen, ale v rámci celého souboru nedosáhl potřebné úrovně ($\rho = -0,072$, $p = 0,110$).

Zajímavé bylo, že se v této korelační analýze citlivosti vůči odmítnutí všech respondentů projevila také nízká negativní korelace s faktorem závazku ($\rho = -0,100$ na hladině významnosti 0,05). Faktor závazku není součástí globálních faktorů, neboť v sobě nezahrnuje žádnou subškálu. Je sycen pouze čtyřmi položkami, které se zaměřují na jedincovu odhodlanost zůstat ve vztahu se současným partnerem/partnerkou a také na pravděpodobnost, že tento vztah bude trvalý (Davis & Todd, 1982). Tento výsledek lze tedy interpretovat slabou tendenci, kdy **čím více jsou jedinci citliví vůči odmítnutí, tím méně jsou přesvědčení o trvalosti jejich vztahu a jsou méně odhodláni v takovém vztahu setrvat.**

Interpretace na úrovni celého souboru je totožná jako u obou vzorků výzkumu. Jak je vidět z předešlých výstupů, vztahové charakteristiky týkající se životnosti vztahu (tj. akceptace, respektu a důvěry) a péče ve vztahu (tj. dávání maxima, upřednostňování a pomoc partnerovi) jsou negativně ovlivněny úrovní citlivosti vůči odmítnutí jak u mužů, žen, tak i v rámci celého vzorku respondentů. Oba tyto faktory jsou velice podstatné v rámci vztahové dynamiky, a proto se citlivost vůči odmítnutí zdá být jednou z důležitých proměnných, které by tento faktor mohly ovlivňovat. Vzhledem k mírné negativní korelaci u všech těchto faktorů lze hovořit pouze o tendenci, nikoli o silné závislosti mezi proměnnými.

Otázkou však zůstávají příčiny rozdílů mezi vzorky mužů a žen ve faktorech spokojenosti a intimity. Zatímco faktor spokojenosti byl statisticky významný pouze u mužů, nikoli u žen, v rámci celého souboru se tato korelace potvrdila také. U faktoru intimity byla zjištěna mírná negativní korelace pouze u vzorku žen. U vzorku mužů i celého souboru se však tato korelace již neprojevila. Tento jev by se měl podrobit dalšímu detailnímu vědeckému zkoumání, to znamená, hledat další významné proměnné, které kromě citlivosti vůči odmítnutí, ovlivňují hodnocení spokojenosti a intimity ve vztahu.

Faktor konfliktů byl v rámci výzkumu také měřen, neboť existoval předpoklad, že jedinci velmi citliví vůči odmítnutí mají tendenci se konfliktům spíše vyhýbat, aby nebyli

odmítnutí (Mehrabian, 1976). Ayduková a její kolegyně (1999) zjistily, že jedinci citliví vůči odmítnutí zažívali konflikty stejně často, jako jedinci málo citliví vůči odmítnutí. Počet konfliktů se však zvýšil poté, co se cítili být odmítnuti. Podle Davise a Todda (1982) je faktor konfliktů zastoupen dvěma subškálami: konflikty (tj. jedinec se hádá s partnerkou, ve vztahu je napětí) a ambivalence (tj. jedinec je nejistý ve svých citech vůči partnerce, cítí se uvězněn ve vztahu s ní). V mém výzkumu se faktor konfliktů pohyboval těsně u hladiny významnosti 0,05 (jak u vzorku mužů, žen či na úrovni celého souboru), ovšem nedosáhl potřebné signifikantní úrovně.

Na základě výsledků mého výzkumu se zdá, že faktor citlivosti vůči odmítnutí nesouvisí s měřeným faktorem vášně ve vztahu. Faktor vášně zahrnuje tři subškály: fascinace (tj. dominance partnera v myšlenkách jedince), exkluzivita (tj. jedinec zažívá s partnerkou a cítí k ní emoce, které by nemohl takto mít s dalšími lidmi) a sexuální intimitu (tj. partnerka připadá jedinci sexuálně atraktivní a oba jsou si sexuálně blízcí) (Davis & Todd, 1982). Nejblíže byl tento faktor hladině významnosti 0,05 v porovnání s citlivostí vůči odmítnutí všech respondentů ($\rho = -0,093$, $p = 0,056$). Zde se dá hovořit pouze o náznaku (slabé nesignifikantní tendenci) citlivosti vůči odmítnutí negativně ovlivňovat prožívanou vášeň ve vztahu s partnerem.

Posledním faktorem je udržování vztahu. Tento faktor nespadá do globálních faktorů, neboť obsahuje pouze 3 položky, které se zaměřují na snahu jedinců o komunikaci s partnerem, na snahu vyřešit obtíže a změnit svoje chování, postoje či návyky, aby se vztah vylepšil (Davis & Todd, 1982). Pouze u porovnání citlivosti vůči odmítnutí žen s tímto faktorem byla zjištěna mírná nesignifikantní korelace ($\rho = -0,120$, $p = 0,073$).

Kromě korelační analýzy na individuální úrovni byla také provedena korelační analýza na úrovni párů. Nejprve jsem porovнала vztah citlivosti vůči odmítnutí mezi partnery. Byla zjištěna velmi nízká nesignifikantní korelace ($\rho = 0,108$, $p = 0,192$). Nepotvrdilo se tedy, zda by se měli k sobě sdružovat partneři, jež jsou oba velmi citliví vůči odmítnutí, oba málo citliví vůči odmítnutí, nebo partneři v jejich úrovních citlivosti vůči odmítnutí zcela opační.

Aby bylo možné měřit souvislost citlivosti vůči odmítnutí v rámci partnerského vztahu, byly vytvořeny dvě proměnné charakterizující daný vztah- součet hrubých skóre citlivosti vůči odmítnutí obou partnerů a rozdílový skóre citlivosti vůči odmítnutí v rámci páru.

Předpokládala jsem, že součtem hrubých skóre citlivosti vůči odmítnutí budou zjištěny obdobné korelační tendence se vztahovými složkami jako u porovnání citlivosti vůči odmítnutí

všech respondentů s jednotlivými vztahovými faktory. Při porovnání nízkého (oba partneři jsou velmi citliví vůči odmítnutí) a vysokého (oba partneři jsou málo citliví vůči odmítnutí) pásma celkové citlivosti vůči odmítnutí páru s průměrnými hrubými skóry páru však nebyla zjištěna žádná souvislost mezi těmito proměnnými. Nebyl nalezen žádný signifikantně významný rozdíl. Všechny alternativní hypotézy tak musely být zamítnuty. Nejblíže hladině významnosti 0,05 byly páry ve vysokém pásmu v rámci faktoru spokojenosti, ale jde pouze o nesignifikantní tendenci ($\rho = 0,209$, $p = 0,067$).

Dalším předpokladem bylo, že asymetrie citlivosti vůči odmítnutí ve vztahu (tj. že jeden partner je velmi citlivý vůči odmítnutí a druhý málo) bude mít vliv na jednotlivé vztahové faktory. Porovnání nízkého (tj. partnerka je velmi citlivá vůči odmítnutí, partner velmi málo) a vysokého (tj. partner je velmi citlivý vůči odmítnutí, partnerka velmi málo) pásma citlivosti vůči odmítnutí s průměrnými hrubými skóry vztahových faktorů však nepřineslo žádné statisticky významné výsledky.

Překvapivé je, že byla zjištěna určitá tendence citlivosti vůči odmítnutí ovlivňovat měřené vztahové faktory na úrovni jednotlivců (tj. vzorku mužů, žen i všech respondentů dohromady). Ovšem na druhou stranu z výsledků korelační analýzy na úrovni párů je zřejmé, že citlivost vůči odmítnutí v této oblasti nemá takovou významnost, aby se souvislost této proměnné s jednotlivými vztahovými faktory projevila. Toto zjištění by bylo vhodné dále vědecky zkoumat a pokusit se identifikovat proměnné v rámci partnerského vztahu, které tuto byt slabou negativní korelaci s některými vztahovými faktory potlačily.

Výzkumný vzorek

Mého výzkumu se účastnilo 296 respondentů (tj. 148 párů), což chápu jako výrazný zájem jedinců o oblast citlivosti vůči odmítnutí a jejího vlivu na partnerský vztah. Ze statistiky administrace dotazníků ovšem vyplynulo, že procentuální úspěšnost (tj. návratnost) dotazníků od párů byla kolem 57%. Nevím nic o párech, které souhlasily s vyplněním dotazníků, ale nakonec je nevyplnily. Množství respondentů považuji za dostačující pro potřeby výzkumu v rámci této diplomové práce, nicméně výsledky zde získané jsou platné pouze pro konkrétní vzorek, neboť není reprezentativní. Proto nelze výsledky mé studie zobecňovat.

Jednou z rezerv výzkumu tak může být výběr výzkumného vzorku, neboť byl vybrán nenáhodně. Respondenti byli převážně osloveni přes sociální sítě. Výběr sociálních sítí tak

předem určil sociální skupinu, která se účastnila výzkumu. Proto bych v dalším výzkumu navrhla odlišný způsob sběru dat, například pouze v rámci partnerských a manželských poraden, abych získala ještě další odlišná data.

Výzkumný vzorek jsem zúžila na respondenty, kteří jsou v současné chvíli v partnerském vztahu nebo manželství. Domnívala jsem se, že získání dat pouze od jednoho z partnerů by bylo pro tento výzkum omezující. Výzkum by byl ochuzen o mnoho užitečných informací z různých rovin, které mohou být zmapovány- například vliv citlivosti vůči odmítnutí na spokojenost mužů vs. spokojenost žen, vliv citlivosti vůči odmítnutí na spokojenost páru. Tento krok považuji za správný, neboť bylo možno data spárovat a získat tak kompletní subjektivní hodnocení od obou partnerů.

Neomezení délky současného vztahu respondentů může být významným limitem tohoto výzkumu. Kvalita partnerského vztahu se proměňuje s časem, například vztahový faktor Vášně může být vnímán jinak páry, které jsou spolu několik měsíců a jinak páry v dlouholetých svazcích. Do budoucna bych proto považovala za přínosné zkoumat koncept citlivosti vůči odmítnutí u párů s tím, že bych tyto páry rozdělila do několika kategorií dle délky jejich vztahu a poté zkoumala rozdíly mezi těmito skupinami.

Dalším nedostatkem může být převažující množství respondentů ve věkové kategorii 18 až 36 let. Získala jsem tak méně informací týkajících se citlivosti vůči odmítnutí u střední a pozdní dospělosti. V rámci dalšího zkoumání bych navrhla soustředit se spíše na starší dospělé, abych vyvážila množství informací získaných u mladých dospělých.

Limity výzkumu

V rámci hledání vhodných diagnostických měření citlivosti vůči odmítnutí jsem u dospělé populace našla pouze dvě metody, z nichž Mehrabianova Škála citlivosti vůči odmítnutí (MSR) byla vhodnější volbou, než Downeyové Dotazník citlivosti vůči odmítnutí pro dospělé (A-RSQ). Nevýhodou dotazníku, který jsem použila je, že s ním již téměř nikdo z výzkumníků nepracuje. Pozornost se zaměřila směrem k Downeyové a jejím kolegům z Kolumbijské univerzity, kteří se v současnosti konstruktem citlivosti vůči odmítnutí intenzivně zabývají. Jejich dotazník zaměřený na citlivost vůči odmítnutí však nepovažuji za dobrý- ať už z hlediska malého počtu položek (pouze devět situací ne plně adekvátních ke

starší populaci), tak z hlediska nedávno publikované studie, která zpochybňuje konstruktivní validitu této metody.

Mehrabianova Škála citlivosti vůči odmítnutí z roku 1976 je první metodou měření citlivosti vůči odmítnutí. V současné chvíli výzkum pokročil směrem k tomu, že se na konstrukt citlivosti vůči odmítnutí pohlíží spíše z perspektivy očekávání odmítnutí, což tento dotazník nijak neměří. Co považuji tedy za hlavní nevýhodu této metody je, že spíše než očekávání odmítnutí měří preference- vyhýbat se odmítnutí, nebo ne. Dotazník se také zaměřuje na citlivost vůči odmítnutí v oblasti interpersonálních vztahů, ne pouze specificky na oblast partnerských vztahů. Dotazník Downeyové má v sobě zahrnut aspekt očekávání odmítnutí, ovšem měří citlivost vůči odmítnutí také v kontextu interpersonálních vztahů.

Vzhledem k velkému věkovému rozpětí vzorku respondentů a potřebám mého výzkumu se jevil Mehrabianův dotazník jako vhodnější. Obsah položek byl adekvátní i aktuální pro současnou dobu, stejně tak nebylo obtížné jeho převedení z amerického prostředí do českého.

Téma citlivosti vůči odmítnutí zatím nebylo v České republice řešeno v rámci vědeckých studií a já sama jsem se s tímto konstruktem seznámila hlouběji až skrze tuto diplomovou práci. Proto nebylo mým cílem snažit se vytvořit vlastní metodu měření. Ovšem v dalším výzkumu zaměřeném na citlivost vůči odmítnutí bych ani jednu ze zmiňovaných metod měření již nevyužila. Na základě nových znalostí, které jsem získala skrze tuto práci, bych se pokusila o vytvoření vlastního dotazníku, který by byl jednak postaven na teoretickém základu literatury a metod měření citlivosti vůči odmítnutí a jednak na hloubkových rozhovorech s několika páry. Kvalitativní studie v této oblasti by jistě přinesla další podstatné informace, které by později mohly být zahrnuty do dotazníkového měření. Pokud by výzkum nadále probíhal v oblasti partnerských vztahů, určitě bych se pokusila vytvořit dotazník, který by měřil citlivost vůči odmítnutí pouze v kontextu těchto vztahů.

Formulář hodnocení vztahu byl vybrán jako metoda mapující velké množství vztahových charakteristik. Ovšem ani v oblasti vztahových charakteristik nebylo možné nalézt jednotnou metodu, která by splňovala má očekávání. Každý z autorů zabývající se kvalitou partnerských vztahů do ní zahrnuje často velmi odlišné vztahové složky. Můj výzkum byl v České republice prvním výzkumem, který se snaží shromáždit dostupné poznatky z oblasti

citlivosti vůči odmítnutí v kontextu partnerských vztahů. Mým cílem bylo zaměřit se na kvalitu a tendence ve vnímání partnerského vztahu. Proto jsem hledala metodu, která by mapovala co nejvíce oblastí obecně zahrnovaných v kvalitě vztahu. Formulář hodnocení vztahu tuto podmínku splnil.

Jednou z rezerv této metody může být její výrazná délka. Obsahuje celkem 65 položek, což je často pro respondenty velice náročné na jejich soustředění a především na introspekci, která vyžaduje hodně času a úsilí. Navíc je každá ze subškál sycena třemi až pěti položkami, tudíž se při jakémkoli výsledku (výrazné korelaci) dá hovořit pouze o tendenci. Při zjišťování souvislostí mezi citlivostí vůči odmítnutí a vztahovými složkami byla navíc zjištěna výrazná pozitivní korelace mezi jednotlivými vztahovými faktory. Tento jev může naznačovat, že i přes rozdělení vztahových oblastí do globálních faktorů a subškál může tento dotazník ve skutečnosti měřit pouze jeden faktor. Tento předpoklad by se však v další studii musel ověřit.

V navazujícím výzkumu bych se zaměřila především na oblasti, které v mém vlastním výzkumu negativně korelovaly s citlivostí vůči odmítnutí na hladině významnosti 0,01. Jedná se o faktory Životnosti (tj. subškály akceptace/tolerance, respektu a důvěry) a Péče (tj. subškály dávání maxima, upřednostňování a asistence), kde se korelace potvrdila u porovnání s citlivostí vůči odmítnutí u mužů, žen i u celého vzorku respondentů. Subškály sytící tyto globální faktory bych rozdělila a zkoumala bych je v souvislosti s citlivostí vůči odmítnutí. Jinými slovy například subškálu akceptace/tolerance bych rozšířila na samostatný dotazník a ten poté porovnávala s citlivostí vůči odmítnutí v kontextu partnerského vztahu.

Intervenující proměnné

Tento výzkum pracoval pouze s vybranými proměnnými, čímž nebyly zachyceny možné skryté proměnné, které ovlivňují citlivost vůči odmítnutí a měřené vztahové charakteristiky. Takovými proměnnými může být právě úroveň znalosti sebe sama a schopnost introspekce. Při interpretaci výsledků je tedy důležité na toto brát ohled.

12. Závěr

V této diplomové práci byl teoreticky popsán konstrukt citlivosti vůči odmítnutí a oblast partnerských vztahů. Speciální důraz byl kladen na propojení všech dostupných informací o konceptu citlivosti vůči odmítnutí a porozumění jeho vlivu na partnerské vztahy.

Výrazná citlivost vůči odmítnutí, tak jak ji chápu já, je dispozice jedince vnímat odmítnutí v chování druhých lidí, současně toto odmítnutí očekávat a pokud odmítnutí od druhých nastane, neadekvátně na něj reagovat. Velkou citlivost vůči odmítnutí považuji za problém, neboť ztěžuje sociální a vztahové fungování jedince. Jako sociální bytost je jedinec veden svými základními potřebami jako je přijetí a sounáležitost, aby vztahy s okolím tvořil a udržoval. Se zkušenostmi s odmítnutím ovšem roste i úroveň citlivosti vůči němu. Tato úroveň může dosáhnout hranice, kdy jedinec ze strachu z odmítnutí přestane vstupovat do partnerských vztahů. Jsou však jedinci, kteří místo vyhýbání se vztahům do nich přehnaně investují a vzdávají se tak často vlastních přání a cílů, jen aby předešli odmítnutí svými významnými osobami.

Osobně vnímám konstrukt citlivosti vůči odmítnutí za stejně podstatný jako je kupříkladu koncept citové vazby. Citlivost vůči odmítnutí se může vytvořit již v dětství na základě rodičovského odmítnutí, může být dále ovlivňována odmítnutím vrstevníků či přátel a dalšími zkušenostmi s odmítnutím v rámci partnerského vztahu. Za klíčový moment považuji sebenaplňující se podstatu citlivosti vůči odmítnutí, kdy jedinec očekává odmítnutí, vytváří atmosféru napětí a strachu a nakonec je skutečně druhým odmítnut, i když to takto předtím danou osobou zdaleka nemuselo být zamýšleno.

V empirické části práce byl ověřen vztah citlivosti vůči odmítnutí a vztahových charakteristik, které mají vliv na vnímanou kvalitu partnerského vztahu. Na výzkumném vzorku 296 lidí byla zjištěna mírná negativní tendence citlivosti vůči odmítnutí ovlivňovat několik vztahových faktorů- nejvýznamnější negativní souvislost byla s faktorem životnosti vztahu a faktorem péče ve vztahu. Zajímavé zjištění bylo, že ačkoli se negativní korelace projevily jak u vzorku žen, mužů, tak i na úrovni celého souboru respondentů, na úrovni párů nebyl potvrzen ani jeden statisticky významný výsledek. Citlivost vůči odmítnutí v rámci páru tak jak byla měřena (Dotazníkem citlivosti vůči odmítnutí), neměla dostatečnou sílu, aby dosáhla signifikantní úrovně vlivu na partnerský vztah.

Přínosem této práce je především představení tématu citlivosti vůči odmítnutí v rámci českého prostředí. Na základě dostupných informací bylo takové zkoumání v České republice provedeno poprvé. Považuji za důležité co nejlépe porozumět tomuto konstrukt, tak aby bylo možno co nejefektivněji pomoci lidem, kteří jsou citliví vůči odmítnutí, neboť tato dispozice jim způsobuje nemalé obtíže v jejich blízkých vztazích.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Ainsworth, M. (1978). *Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation*. Hillsdale, N.J: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ayduk, Ö., Downey, G., & Kim, M. (2001). Rejection Sensitivity and Depressive Symptoms in Women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(7), pp. 868-877. DOI: 10.1177/0146167201277009.
- Ayduk, Ö., Downey, G., Testa, A., Yen, Y., & Shoda, Y. (1999). Does Rejection Elicit Hostility in Rejection Sensitive Women?. *Social Cognition*, 17(2), pp. 245-271. DOI: 10.1521/soco.1999.17.2.245.
- Ayduk, Ö., May, D., Downey, G., & Higgins, E. (2003). Tactical Differences in Coping With Rejection Sensitivity: The Role of Prevention Pride. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(4), pp. 435-448. DOI: 10.1177/0146167202250911.
- Ayduk, Ö., Mendoza-Denton, R., Mischel, W., Downey, G., Peake, P., & Rodriguez, M. (2000). Regulating the interpersonal self: Strategic self-regulation for coping with rejection sensitivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), pp. 776-792. DOI: 10.1037/0022-3514.79.5.776.
- Ayduk, Ö., Zayas, V., Downey, G., Cole, A., Shoda, Y., & Mischel, W. (2008). Rejection sensitivity and executive control: Joint predictors of borderline personality features. *Journal of Research in Personality*, 42(1), pp. 151-168. DOI: 10.1016/j.jrp.2007.04.002.
- Baldwin, M. (1992). Relational schemas and the processing of social information. *Psychological Bulletin*, 112(3), pp. 461-484. DOI: 10.1037/0033-2909.112.3.461.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), pp. 226-244. DOI: 10.1037/0022-3514.61.2.226.
- Baumeister, R., & Dhavale, D. (2007). Two Sides of Romantic Rejection. In: M., Leary (Ed.) *Interpersonal Rejection*. (pp. 54-72). New York: Oxford University Press.
- Baumeister, R., & Leary, M. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), pp. 497-529. DOI: 10.1037/0033-2909.117.3.497.
- Baumgartner, F. (2008). Sociální poznávání. In: Výrost, J., & I., Slaměník (Eds.). *Sociální psychologie*. (2.vyd., pp. 181-198). Praha: Grada.
- Berenson, K., Downey, G., Rafaeli, E., Coifman, K., & Paquin, N. (2011). The rejection–rage contingency in borderline personality disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 120(3), pp. 681-690. DOI: 10.1037/a0023335.
- Berenson, K., Gyurak, A., Ayduk, Ö., Downey, G., Garner, M., Mogg, K., Bradley, B., & Pine, D. (2009). Rejection sensitivity and disruption of attention by social threat cues. *Journal of Research in Personality*, 43(6), pp. 1064-1072. DOI: 10.1016/j.jrp.2009.07.007.

- Berscheid, E., & Regan, P. (2005). *The psychology of interpersonal relationships*. (1.vyd., p. 562 p.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Besser, A., & Priel, B. (2009). Emotional Responses to a Romantic Partner's Imaginary Rejection: The Roles of Attachment Anxiety, Covert Narcissism, and Self-Evaluation. *Journal of Personality*, 77(1), pp. 287-325. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2008.00546.x.
- Bowlby, J. (1997). *Attachment: vol. 1*. London: Pimlico.
- Boyce, P., & Parker, G. (1989). Development of a scale to measure interpersonal sensitivity. *Australian And New Zealand Journal Of Psychiatry*, 23(3), pp. 341-351. Retrieved from: <http://informahealthcare.com/doi/abs/10.3109/00048678909068294?journalCode=anp>
- Bradbury, T., & Fincham, F. (1990). Attributions in marriage: Review and critique. *Psychological Bulletin*, 107(1), pp. 3-33. DOI: 10.1037/0033-2909.107.1.3.
- Brendgen, M., Vitaro, F., Tremblay, R., & Wanner, B. (2002). Parent and Peer Effects on Delinquency-related Violence and Dating Violence: A Test of Two Mediational Models. *Social Development*, 11(2), pp. 225-244. DOI: 10.1111/1467-9507.00196.
- Brennan, K., & Morris, K. (1997). Attachment Styles, Self-Esteem, and Patterns of Seeking Feedback from Romantic Partners. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(1), pp. 23-31. DOI: 10.1177/0146167297231003.
- Brookings, J., Zembar, M., & Hochstetler, G. (2003). An interpersonal circumplex/five-factor analysis of the Rejection Sensitivity Questionnaire. *Personality and Individual Differences*, 34(3), pp. 449-461. DOI: 10.1016/S0191-8869(02)00065-X.
- Collins, N., & Feeney, B. (2004). An attachment theory perspective on closeness and intimacy. In: D., Mashek & A., Aron (Eds.). *Handbook of closeness and intimacy*. (pp. 163-189). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Collins, W., Welsh, D., & Furman, W. (2009). Adolescent Romantic Relationships. *Annual Review of Psychology*, 60(1), pp. 631-652. DOI: 10.1146/annurev.psych.60.110707.163459.
- Davis, K., & Latty-Mann, H. (1987). Love Styles and Relationship Quality: A Contribution to Validation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 4(4), pp. 409-428. DOI: 10.1177/02654075870444002.
- Davis, K., & Todd, M. (1982). Friendship and love relationships. In: K., Davis & T., Mitchell (Eds.). *Advances in descriptive psychology official annual publication of The Society for Descriptive Psychology*. (pp. 79-112). Greenwich, CT: JAI Press.
- Downey, G., Bonica, C., & Rincón, C. (1999). Rejection sensitivity and adolescent romantic relationships. In: W., Furman, B., Brown, C., Feiring (Eds.). *The development of romantic relationships in adolescence*. (pp. 148-174). Retrieved from: http://socialrelations.psych.columbia.edu/images/stories/docs/publications/%2811%29RS_Adolescent_Romantic_Relationships.pdf

- Downey, G., & Feldman, S. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 70(6), pp. 1327-1343. DOI: 10.1037/0022-3514.70.6.1327.
- Downey, G., Feldman, S., & Ayduk, Ö. (2000). Rejection sensitivity and male violence in romantic relationships. *Personal Relationships*, 7(1), pp. 45-61. DOI: 10.1111/j.1475-6811.2000.tb00003.x.
- Downey, G., Freitas, A., Michaelis, B., & Khouri, H. (1998a). The self-fulfilling prophecy in close relationships: Rejection sensitivity and rejection by romantic partners. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(2), pp. 545-560. DOI: 10.1037/0022-3514.75.2.545.
- Downey, G., Lebolt, A., Rincón, C., & Freitas, A. (1998b). Rejection Sensitivity and Children's Interpersonal Difficulties. *Child Development*, 69(4), pp. 1074-1091. DOI: 10.1111/j.1467-8624.1998.tb06161.x.
- Downey, G., Mougios, V., Ayduk, Ö., London, B., & Shoda, Y. (2004). Rejection sensitivity and the defensive motivational system: Insights from the startle response to rejection cues. *Psychological Science*, 15(10), pp. 668-673. DOI: 10.1111/j.0956-7976.2004.00738.x
- Elliot, A. (2006). The Hierarchical Model of Approach-Avoidance Motivation. *Motivation and Emotion*, 30(2), pp. 111-116. DOI: 10.1007/s11031-006-9028-7.
- Erozkan, A. (2009). Rejection sensitivity levels with respect to attachment styles, gender, and parenting styles: A study with Turkish students. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 37(1), pp. 1-14. DOI: 10.2224/sbp.2009.37.1.1.
- Feldman, S., & Downey, G. (1994). Rejection sensitivity as a mediator of the impact of childhood exposure to family violence on adult attachment behavior. *Development and Psychopathology*, 6(01), pp. 231-247. DOI: 10.1017/S0954579400005976.
- Fincham, F. (1994). Cognition in marriage: Current status and future challenges. *Applied and Preventive Psychology*, 3(3), pp. 185-198. DOI: 10.1016/S0962-1849(05)80070-8.
- Fletcher, G., Simpson, J., & Thomas, G. (2000). The Measurement of Perceived Relationship Quality Components: A Confirmatory Factor Analytic Approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(3), pp. 340-354. DOI: 10.1177/0146167200265007.
- Fraley, R. (2002). Attachment Stability From Infancy to Adulthood: Meta-Analysis and Dynamic Modeling of Developmental Mechanisms. *Personality and Social Psychology Review*, 6(2), pp. 123-151. DOI: 10.1207/S15327957PSPR0602_03.
- Gable, S. (2006). Approach and Avoidance Social Motives and Goals. *Journal of Personality*, 74(1), pp. 175-222. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2005.00373.x.
- Galliher, R., & Bentley, C. (2010). Links between Rejection Sensitivity and Adolescent Romantic Relationship Functioning: The Mediating Role of Problem-Solving Behaviors. *Journal of Aggression, Maltreatment*, 19(6), pp. 603-623. DOI: 10.1080/10926771.2010.502066.

- Harb, G., Heimberg, R., Fresco, D., Schneier, F., & Liebowitz, M. (2002). The psychometric properties of the Interpersonal Sensitivity Measure in social anxiety disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 40(8), pp. 961-979. DOI: 10.1016/S0005-7967(01)00125-5.
- Harper, M., Dickson, J., & Welsh, D. (2006). Self-Silencing and Rejection Sensitivity in Adolescent Romantic Relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), pp. 435-443. DOI: 10.1007/s10964-006-9048-3.
- Hassebrauck, M. (1997). Cognitions of relationship quality: A prototype analysis of their structure and consequences. *Personal Relationships*, 4(2), pp. 163-185. DOI: 10.1111/j.1475-6811.1997.tb00137.x.
- Hassebrauck, M., & Fehr, B. (2002). Dimensions of Relationship Quality. *Personal Relationships*, 9(3), pp. 253-270. DOI: 10.1111/1475-6811.00017.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), pp. 1-22. DOI: 10.1207/s15327965pli0501_1.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), pp. 511-524. DOI: 10.1037/0022-3514.52.3.511.
- Horney, K. (1990). *The neurotic personality of our time*. Retrieved from: <http://goo.gl/gbwD7Q>
- Innamorati, M., Balsamo, M., Fairfield, B., Fabbriatore, M., Tamburello, A., & Saggino, A. (2014). Construct Validity and Reliability of the Adult Rejection Sensitivity Questionnaire: A Comparison of Three Factor Models. *Depression Research and Treatment*, 2014, pp. 1-10. DOI: 10.1155/2014/972424.
- Kang, N., Downey, G., Iida, M., Rodriguez, S., & Vangelisti, A. (2009). Rejection Sensitivity: A Model of How Individual Difference Factors Affect the Experience of Hurt Feelings in Conflict and Support. *Feeling Hurt in Close Relationships*, pp. 73-91. DOI: 10.1017/CBO9780511770548.006.
- Kang, N. (2006). *The Reduction of Rejection Sensitivity through Satisfying and Supportive Romantic Relationships* (Doctoral dissertation, Columbia University, United States of America). Retrieved from: ProQuest Dissertations and Theses database
- Komárková, S. (2012). *Citová vazba v partnerském vztahu a v manželství* (Diplomová práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha). Retrieved from: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/108607/>
- Langens, T., & Schüler, J. (2005). Written Emotional Expression and Emotional Well-Being: The Moderating Role of Fear of Rejection. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(6), pp. 818-830. DOI: 10.1177/0146167204271556.
- Lang, P., Bradley, M., & Cuthbert, B. (1990). Emotion, attention, and the startle reflex. *Psychological Review*, 97(3), pp. 377-395. DOI: 10.1037/0033-295X.97.3.377.

- Leary, M. (1983). A Brief Version of the Fear of Negative Evaluation Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 9(3), pp. 371-375. DOI: 10.1177/0146167283093007.
- Leary, M. (2007). Toward a Conceptualization of Interpersonal Rejection. In: M., Leary (Ed.). *Interpersonal Rejection*. (pp. 3-20). New York: Oxford University Press.
- Leary, M., Springer, C., Negel, L., Ansell, E., & Evans, K. (1998). The causes, phenomenology, and consequences of hurt feelings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), pp. 1225-1237. DOI: 10.1037/0022-3514.74.5.1225.
- Leary, M., Twenge, J., & Quinlivan, E. (2006). Interpersonal Rejection as a Determinant of Anger and Aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 10(2), pp. 111-132. DOI: 10.1207/s15327957pspr1002_2.
- Levy, S., Ayduk, Ö., & Downey, G. (2006). The Role of Rejection Sensitivity in People's Relationships with Significant Others and Valued Social Groups. In: M., Leary (Ed.). *Interpersonal Rejection*. (pp. 250-290). New York: Oxford University Press.
- London, B., Downey, G., Bonica, C., & Paltin, I. (2007). Social Causes and Consequences of Rejection Sensitivity. *Journal of Research on Adolescence*, 17(3), pp. 481-506. DOI: 10.1111/j.1532-7795.2007.00531.x.
- Marin, T., & Miller, G. (2013). The interpersonally sensitive disposition and health: An integrative review. *Psychological Bulletin*, 139(5), pp. 941-984. DOI: 10.1037/a0030800.
- Maslow, A. (1977). *Motivation und Persönlichkeit*. (1. vyd.). Olten: Walter.
- McDonald, K., Bowker, J., Rubin, K., Laursen, B., & Duchene, M. (2010). Interactions Between Rejection Sensitivity and Supportive Relationships in the Prediction of Adolescents' Internalizing Difficulties. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(5), pp. 563-574. DOI: 10.1007/s10964-010-9519-4.
- Mehrabian, A. (1994). Evidence bearing on the affiliative tendency (MAFF) and sensitivity to rejection (MSR) scales. *Current Psychology*, 13(2), pp. 97-116. DOI: 10.1007/BF02686794.
- Mehrabian, A., & Ksionzky, S. (1970). Models for affiliative and conformity behavior. *Psychological Bulletin*, 74(2), pp. 110-126. DOI: 10.1037/h0029603.
- Mehrabian, A. (1976). Questionnaire measures of affiliative tendency and sensitivity to rejection. *Psychological Reports*, 38(1), pp. 199-209. DOI: 10.2466/pr0.1976.38.1.199.
- Merton, R. (1948). The Self-Fulfilling Prophecy. *The Antioch Review*, 8(2), pp. 193-210. DOI: 10.2307/4609267
- Mischel, W., & Shoda, Y. (1995). A cognitive-affective system theory of personality: Reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. *Psychological Review*, 102(2), pp. 246-268. DOI: 10.1037/0033-295X.102.2.246.
- Murray, S., Holmes, J., Griffin, D., Bellavia, G., & Rose, P. (2001). The Mismeasure of Love: How Self-Doubt Contaminates Relationship Beliefs. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(4), pp. 423-436. DOI: 10.1177/0146167201274004.

- Park, L. (2010). Responses to Self-Threat: Linking Self and Relational Constructs with Approach and Avoidance Motivation. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(3), pp. 201-221. DOI: 10.1111/j.1751-9004.2009.00247.x.
- Pearson, K., Watkins, E., & Mullan, E. (2011). Rejection sensitivity prospectively predicts increased rumination. *Behaviour Research and Therapy*, 49(10), pp. 597-605. DOI: 10.1016/j.brat.2011.06.004.
- Pietrzak, J., Downey, G., & Ayduk, Ö. (2005). Rejection Sensitivity as an Interpersonal Vulnerability. In: M., Baldwin (Ed.) *Interpersonal cognition*. (pp. 62-84). New York: Guilford Press.
- Purdie, V., & Downey, G. (2000). Rejection Sensitivity and Adolescent Girls' Vulnerability to Relationship-Centered Difficulties. *Child Maltreatment*, 5(4), pp. 338-349. DOI: 10.1177/1077559500005004005.
- Ramey, C., & Ramey, S. (1998). Early intervention and early experience. *American Psychologist*, 53(2), pp. 109-120. DOI: 10.1037/0003-066X.53.2.109.
- Reis, H., & Shaver, P. (1988). Intimacy as an Interpersonal Process.. In: S., Duck (Ed.). *Handbook of personal relationships: theory, research, and interventions*. (2 vyd., pp. 367-389). Chichester, UK: Wiley. Retrieved from: <http://depts.washington.edu/uwcsc/sites/default/files/Reis%20%26%20Shaver,%201988.pdf>
- Romero-Canyas, R., & Downey, G. (2013). What I see when I think it's about me: People low in rejection-sensitivity downplay cues of rejection in self-relevant interpersonal situations. *Emotion*, 13(1), pp. 104-117. DOI: 10.1037/a0029786.
- Romero-Canyas, R., Downey, G., Berenson, K., Ayduk, O., & Kang, N. (2010). Rejection Sensitivity and the Rejection-Hostility Link in Romantic Relationships. *Journal of Personality*, 78(1), pp. 119-148. DOI: 10.1111/j.1467-6494.2009.00611.x.
- Ruble, D. (1994). A Phase Model of Transitions: Cognitive and Motivational Consequences. *Advances in Experimental Social Psychology*, (26), pp. 163-214. DOI: 10.1016/S0065-2601(08)60154-9.
- Rusbult, C., Martz, J., & Agnew, C. (1998). The Investment Model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, 5(4), pp. 357-387. DOI: 10.1111/j.1475-6811.1998.tb00177.x.
- Shapiro, J., Baldwin, M., Williams, A., & Trawalter, S. (2011). The company you keep: Fear of rejection in intergroup interaction. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(1), pp. 221-227. DOI: 10.1016/j.jesp.2010.10.006.
- Silvers, J., McRae, K., Gabrieli, J., Gross, J., Remy, K., & Ochsner, K. (2012). Age-related differences in emotional reactivity, regulation, and rejection sensitivity in adolescence. *Emotion*, 12(6), pp. 1235-1247. DOI: 10.1037/a0028297.
- Slaměník, I. (2011). *Emoce a interpersonální vztahy*. (1.vyd.). Praha: Grada.

- Slaměník, I. (2008). Afiliace, atraktivita, láska. In: J., Výrost & I., Slaměník (Eds.) *Sociální psychologie*. (2.vyd., pp. 249-266) Praha: Grada.
- Social rejection. (2015). *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved from: http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Social_rejection&oldid=644462429
- Sokolowski, K., Schmalt, H., Langens, T., & Puca, R. (2000). Assessing Achievement, Affiliation, and Power Motives All at Once: The Multi-Motive Grid (MMG). *Journal of Personality Assessment*, 74(1), pp. 126-145. DOI: 10.1207/S15327752JPA740109.
- Stafford, L. (2007). Interpersonal rejection sensitivity: Toward exploration of a construct. *Issues in Mental Health Nursing*, 28(4), pp. 359-372. DOI: 10.1080/01612840701244250.
- Sternberg, R. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93(2), pp. 119-135. DOI: 10.1037/0033-295X.93.2.119.
- Verhofstadt, L., Buysse, A., Rosseel, Y., & Peene, O. (2006). Confirming the three-factor structure of the quality of relationships inventory within couples. *Psychological Assessment*, 18(1), pp. 15-21. DOI: 10.1037/1040-3590.18.1.15.
- Vorauer, J., Cameron, J., Holmes, J., & Pearce, D. (2003). Invisible overtures: Fears of rejection and the signal amplification bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(4), pp. 793-812. DOI: 10.1037/0022-3514.84.4.793.
- Výrost, J. (2008). Osobní vztahy. In: J., Výrost & I., Slaměník (Eds.). *Sociální psychologie*. (2.vyd., pp. 233-247). Praha: Grada.
- Wang, J., McDonald, K., Rubin, K., & Laursen, B. (2012). Peer rejection as a social antecedent to rejection sensitivity in youth: The role of relational valuation. *Personality and Individual Differences*, 53(7), pp. 939-942. DOI: 10.1016/j.paid.2012.07.007.

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek 1: Model citlivosti vůči odmítnutí (Levy, Ayduk & Downey, 2006, p. 252)	28
Obrázek 2: Model citlivosti vůči odmítnutí (Romero-Canyas, Downey, Berenson, Ayduk & Kang, 2010, p. 123)	29
Obrázek 3: Schématické znázornění vlivu zkušeností s odmítnutím na vznik citlivosti vůči odmítnutí a strategie, jak se s očekáváním odmítnutí vypořádat (Downey, Bonica & Rincón, 1999, p.150).	47
Tabulka 1: Věkové rozložení	77
Tabulka 2: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů.	77
Tabulka 3: Status současného vztahu respondentů	78
Tabulka 4: Délka současného vztahu respondentů.	78
Tabulka 5: Srovnání počtu předchozích vážných vztahů u mužů a žen.....	79
Tabulka 6: Přehled psychometrických vlastností globálních faktorů.	82
Tabulka 7: Korelace CVO a osmi globálních faktorů vztahových složek.	86
Tabulka 8: Korelace CVO žen a osmi globálních faktorů vztahových složek.	86
Tabulka 9: Test korelačních koeficientů u všech vztahových složek.	88
Tabulka 10: Korelace citlivosti vůči odmítnutí respondentů se všemi vztahovými složkami...89	
Tabulka 11: Korelace CVO partnerů.	89
Tabulka 12: Rozpětí hrubých skóre v nízkém a vysokém pásmu pro faktor celkové CVO páru. Nízké pásmo tvoří 1 až 35 percentil, vysoké pásmo je od 65 do 100 percentilu.	90
Tabulka 13: Korelace celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahů se všemi vztahovými složkami u párů ve vysokém pásmu 65 – 100 percentilu.	91
Tabulka 14: Korelace celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahů se všemi vztahovými složkami u párů v nízkém pásmu 1 – 35 percentilu.....	91
Tabulka 15: Rozpětí hrubých skóre v nízkém a vysokém pásmu pro faktor rozdílu CVO vztahu. Nízké pásmo tvoří 1 až 35 percentil, vysoké pásmo je od 75 do 100 percentilu.	92
Tabulka 16: Korelace rozdílového skóre citlivosti vůči odmítnutí se všemi vztahovými složkami u párů v nízkém pásmu 1 – 35 percentilu.....	92
Tabulka 17: Korelace celkové citlivosti vůči odmítnutí vztahů se všemi vztahovými složkami u párů v nízkém pásmu 1 – 35 percentilu.....	93

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Kompletní znění dotazníku použitého ve výzkumu.....	113
Příloha 2: Anglický originál dotazníku Sensitivity to rejection (Mehrabian, 1976)	118
Příloha 3: Český překlad dotazníku Sensitivity to rejection (Mehrabian, 1976)	119
Příloha 4: Anglický originál dotazníku Relationship rating form (Davis & Todd, 1982).....	120
Příloha 5: Český překlad dotazníku Relationship rating form (Davis & Todd, 1982).....	122

Příloha 1: Kompletní znění dotazníku použitého ve výzkumu

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který je určen pro mou diplomovou práci na téma **Citlivost vůči odmítnutí a její vliv na partnerský vztah**. Dotazník je určen všem, kteří jsou aktuálně v partnerském vztahu či v manželském svazku.

Je potřeba, aby byl dotazník **vyplněn každým z partnerů zvlášť**. Dotazník je zcela anonymní. V rámci statistického zpracování dat každý pár obdrží **speciální kód**, který vepíše do svého dotazníku. Tím bude zajištěno, že data obou partnerů budou správně porovnávána mezi sebou.

Vyplňujte dotazník pouze za sebe sama, zároveň prosím podpořte svého partnera, aby i on svůj dotazník vyplnil. Prosím Vás o zodpovězení všech otázek, vždy zaškrtněte pouze jednu možnost.

Vyplnění dotazníku by nemělo trvat více než 25 minut. V dotazníku nejsou žádné špatné ani správné odpovědi. Přečtěte si prosím pečlivě instrukce, které jsou v dotazníku uvedeny. Pokud si s některým z pojmů či výroků nebudete vědět rady, můžete se na mne kdykoli obrátit přes **mé telefonní číslo +420 774 201 874** nebo přes **moji emailovou adresu len.kristanova@gmail.com**, obratem Vám sdělím podrobnější vysvětlení. Pokud Vás napadne jakýkoli dotaz či postřeh, neváhejte mne kontaktovat.

Lenka Kříšťanová

Vysvětlení pojmů v dotazníku: Pojem "**současný vztah**" je užíván jak pro partnerský vztah, tak pro manželství.

Pojem "**partner**" je užíván pro označení partnera i partnerky, popřípadě manžela i manželky

1. **Přidělený kód:** _____

2. **Vaše pohlaví** (vyberte pouze jednu možnost):

Muž

Žena

3. **Váš věk** (uved'te číslo): _____ let

4. **Vaše nejvyšší dosažené vzdělání** (vyberte pouze jednu možnost):

Základní

Vyučen

Středoškolské
s maturitou

Vyšší odborné

Vysokoškolské

5. **Kolik vážných partnerských vztahů jste měl/a před Vaším současným vztahem a jak dlouho trvaly?**

1. vztah: _____ let a _____ měsíců

2. vztah: _____ let a _____ měsíců

3. vztah: _____ let a _____ měsíců

4. vztah: _____ let a _____ měsíců

5. vztah: _____ let a _____ měsíců

6. **Jaký je status Vašeho současného vztahu?** (vyberte pouze jednu možnost):

volný vztah (udržování mimopartnerského vztahu)

vážný vztah (vztah pouze se současným partnerem)

žijete ve společné domácnosti

(uved'te jak dlouho: _____ let a _____ měsíců)

zasnoubení

manželé

(uved'te, po jaké době známosti jste se vzali: po _____ letech a _____ měsících)

7. **Jak dlouho trvá Váš současný vztah** (uved'te číslo): _____ let a _____ měsíců

8. **Pokud žijete ve společné domácnosti, jsou s Vámi doma i nezletilé děti?** (vyberte pouze jednu možnost):

- Ano Ne

Pokud ano, uveďte jejich věk: **1. dítě:** _____ let, **2. dítě:** _____ let, **3. dítě:** _____ let, **4. dítě:** _____ let

Níže naleznete výroky, které se zaměřují na Vaši citlivost vůči odmítnutí. U každého z nich si představte, že jste v dané situaci a zhodnoťte, do jaké míry s ním **souhlasíte** či **nesouhlasíte** podle toho, jak Vás vystihuje. U každého výroku vyberte **na škále od -4 (velmi silně nesouhlasím) do +4 (velmi silně souhlasím)** Vaši odpověď a označte ji křížkem.

Význam jednotlivých čísel na škále: "-4 = Velmi silný nesouhlas; -3 = Silný nesouhlas; -2 = Mírný nesouhlas; -1 = Nepatrný nesouhlas; 0 = Ani souhlas ani nesouhlas; +1 = Nepatrný souhlas; +2 = Mírný souhlas; +3 = Silný souhlas a +4 = Velmi silný souhlas"

U každého výroku vyberte vždy JEN JEDNU MOŽNOST	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4
	Velmi silný nesouhlas		Ani souhlas ani nesouhlas				Velmi silný souhlas		
9. Občas upřednostňuji být raději s cizími lidmi než se známými.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Pokud se na večírku nebavím, nevdám mi odejít jako první.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Velmi by mne ranilo, kdyby mi blízký přítel odporoval na veřejnosti.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Pokud se ve skupině mluví o důležitém tématu, rád/a dávám najevo své názory.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Mám sklon se méně stýkat s lidmi, kteří jsou kritičtí.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Často navštěvuji jiné lidi, aniž bych byl jimi pozván.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Ačkoliv vím, že mě někteří lidé nemají rádi, nevdám mi chodit mezi ně.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Než zaujmu definitivní stanovisko na kontroverzní problém, zkusím odhadnout, jaké jsou názory skupiny.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Když se dva z mých přátel hádají, nevdám mi přiklonit se na stranu toho, s nímž souhlasím.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Pokud se někoho zeptám, zda by mne někam doprovodil, a on to odmítne, váhám se ho zeptat znovu.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19. Jsem opatrný/á při vyjadřování svých názorů před jinými lidmi, dokud je docela dobře neznám.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20. Pokud během diskuze někomu nerozumím, raději to nechám být, než abych ho přerušoval/a požadavkem, ať danou věc zopakuje.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Rád/a se bavím o kontroverzních tématech, jako je třeba politika a náboženství.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22. Dělá mi potíže ptát se někoho na navrácení věcí, které si půjčil.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
23. Otevřeně kritizuji druhé a totéž očekávám od nich.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24. Dokážu si užít večírek, i když zjistím, že na něj nejsem vhodně oblečen/a.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
25. Občas přijímám kritiku velmi těžce.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

26. Pokud mne někdo nemá rád, snažím se mu vyhýbat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
27. Málokdy mne uvádí do rozpaků požádat někoho o laskavost.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28. Málokdy odporuji lidem ze strachu, abych jim neublížil/a.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29. Velmi citlivě vnímám jakékoliv náznaky toho, že se se mnou někdo nechce bavit.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30. Kdykoliv jdu někam, kde nikoho neznám, vždy s sebou rád/a беру nějakého kamaráda.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31. Často říkám, co si myslím, nehledě na to, jestli si tím zneprátním člověka, se kterým mluvím.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
32. Rád/a chodím na večírky, kde nikoho neznám.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
U každého výroku vyberte vždy JEN JEDNU MOŽNOST	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4

Níže naleznete otázky týkající se **vztahu s Vaším partnerem nebo manželem**. U každé otázky prosím vyberte, do jaké míry **vyjadřuje Vaše pocity o Vašem vztahu s touto osobou**. U každé otázky označte Vaši odpověď **křížkem** a to **na škále od 1 (vůbec ne) do 9 (zcela)**.

Význam jednotlivých čísel na škále: "1 = Vůbec ne; 2 = Velmi málo; 3 = Zřídka; 4 = Trochu; 5 = Dostatečně; 6 = Velmi mnoho; 7 = Hodně; 8 = Téměř vždy; a 9 = Zcela"

U každého výroku vyberte vždy JEN JEDNU MOŽNOST	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Vůbec ne	Velmi málo	Zřídka	Trochu	Dostatečně	Velmi mnoho	Hodně	Téměř vždy	Zcela
33. Přijímáte partnera takového, jaký je?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
34. Jste ochotni ignorovat partnerovy malé prohřešky vzhledem k tomu, co k němu cítíte?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
35. Je pro Vás snadné partnerovi odpustit?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
36. Zklamal Vás partner?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
37. Respektujete svého partnera?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
38. Rozhoduje se se Váš partner špatně, pokud se jedná o důležité věci?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
39. Podněcuje partner to nejlepší z Vás?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
40. Dokáže Vás partner vyslechnout a věcně ohodnotit Vaše nápady a plány?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
41. Věříte partnerovi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
42. Můžete se spolehnout na partnera v případě nouze?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
43. Zapomíná Váš partner někdy na Vaše blaho?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
44. Používá partner proti Vám věci, které by neměl?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
45. Bavíte se s partnerem o osobních záležitostech otevřeně?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
46. Svěřujete se svému partnerovi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
47. Máte pocit, že některé věci týkající se Vás partner nemůže pochopit?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
48. Máte pocit, že do některých věcí týkajících se Vás partnerovi nic není?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

49. Víte, co je Váš partner za člověka?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
50. Je pro Vás chování Vašeho partnera překvapující nebo nejasné?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
51. Znáte chyby a nedostatky Vašeho partnera?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
52. Znáte minulost Vašeho partnera?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
53. Dominuje Vaším myšlenkám partner?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
54. Těší Vás se dívat nebo pozorovat Vašeho partnera?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
55. Myslíte na partnera dokonce i tehdy, když s ním nejste?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
56. Jsou věci, které děláte jen s partnerem?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
57. Cítíte k partnerovi něco, co byste nemohli cítit k dalším lidem?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
58. Cítil/a byste se zrazený/á nebo zraněný/á, kdyby měl partner stejný vztah s někým jiným, jako má nyní s Vámi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
59. Děláte Vy a partner věci svým vlastním způsobem?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
60. Jste si s Vaším partnerem sexuálně blízcí?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
61. Shledáváte partnera sexuálně atraktivním?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
62. Jsou Vám příjemné vzájemné doteky s partnerem?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

63. Můžete počítat s tím, že Vám partner půjčí značnou sumu peněz?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
64. Můžete počítat s tím, že by partner riskoval svou vlastní bezpečnost, aby Vám pomohl v případě nebezpečí?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
65. Můžete se spolehnout na to, že partner udělá maximum ve Váš prospěch?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
66. Jste připravený/á učinit velkou oběť ve prospěch svého partnera?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
67. Můžete počítat s tím, že Vám partner řekne, co si o vás myslí ostatní?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
68. Můžete se spolehnout na podporu Vašeho partnera při hádce nebo sporu s ostatními?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
69. Můžete počítat s tím, že partner bude v případě konfliktu hájit Vaše zájmy oproti zájmům ostatních?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
70. Můžete počítat s tím, že Vám partner přijde na pomoc, když ji budete potřebovat?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
71. Může Váš partner počítat s Vaší pomocí, když ji bude potřebovat?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
72. Můžete se spolehnout na to, že vám partner řekne, co si opravdu myslí bez ohledu na to, jestli s vámi souhlasí?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
73. Říkáte svému partnerovi přesně to, co si myslíte o důležitých věcech, bez ohledu na to, zda s vámi souhlasí?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
74. Jste šťastný/á ve Vašem vztahu s partnerem?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
75. Naplňuje Váš vztah s partnerem Vaše potřeby?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
76. Považujete Váš vztah s partnerem za úspěšný?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
77. Baví Vás dělat různé věci s partnerem víc než s ostatními?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
78. Baví Vás dělat s partnerem věci, které by vás jinak nebavily?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
79. Těší Vás společnost Vašeho partnera?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
80. Sdílí partner stejné city k Vám jako Vy k němu?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
81. Zajímá se partner o Vás opravdu jako o člověka?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
82. Cítíte, že se o Vás partner zajímá stejně tak jako Vy o něj?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
83. Cítíte se díky Vašemu partnerovi hodnotní a jedineční?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
84. Cítíte se díky svému partnerovi na sebe hrdí?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

85. Hádáte se s partnerem?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
86. Zachází s Vámi partner neférově?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
87. Je ve Vašem vztahu s partnerem napětí?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
88. Jste zmatení nebo nejistí v tom, co k Vašemu partnerovi cítíte?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
89. Cítíte, že si partner nárokuje příliš mnoho Vašeho času?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
90. Cítíte se uvězněni v tomto vztahu?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
91. Mluvíte s partnerem o Vašem vztahu?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
92. Snažíte se s partnerem vyřešit obtíže, které se mezi vámi objevují?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
93. Snažíte se změnit chování, postoje či návyky, které máte, aby byl vztah mezi vámi dvěma lepší?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
94. Jste odhodlaný/á zůstat ve Vašem vztahu?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
95. Splňuje partner Vaše představy o ideálním životním partnerovi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
96. Jak je pravděpodobné, že Váš vztah bude trvalý?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
97. Jak odhodlaný je Váš partner zůstat ve Vašem vztahu?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
U každého výroku vyberte vždy JEN JEDNU MOŽNOST	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Velice děkuji za Vaši spolupráci a čas, který jste věnovali vyplňování dotazníku.

Příloha 2: Anglický originál dotazníku Sensitivity to rejection (Mehrabian, 1976)

- (-) 1. I sometimes prefer being with strangers than with familiar people.
- (-) 2. If I don't enjoy a party, I don't mind being the first one to leave.
- (+) 3. I would be very hurt if a close friend should contradict me in public.
- (-) 4. When a group is discussing an important matter, I like my feelings to be known.
- (+) 5. I tend to associate less with people who are critical.
- (-) 6. I often visit people without being invited.
- (-) 7. I don't mind going someplace even if I know that some of the people there don't like me.
- (+) 8. I try to feel a group out before I take a definite stand on a controversial issue.
- (-) 9. When two of my friends are arguing I don't mind taking sides to support the one I agree with.
- (+) 10. If I ask someone to go someplace with me and he refuses, I'm hesitant to ask him again.
- (+) 11. I am cautious about expressing my opinions until I know people quite well.
- (+) 12. If I can't understand what someone says in a discussion. I will let it pass rather than interrupt to ask him to repeat it.
- (-) 13. I enjoy discussing controversial topics like politics and religion.
- (+) 14. I feel uneasy about asking someone to return something he borrowed from me.
- (-) 15. I criticize people openly and expect them to do the same.
- (-) 16. I can still enjoy a party even if I find that I am not properly dressed for the occasion.
- (+) 17. I sometimes take criticism too hard.
- (+) 18. If someone dislikes me, I tend to avoid him.
- (-) 19. It seldom embarrasses me to ask someone for a favor.
- (+) 20. I seldom contradict people for fear of hurting them.
- (+) 21. I am very sensitive to any signs that a person might not want to talk to me.
- (+) 22. Whenever I go somewhere where I know no one. I always like to have a friend come along.
- (-) 23. I often say what I believe, even when it alienates the person with whom I am speaking.
- (-) 24. I enjoy going to parties where I don't know anyone.

Příloha 3: Český překlad dotazníku Sensitivity to rejection (Mehrabian, 1976)

- (-) 1. Občas upřednostňuji být raději s cizími lidmi než se známými.
- (-) 2. Pokud se na večírku nebavím, nevdám mi odejít jako první.
- (+) 3. Velmi by mne ranilo, kdyby mi blízký přítel odporoval na veřejnosti.
- (-) 4. Pokud se ve skupině mluví o důležitém tématu, rád/a dávám najevo své názory.
- (+) 5. Mám sklon se méně stýkat s lidmi, kteří jsou kritičtí.
- (-) 6. Často navštěvuji jiné lidi, aniž bych byl jimi pozván.
- (-) 7. Ačkoliv vím, že mě někteří lidé nemají rádi, nevdám mi chodit mezi ně.
- (+) 8. Než zaujmu definitivní stanovisko na kontroverzní problém, zkusím odhadnout, jaké jsou názory skupiny.
- (-) 9. Když se dva z mých přátel hádají, nevdám mi přiklonit se na stranu toho, s nímž souhlasím.
- (+) 10. Pokud se někoho zeptám, zda by mne někam doprovodil, a on to odmítne, váhám se ho zeptat znovu.
- (+) 11. Jsem opatrný/á při vyjadřování svých názorů před jinými lidmi, dokud je docela dobře neznám.
- (+) 12. Pokud během diskuze někomu nerozumím, raději to nechám být, než abych ho přerušoval/a požadavkem, ať danou věc zopakuje.
- (-) 13. Rád/a se bavím o kontroverzních tématech, jako je třeba politika a náboženství.
- (+) 14. Dělá mi potíže ptát se někoho na navrácení věcí, které si půjčil.
- (-) 15. Otevřeně kritizuji druhé a totéž očekávám od nich.
- (-) 16. Dokážu si užít večírek, i když zjistím, že na něj nejsem vhodně oblečen/a.
- (+) 17. Občas přijímám kritiku velmi těžce.
- (+) 18. Pokud mne někdo nemá rád, snažím se mu vyhýbat.
- (-) 19. Málokdy mne uvádí do rozpaků požádat někoho o laskavost.
- (+) 20. Málokdy odporuji lidem ze strachu, abych jim neublížil/a.
- (+) 21. Velmi citlivě vnímám jakékoliv náznaky toho, že se se mnou někdo nechce bavit.
- (+) 22. Kdykoliv jdu někam, kde nikoho neznám, vždy s sebou rád/a беру nějakého kamaráda.
- (-) 23. Často říkám, co si myslím, nehledě na to, jestli si tím znepřátelím člověka, se kterým mluvím.
- (-) 24. Rád/a chodím na večírky, kde nikoho neznám.

Příloha 4: Anglický originál dotazníku Relationship rating form (Davis & Todd, 1982)

Viability

Acceptance/Tolerance

1. Do you accept this person as s/he is?
2. Are you willing to ignore this person's small sins because of the way you feel about her/him?
3. Is it easy for you to forgive this person?
4. Does this person disappoint you?

Respect

5. Do you respect this person?
6. Does this person make bad judgments on important matters?
7. Does this person bring out the best in you?
8. Is this person a good sounding board for your ideas and plans?

Trust

9. Do you trust this person?
10. Can you count on this person in times of need?
11. Does this person ever forget your welfare?
12. Does this person use things against you that s/he shouldn't?

Intimacy

Confiding

13. Do you and this person openly discuss personal matters?
14. Do you confide in this person?
15. Do you feel that there are things about you that this person just would not understand?
16. Do you feel some things about yourself are none of this person's business?

Understanding

17. Do you know what kind of person s/he is?
18. Is this person's behavior surprising or puzzling to you?
19. Do you know this person's faults and shortcomings?
20. Do you know about this person's past?

Passion

Fascination

21. Does this person dominate your thoughts?
22. Does it give you pleasure just to watch or look at this person?
23. Do you think about this person even when you are not with him/her?

Exclusiveness

24. Are there things that you do only with this person?
25. Do you have feelings about this person that you couldn't have about others?
26. Would you feel betrayed or hurt if this person had the same relationship with someone else that s/he now has with you?
27. Do you and this person have your own way of doing things?

Sexual Intimacy

28. Are you sexually intimate with this person?
29. Do you find this person sexually attractive?
30. Do you enjoy being touched by this person and touching him/her?

Care

Giving the utmost

31. Can you count on this person to lend you a substantial sum of money?
32. Can you count on this person to risk personal safety to help you if you were in danger?
33. Can you count on this person to give the utmost on your behalf.

34. Are you prepared to make a significant sacrifice on this person's behalf.

Championing

35. Can you count on this person to let you know how others feel about you?

36. Can you count on this person to support you in an argument or dispute with others?

37. Can you count on this person to champion your interests where there is a conflict between your interests and those of others?

Assistance

38. Can you count on this person to come to your aid when you need help?

39. Can this person count on you for help when s/he is in need?

40. Can you count on this person to tell you what s/he really thinks about issues regardless of whether he or she agrees with you?

41. Do you tell this person exactly what you think about important issues regardless of whether he or she agrees with you?

Global Satisfaction

Success

42. Are you happy in your relationship with this person?

43. Has your relationship with this person satisfied your needs?

44. Has your relationship with this person been a success?

Enjoyment

45. Do you enjoy doing things with this person more than with others?

46. Do you enjoy doing things with this person that you otherwise would not enjoy?

47. Do you enjoy this person's company?

Reciprocity

48. Does your partner share the same feeling for you that you have for him/her?

49. Does this person really care about you as a person?

50. Do you feel that your partner cares for you as much as you care for him/her?

Esteem

51. Does your partner make you feel worthwhile and special?

52. Does your partner make you feel proud of yourself?

Conflict/Ambivalence

Conflict

53. Do you fight and argue with this person?

54. Does this person treat you in unfair ways?

55. Is there tension in your relationship with this person?

Ambivalence

56. Are you confused or unsure of your feelings toward this person?

57. Do you feel that this person demands too much of your time?

58. Do you feel trapped in this relationship?

Maintenance

59. Do you talk with this person about your relationship?

60. Do you and this person try to work out difficulties that occur between you?

61. Are you trying to change things that you do to make the relationship better between the two of you?

Commitment

62. Are you committed to staying in your relationship?

63. Does this person measure up to your ideals for a life partner?

64. How likely is it that your relationship will be permanent?

65. How committed is your partner to this relationship?

Příloha 5: Český překlad dotazníku Relationship rating form (Davis & Todd, 1982)

Životnost

Akceptace/tolerance

1. Přijímáte partnera takového, jaký je?
2. Jste ochotni ignorovat partnerovy malé prohřešky vzhledem k tomu, co k němu cítíte?
3. Je pro Vás snadné partnerovi odpustit?
4. Zklamal Vás partner?

Respekt

5. Respektujete svého partnera?
6. Rozhoduje se Váš partner špatně, pokud se jedná o důležité věci?
7. Podněcuje partner to nejlepší z Vás?
8. Dokáže Vás partner vyslechnout a věcně ohodnotit Vaše nápady a plány?

Důvěra

9. Věříte partnerovi?
10. Můžete se spolehnout na partnera v případě nouze?
11. Zapomíná Váš partner někdy na Vaše blaho?
12. Používá partner proti Vám věci, které by neměl?

Intimita

Důvěrnost

13. Bavíte se s partnerem o osobních záležitostech otevřeně?
14. Svěřujete se svému partnerovi?
15. Máte pocit, že některé věci týkající se Vás partner nemůže pochopit?
16. Máte pocit, že do některých věcí týkajících se Vás partnerovi nic není?

Porozumění

17. Víte, co je Váš partner za člověka?
18. Je pro Vás chování Vašeho partnera překvapující nebo nejasné?
19. Znáte chyby a nedostatky Vašeho partnera?
20. Znáte minulost Vašeho partnera?

Vášeň

Fascinace

21. Dominuje Vašim myšlenkám partner?
22. Těší Vás se dívat nebo pozorovat Vašeho partnera?
23. Myslíte na partnera dokonce i tehdy, když s ním nejste?

Exkluzivita

24. Jsou věci, které děláte jen s partnerem?
25. Cítíte k partnerovi něco, co byste nemohli cítit k dalším lidem?
26. Cítil/a byste se zrazený/á nebo zraněný/á, kdyby měl partner stejný vztah s někým jiným, jako má nyní s Vámi?
27. Děláte Vy a partner věci svým vlastním způsobem?

Sexuální intimita

28. Jste si s Vaším partnerem sexuálně blízcí?
29. Shledáváte partnera sexuálně atraktivním?
30. Jsou Vám příjemné vzájemné doteky s partnerem?

Péče

Dávání maxima

31. Můžete počítat s tím, že Vám partner půjčí značnou sumu peněz?
32. Můžete počítat s tím, že by partner riskoval svou vlastní bezpečnost, aby Vám pomohl v případě nebezpečí?

33. Můžete se spolehnout na to, že partner udělá maximum ve Váš prospěch?

34. Jste připravený/á učinit velkou oběť ve prospěch svého partnera?

Upřednostňování

35. Můžete počítat s tím, že Vám partner řekne, co si o vás myslí ostatní?

36. Můžete se spolehnout na podporu Vašeho partnera při hádce nebo sporu s ostatními?

37. Můžete počítat s tím, že partner bude v případě konfliktu hájit Vaše zájmy oproti zájmům ostatních?

Asistence

38. Můžete počítat s tím, že Vám partner přijde na pomoc, když ji budete potřebovat?

39. Může Váš partner počítat s Vaší pomocí, když ji bude potřebovat?

40. Můžete se spolehnout na to, že vám partner řekne, co si opravdu myslí bez ohledu na to, jestli s vámi souhlasí?

41. Říkáte svému partnerovi přesně to, co si myslíte o důležitých věcech, bez ohledu na to, zda s vámi souhlasí?

Spokojenost

Úspěch

42. Jste šťastný/á ve Vašem vztahu s partnerem?

43. Naplňuje Váš vztah s partnerem Vaše potřeby?

44. Považujete Váš vztah s partnerem za úspěšný?

Užívání si

45. Baví Vás dělat různé věci s partnerem víc než s ostatními?

46. Baví Vás dělat s partnerem věci, které by vás jinak nebavily?

47. Těší Vás společnost Vašeho partnera?

Reciprocita

48. Sdílí partner stejné city k Vám jako Vy k němu?

49. Zajímá se partner o Vás opravdu jako o člověka?

50. Cítíte, že se o Vás partner zajímá stejně tak jako Vy o něj?

Úcta

51. Cítíte se díky Vašemu partnerovi hodnotní a jedineční?

52. Cítíte se díky svému partnerovi na sebe hrdí?

Konflikt/ambivalence

Konflikty

53. Hádáte se s partnerem?

54. Zachází s Vámi partner neférově?

55. Je ve Vašem vztahu s partnerem napětí?

Ambivalence

56. Jste zmatení nebo nejistí v tom, co k Vašemu partnerovi cítíte?

57. Cítíte, že si partner nárokuje příliš mnoho Vašeho času?

58. Cítíte se uvězněni v tomto vztahu?

Udržování

59. Mluvíte s partnerem o Vašem vztahu?

60. Snažíte se s partnerem vyřešit obtíže, které se mezi vámi objevují?

61. Snažíte se změnit chování, postoje či návyky, které máte, aby byl vztah mezi vámi dvěma lepší?

Závazek

62. Jste odhodlaný/á zůstat ve Vašem vztahu?

63. Splňuje partner Vaše představy o ideálním životním partnerovi?

64. Jak je pravděpodobné, že Váš vztah bude trvalý?

65. Jak odhodlaný je Váš partner zůstat ve Vašem vztahu?